269.960

BIBL. CENTR. UNIV.
„M. EMINESCU" IAȘI
F 269960

COTA. 17804 FORMAT. 1
R.G.C. 11183 (II) DULAP. 12
DEPOZIT. A RAFT.

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CU IAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

MARIA S. PALLADE

NUMERUS CLAUSUS

IG. HERTZ BUCUREȘTI

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

DE ACEEAȘI AUTOARE:

- **Din lanuri vii**
  (un volum cu poezii)
- **Din umbra vieții**
  (roman)
- **Numerus Clausus**
  (roman)
- **LUCIA**
  (roman, apărut în vol. 42 al „Colecției celor 15 Lei")

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cota I-17801.
II. 726
206
inv. 233

MARIA S.
PALLADE

NUMERUS CLAUSUS

ROMAN

R.G.C. II, 123 (III)

EDITURA
IG. HERTZ
BUCUREȘTI

BCU ISVC CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

859.0-31

I 3735

II-0-726

210192

B.C.U. "M. EMINESCU"
IAȘI

Copyright 1934 by I G. HERTZ
București I, Calea Victoriei, 5

BCU IAȘI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

I

— Nu pot, Ida, este ultima vacanță pe care o mai petrecem împreună. Mă voiu preface bolnavă și voiu rămâne aici. Spune-mi, Ida, vrei?

Și, cele două prietene își căzură în brațe, plângând și sărutându-se .

— Cum voiu trăi fără tine?... Cum va răsări soarele, cum va apune?... Cum voiu pune capul pe pernă, fără să-ți văd ochii închiși?... Cum voiu cânta fără ca tu să m'asculți?...

— Ida, de zece ani te iubesc, de când am venit întâia dată aici. Tu mi-ai șters lacrimile. Ce frumos jucai și băteai din mânuțele tale !

— Mi se pare că și acum te aud! „Să râdem copii" cântai tu, tu, cu gurița asta mică. Buclele tale roșcate străluceau ca razele soarelui.

Seara m'am culcat cu tine în pat și mi-ai dat o prăjitură mică. Era atât de gustoasă, cum nu mai mâncasem niciodată.

Vara, plecam acasă cu speranța că te voiu revedea curând, dar acum nu mai pot. Nu, nu mă duc! De pe dealul cel mare și nesfârșit, nu se vede decât cer și pământ. Cine să asculte glasul meu, cine să înțeleagă vorbele mele?

— Ania, totuși odată va trebui să ne despărțim.

Ai auzit ce-a spus „Grand'Mère"? Noi, fetele când terminăm şcoala, avem menirea de a deveni soţii şi mame. Aceasta este datoria noastră.

— Ida, tu nu mă iubeşti!

— O! Ania!

— In inima ta este dragoste, dar nu pentru mine. Niciodată nu te voiu părăsi, chiar atunci când tu mă vei goni.

— Dar dacă nu ne va da voie?

— Nu, nu mă duc în casa cea mare şi albă. Balconul cel lat de jur împrejurul casei şi camerele mari, mă înspăimântă. Pianul dezacordat, trăsura atât de veche...

Latră câinii, Ida, şi seara o linişte apăsătoare cuprinde întreaga casă.

Să dorm singură, Ida? Ce să fac eu acolo?

Imi iubesc mama, dar e atât de tristă şi tăcută! Şi mereu se uită la mine, mi se pare că tot plânge. Tata citeşte numai jurnale şi mă întreabă necontenit: „De ce nu faci şi tu ceva? N'ai învăţat nimic la şcoală?" Auzi, Ida... auzi, nimic!

Lucian stă închis în camera lui şi scrie. De câte ori mă vede mă tot cicăleşte: De ce îmi fac bucle în toate zilele? De ce port pantofi iarna? De ce nu cânt ceva vesel? De ce nu stau cu mama?

In fiecare zi vine câte cineva din sat. Ah! Nu pot să-i sufăr pe oamenii aceia. Se uită la mine de parcă ar vrea să mă mânânce.

Nu pot, Ida, nu pot!

Am scris acum cinci zile mamei, că avem o serbare de Paşti şi că trebue să rămânem aici. Am dat scrisoarea Henrietei şi mi-a pus-o la cutie. Dacă tu m'ai iubi, dacă tu ai vrea!... Ştii, sora Henrietei s'a călugărit. Noi amândouă... noi..., atunci nimeni nu ne va mai despărţi.

Să ne rugăm seara lui Dumnezeu, să cântăm împreună, toată viața... Ce vis, Ida!..,

Să nu plângi, să nu râzi fără mine. Când vom muri, vom muri împreună...

La țară e pustiu... și în pădure tot pustiu. Toți oamenii de acolo miroase rău; copiii umblă desculți și numai în cămașă. Fata bucătăresei. Lența râde tot timpul fără rost.

Ida, de ce nu te uiți la mine?

Ochii tăi, parc'ar plânge și gândul tău e atât de departe.

— Sunt „Evreică". Ania, sunt „Evreică"!

Și Ida izbucni într'un hohot de plâns.

— Mătușa mea e bătrână și nu mă are decât pe mine. Trebuie să mă duc acasă. Dar n'am să mă mărit niciodată!

Și, începu să plângă, din ce în ce mai tare.

— Tu nu ești Evreică, tu ești Ida mea. — îi răspunse Ania, sărutându-i ochii și începând și ea să plângă.

— Nu mă mai iubești, Ida. Nu. Niciodată nu m'ai iubit.

Ida! Ida!... Soarele ne încălzește pe toți, luna deopotrivă, ne adoarme și Dumnezeu.... Dumnezeu, este al tuturor. Viața și moartea nu te întreabă de ești Evreică sau creștină; în pământ intrăm cu toții și sufletele noastre toate se duc la un singur Dumnezeu.

— Sunt Evreică, Ania, de aceea sufăr, de aceea plâng.

— Cum, și până acum tu n'ai știut că ești Evreică? N'ai plâns?

Rugăciunile tale se amestecau cu ale mele, mânuța ta, mânuța asta...

De ce-ți pare acum rău că ești Evreică ?

— A! Nu, nu!

Şi, Ida începu să plângă, din ce în ce mai tare.

— Te-a supărat Lucian, Duminecă, cu felul lui de a fi. Când ţi-a sărutat mâna, tu te-ai îngălbenit şi când ţi-a atras atenţia c'a venit d. Calmanovici, îţi tremurau buzele. El te-a supărat.

Am băgat de seamă că de câte ori vine duminecа, tu eşti tristă. Şi când te-a întrebat ce fel de rudă îţi este d. Calmanovici, te-ai înroşit atât de tare!... E uricios, îi voiu spune să nu mai vie, sau când vine pentru puţin timp, tu să stai în clasă.

— Nu, Ania, nu, fratele tău nu mă supără şi am învăţat toată poezia pe care mi-a adus-o. Ce bine-mi pare că i-a plăcut şi lui „Grand'Mère" şi că-mi dă voie s'o recit la serbare!

Are să vie şi el, da? da?

Mâine, la recreaţie, să m'asculţi, să vezi dacă o ştiu şi o declam bine.

Sunetul unui clopot le întrerupse discuţia şi cele două prietene plecară grăbite, amestecându-se în şirul lung de fete, care se duceau la masă.

O călugăriţă, ridicând ochii spre Ida, îi văzu faţa plânsă, clătină puţin din cap şi-i şopti ceva.

După câteva minute, intrară în sufragerie. Toate elevele stăteau în picioare. Sunetul rugăciunii străbătea sala. Unele făcură trei cruci, iar altele îşi încrucişară mâinile pe piept. Gândurile şi sufletele lor se înălţau spre acelaş Dumnezeu.

II

— Paulinooo!

— Ce-i, mamă, de ce strigi aşa la mine?

— Iar nu te-ai îmbrăcat şi are să vie domnul Lucian la masă.

— Ei, şi? Ce am eu cu el?

— Ai să te măriţi, când m'oiu mărita eu, firea-i a naibii de zăpăcită!

— Da' ce, am să mă uit la toţi nebunii? Ţi-am mai spus, mamă, că nu-mi place şi basta! Ce vrei, cu de-a sila să mă mărit?

— Tacă-ţi gura! Eu spun una şi tu zece. Mi-ai mâncat zilele. Du-te şi mai cumpără puţină şuncă, că nu-i destulă mâncare.

— Acum zici să mă îmbrac, acum să cumpăr şuncă. Dumnezeu să te mai înţeleagă. Pentru ochelarii poetului, fire-ar al dracului! Lasă că mi-a spus mie sora ţaţii Linoaei, că toţi poeţii sunt nebuni. Dacă şi Eminescu, care a fost cel mai mare poet din toată ţara, şi tot la balamuc a murit.

— Zăpăcită mai eşti! Dac'ar fi nebun, n'ar fi întâiul la Universitate.

— Da, dar nebunia îl va apuca mai târziu, asta-i începutul.

— Du-te naibii, şi lasă-mă 'n pace!

Zicând acestea, madam Ionescu ieşi din sufragerie şi se duse în camera ei. Îşi aruncă ochii spre măsuţa de lângă pat. trase sertarul şi scoase o cutioară mică de pudră, din care luă o hârtie îndoită în patru şi, desfăcând-o, citi:

„In umbră e viaţa noastră,
„In umbră-i tot pământul,

„In umbră-i şi mormântul".

Se uită puţin la ea şi o puse la loc. Apoi, cu o mişcare repede, deschise garderobul şi scoase o pereche de ciorapi cafenii, nişte pantofi la culoare şi o rochie lila de lână; întoarse capul spre fereastră şi, pe când privea în stradă, îi veni în gând versul:

„In umbră e viaţa noastră".

Oftă zgomotos şi trecu în faţa unui lavabou cu oglindă.

Pudra, roşul pentru buze, un chibrit stins, care servea drept creion de sprincene, îi schimbară imediat înfăţişarea. Zâmbi mulţumită, luă drotul şi se duse la bucătărie.

— Mariţo, încălzeşte-mi puţin drotul şi adu-l mai repede în odaia mea, zise ea unei femei care tăia ceapă.

Şi, strâmbând din nas, ieşi repede pe coridor.

— Sărut mâna, madam Ionescu, astăzi nu v'am văzut încă, o întâmpină un tânăr, şi-i sărută mâna foarte respectuos.

— *Bonjour,* domnule Lucian, am fost cam indispusă, răspunse madam Ionescu, cu glas dulceag.

Apoi, fără să-şi mai zică nimic, fiecare trecu în camera sa.

— Coniță, gata fierul, strigă servitoarea din ușa bucătăriei, de se auzi în toată casa.

— Sst! făcu madam Ionescu, ieșind, supărată, din camera ei; nu ți-am spus să-l aduci la mine?

— Apoi, se arde ceapa, c'am pus-o la prăjit, îi răspunse femeia, tot atât de tare.

După vreo jumătate de oră, madam Ionescu și cu fiica dumneaei Paulina, așteptau în sufragerie.

— Dute și cheamă pe domnul Lucian la masă, — nu vezi că nu mai vine?

— Da el nu știe cât e ceasul? Tot chemat și poftit, parcă-i prinț!

— Ai să mă'ngropi cu zile, strigă madam Ionescu, ieșind pe coridor.

Când ajunse în fața unei uși mici, din capătul celălalt, se opri și spuse cu jumătate glas:

— Domnule Lucian, masa e gata, puteți să poftiți!

— Imediat, madam Ionescu, îi răspunse o voce dinăuntru; mai am puțin de scris, nu vă supărați.

„Ce băiat bine crescut! își zise ea, gândindu-se la fiica ei și intrând din nou în sufragerie.

Peste vre-un sfert de oră, stăteau toți la masă, cu șervetele atârnate de gât. Madam Ionescu și-l înfundase prea mult și rochia fiindu-i cam decoltată, se zărea sânul ridicat de corsetul care o strângea.

Servi supa, începând cu domnul Lucian. Paulina se uită în castronul gol iar madam Ionescu îi făcu un semn din cap.

„Zadarnic cerci să poți străbate,
„O! Fugi iubire, nu se poate...

Ca un fulger străbătu versul prin creierul dom-

nului Lucian, care se ridică dela masă, cerându-şi scuze. Când intră în camera lui să'l scrie, îl uitase.

— Vezi, mamă, că e apucat? Nu ţi-am spus eu? De câte ori ne face aşa, se scoală dela masă, parcă-l trag alte-alea...

— Tacă-ţi gura! o întrerupse madam Ionescu. O fi având şi băietul socotelile lui.

Şi, zicând acestea, îi acoperi supa, să nu se răcească.

Când reintră Lucian, Paulina îl privi abia ţinându-şi râsul; madam Ionescu îi trase o ciupitură pe sub masă de sări în sus, vărsând farfuria.

— Nu-i nimic, domnişoară. Poftim pe a mea, zise Lucian.

— Dar nu te lipsi d-ta de mâncare, de ce nu bagă de seamă?

O pisică mare, albă şi cu coada neagră linse tot de pe jos, apoi se sui în braţele lui Lucian, care-o mângâiă.

— Câţs... făcu madam Ionescu, alungând-o. Să nu vă murdărească, domnule Lucian, se scuză ea.

„O soartă tristă'ngrămădeşti
„Dureri nebune le'nfrăţeşti.

De data asta domnul Lucian nu mai avu curajul să se ducă să-şi scrie versul. Mâncă fără poftă două pârjoale şi termină masa cu nişte brânză de Brăila.

— Sărut mâna, madam Ionescu, zise el, ridicându-se de pe scaun.

— Să vă fie de bine, domnule Lucian.

— Câţs... Nu murdări pe domnul Lucian, făcu Paulina către pisică, dându-i un rest de pârjoală.

După ce rămaseră singure, mama şi cu fiica se certară multă vreme; apoi, madam Ionescu intră supărată în camera ei şi trântindu-se pe pat, începu să plângă.

— S'o ia dracu de fată, are să mă bage în mormânt!

După câteva minute se ridică şi, punându-şi un şal de dantelă, plecă la o vecină.

.....

Lucian intră în camera lui, se aşeză la masă, se gândi câteva clipe, apoi luă o hârtie de scrisori şi începu să scrie:

„Scumpii mei părinţi,

Ce fericit sunt că mai am numai două săptămâni până la vacanţă!

Când mă gândesc la serile frumoase, la aerul curat, la pâinea caldă şi gustoasă, îmi vine să sbor într'acolo.

Să mă laşi tăticule în pădurice, Vreau să-mi aprind lumina visului, să trăiesc freamătul pădurii, să gust întunericul nopţii. Fiecare frunză îşi are şoapta ei, fiecare creangă are cântecul ei.

„Şi florile din noaptea neagră
„Le voiu privi în somn pe ascuns
„Şi gândul tot de ce mă leagă
„Mister de lacrimi nepătruns.

Vom merge, tăticule, cu droşca, toată moşia; şi cu tine, mămico, mă voiu da în scrânciob.

Sper că voiu pica mai înainte cu trei zile, aşa c'am să viu cu Anuţa odată. Să-mi trimiteţi bani; vreau să viu cu haine, cu pardesiu, cu ghete şi pălărie nouă.

„Şi, pisicuţul după sobă
„Va desmierda pe puişor.
„Şi, tu, mămico, dintr'o vorbă
„Vei mângâia pe Lucişor.

Am cam rămas de ruşine, am luat o bilă roşie, dar am de gând să citesc toată vacanţa.

„Şi, noaptea când luna apune,
„Voiu sta mereu cu gândul dus.
„La nimeni eu nimic n'oiu spune
„Decât doar vouă, din deal sus.

V'aşi scrie mult, mult de tot, dar mai am de citit.

Al vostru pentru totdeauna,
Lucian

Lipi scrisoarea, o puse sub o carte groasă şi se culcă. Peste o jumătate de oră se trezi, plecă în oraş şi o puse la cutie.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

III

Soarele răsărise de mult. Oamenii plecaseră la muncă. Pe marginea unei râpe, un copil îmboldea cu bățul două gâște, care de abia se mișcau.

— Hăis, Plăvan! Nea, Bourean! Un moș mâna doi boi înjugați la plug.

Un porc slab se tăvălea alene într'o groapă. La marginea unui ogor, vreo douăzeci de oameni stăteau jos și așteptau să li se aducă mâncarea.

Nu departe de ei, o femeie, amesteca de zor o mămăligă, din care ieșeau aburi fierbinți. Mai de-oparte, alta, fierbea niște pește sărat. Usturoiul era pisat mai de mult.

— Da haideți, mătrăgunelor, c'o să ni se usuce gâtlejurile de atâta miros.

— Da' că mai așteptați, că ziua-i tot zi, le răspunse o femeie, răstit.

După câteva minute, răsturnă mămăliga pe un sac mare, pe care-l așezase în mijlocul lor, și tăiă peștele în bucăți, pe care'l împărți oamenilor.

— Măi, da' din ce în ce le subțiați! Fugiți la apă! Cât om clipi din ochi să fiți aici!

Prânzul lor era mai lung și mai aprins ca altădată.

Vitele stăteau și ele dejugate, rumegând, cu ochii închiși.

— Mă răpciugă, ţi se aprinsese capul că n'ai pământ; ei, că dac'ar fi al tău, mult pilaf ăi mai mânca! începu vorba un moş.

„Dacă munceşti la boier, ziua merge, ori că plouă ori că ba; numai pe el îl frige.

— Da' ia tăceţi mă, că v'aude dracu şi iar fură norii. Măcar să ziceţi voi ce-ţi zice, tot e mai bine să aibă omul al lui. Pământ oiu mânca, că doar tot pământ am să mă fac, decât să muncesc toată viaţa numai la altul.

— Ai să'mprumuţi bani pentru sămânţă şi pentru mămăligă şi ai să-i plăteşti îndoit la toamnă; asta înseamnă că munceşti pentru tine?

— D'apoi că doar s'o 'ndura Dumnezeu şi de noi. Dac'ar fi ogorul nostru, am pune mână dela mână şi am aduce Sfânta.

— Să fii al naibii, Vasile, tot tu cu capul mai gogonat.

— Da' nu mai vine cu apa! Mi s'a fript beregata de sărătură.

— Dă-mi de o ţigară, mă, că doar nu te-o lua dracul.

— De unde să-ţi dau, dacă n'am o lescaie cu ce să cumpăr puţin tutun!

—Mai cântă cu arcuşul soacră-ti; să vezi cum deznoadă baba ciorapul.

— Ia 'nhămaţi la treabă! — strigă un vătăjel care venea călare, — că doar v'aţi adunat la muncă, nu la sfat.

— D'apoi că nu ne-am porni cu gâturile fripte de sărătură. Ce nu vine cu apa?

— Du-te înaintea lor şi vezi ce-i!

— Ba c'or veni ele, picioarele mele nu-s de'mprumut.

— Haideţi, măi, că s'a suit soarele sus, zise unul mai bătrân.

După el se mai ridicară şi alţi câţiva şi, făcându-şi cruce, se duseră la vite.

De departe se zăreau două femei. fugind cu cofele goale. Când ajunseră aproape de ei căzură jos de spaimă şi de oboseală.

— Da' ce-i, fă, ce, v'apucat ducă-se pe pustiu? Neghioabelor, ne ţineţi însetaţi ca oile la tunsoare.

— Ne-a fugărit buhaiul lui Ion Panţâru, răspunse una din ele, aproape moartă de spaimă.

— Să vă ia dracu' cu el cu tot! Dea, potae! strigă unul la o vită care de abia se mişca; apoi dându-i o lovitură, zise:

— Bine-i. mă, să fii vită, ori că bea ori că crapă de sete, tot rumegă.

— Bine, bine, pe a mea o bea şi o mănâncă jidanii la târg, şi-i bine.

— Cine te-a pus s'o dai la jidani?

— Şi pe tine n'o să te mănânce dracu'? îi zise unul mai tânăr, râzând.

— Ia taci, tu, c'apoi te-oiu mânca eu şi nu mai ai nevoie de jidani, nici de târg. S'au îmbogăţit mă şi jidanii şi boierii pe spinarea noastră, dar mare-i Cel de Sus.

— Dac'ai fi tu mai cum se cade n'ai intra în crâşma jidovească să dai Dumineca ce ai muncit toată săptămâna.

— Mă, tu trebuie să fii neam de haham. Tu i-ai vândut rachiul cu care mă otrăveşte.

— Vă tai ziua'n trei! Porniţi la treabă, strigă la ei vătăjelul, care se apropiase din nou.

Uitându-se urât la el, oamenii puseră juguriile în gâtul boilor şi se despărţiră, plecând cu toţii pe ogor.

IV

Pe culmea cea mai înaltă a dealului se vedea curtea boierească. Pomi înalți, sădiți unul lângă altul, înconjurau casa, livada, grădina de zarzavat și ograda.

O alee de pomi mai mici, ducea din poartă până în ușa cea mare a casei. Slugile nu prea erau numeroase, dar fiecare își vedea de treaba lui.

Casa avea multe odăi; mari, albe și văruite. Cucoanei mari— așa-i ziceau toți, soției boierului, — nu-i plăceau culorile care ieșiseră acum: „Peretele să fie perete și casa, casă; văruite de Paști și'n toamnă". Pe jos, în toate odăile, erau scânduri albe. „Scoarțele țesute e păcat să stea pe jos. Cum să calci pe așa frumusețe" zicea dumneaei.

Paturi, în formă de laviță mari, late, iar pereții aproape peste tot, acoperiți de scoarțe bătute în fire alese. Ii plăceau culorile mai întunecate; numai în odăile copiilor erau scoarțe în culori mai vii. Nu avea în casă nici o mobilă de care să nu se poată folosi. Mese, dulapuri, oglinzi mai puține și un pian vechiu, la care cântase dumneaiei când fusese tânără. Tablouri avea multe, era o patimă a lui *cuconu* Mihai. De câteori se ducea

pe la Bucureşti, venea cu câte un tablou mare, şi s'ar fi făcut foc, dacă nu i-ar fi găsit un loc.

In serile de iarnă, când nu ieşea pe-afară, şi când se sătura de jurnale. se uita la tablouri. Când cu grindina, care-i stricase vreo zece hectare de vie, s'a dus la Bucureşti şi a cumpărat patru: Intâiul înfăţişa „marea" şi pe ea un vapor, care se îneca; al doilea, un vulcan care-şi arunca lava peste un oraş; al treilea, o cataractă îngheţată şi al patrulea un călugăr, plângând lângă un mormânt.

Cucoana mare s'a uitat la el şi la tablouri, dar n'a zis nimic, le-a aşezat pe toate pe unde credea dumneaei şi pe unde mai găsea loc.

Mătuşa Maria, o bucătăreasă pe care o avea de mult, când le-a văzut a îndrăznit să-i spuie:

— Iraca'n de mine, boierule, pe ce mai dăduşi o groază de bani...

La mine'n bucătărie n'aş pune, ferească-mă Dumnezeu!

— Du-te şi-ţi vezi de treabă, îi zise boierul supărat.

Intr'o dimineaţă, ceva mai târziu, cuconul Mihai Moldoveanu şedea în balconul din faţa casei, uitându-se la cer. In faţa lui stătea un om mic, slab, urât şi îmbrăcat în haine nemţeşti.

— Ce zici, Oardă, plouă?

D'apoi că doar nu ne-o pocni Dumnezeu, ca anul trecut.

— Ia spune tu să facă două cafele şi mai adu registrul de socoteli.

— Să iertaţi cucoane Mihai, zilele astea tot am avut treabă şi am cam rămas în urmă; da' le trec eu pe toate. Mă duc să-l aduc.

Trecând pe la bucătărie strigă din uşă:

— Două cafele cu caimac, mătuşă Maria! Auzi?

— Aud eu, da' nu vezi că am treabă? îi răspunse bucătăreasa, o femeie bătrână, care de abia se mişca.

— Pentru cuconul Mihai!

— Ştiu, că doar n'or fi pentru d-ta. Da' să isprăvesc de umplut cârnaţii, că doar n'am zece mâini.

Oardă nu mai zise nimic, intră în bucătărie, luă un ibricel dintr'un dulap, îl clăti de două ori, apoi îl puse la foc.

— Peste cinci minute mă'ntorc, să fie cafeaua gata, ai auzit?

După ce plecă Oardă, femeia se uită la ibric, şi-şi zise: „Ţi-ăi mai face-o şi singur, că toată ziua şezi de pomană şi iei leafă de trei ori ca mine".

— Gata-i Mario, gata-i? întrebă contabilul, intrând după câteva minute şi ţinând registru subsuoară.

— Ei, că doar n'oiu umbla eu la cafea cu mâinile pline de usturoiu.

Oardă se uită supărat la băcătăreasă, apoi căută cutia cu cafea şi o linguriţă. Când se uită la ibric, văzu că apa scăzuse de tot. Luă un polonic şi vru să toarne nişte apă fiartă, dintr'o oală.

— Stai că-l spurci! strigă mătuşa Maria. Acela-i pentru spălat oalele, pune-ţi altă apă dacă-ţi trebuie.

— M'aşteaptă boierul şi nu pot sta mult. Ia, fă-o, mă rog, matale!

Ce mai este cu Lenţa, că n'am văzut-o de ieri?

Când auzi numele fetei, bucătăreasa se ridică repede, turnă apă curată în ibric, îl puse pe cărbuni şi făcu imediat două cafele mari şi cu cai-

mac. Oardă își luă registrul la subsuoară și, cu tava în mână, plecă.

— Cucoane, cucoane, ai uitat sticla cu rom! Ii strigă femeia din ușă.

— Da, că bine zici mata, îi răspunse Oardă, și vrând să se întoarcă repede, răsturnă cești le pe tavă.

— Am să iau bani, mătușă Maria, fă-mi altele și adu-le repede; c'apoi nu uit eu pe Lența, când m'oiu duce la târg.

— Da ce stătuși atât. îl întrebă cuconul Mihai când ajunse în fața lui.

— Au fost niște oameni să mă'ntrebe de arătură, răspunse Oardă, punând registrul pe masă.

— Ai spus de cafele?

— Da, am spus, le aduce îndată.

— Du-te'n casă și adu-mi un șal, e vremea a ploaie și mă cam dor picioarele, zise cuconul Mihai, uitându-se la cerul senin.

— S'aduc și cutia cu tabac? îl întrebă Oardă, plecând.

— Da. ad'o!

Când se înapoiă, pe masă era o tavă cu două cești cu cafea; mari pline și cu caimac.

Oardă desfăcu un șal vărgat și înveli cu el picioarele boierului.

— Nu mai țin cald, măi, șalurile astea noui.

— Toate s'au stricat, cucoane, de-o bucată de vreme; or fi de bumbac.

Să vă cumpăr eu unul de lână curată, când m'oiu duce la târg.

Spunând acestea, Oardă rupse un fir din șal și-l aprinse cu un chibrit.

— Vezi cucoane Mihai. nu pârâie și nici nu miroase. Nici n'a trecut pe lângă lână.

— Bine, bine, ia deschide ceaslovul să vedem cum mai stăm.

Cuconul Mihai începu să soarbă din ceaşca cu cafea, iar Oardă, tot muiându-şi degetele în gură, întorcea foile registrului.

— Bine... cu... vân,,, tea.,, ză,,, Doamne poporul Tău! cântă un preot, intrând pe poartă şi aruncând, cu sfeştocul de busuioc, aghiazmă, dintr'o căldăruşă mică, ce-o ţinea un băiat desculţ.

Cu noroc, cucoane Mihai! să dea Dumnezeu un an bun şi belşug!

— Bună dimineaţa, părinte! îi răspunse boierul, făcând semn lui Oardă să se ducă după bani şi dulceaţă. — Şi tu du-te la bucătărie, zise apoi băiatului. Spune mătuşii Maria să-ţi dea ceva să mănânci, ca ţi-o fi foame.

— I-o fi, săracu, că de când umblă după mine!

Copilul puse căldăruşa pe masă şi plecă.

— Poftim, o cafea, părinte!

— Mulţumesc, am mai luat una. Un păhăruţ de vin, taică. Mai ai din acela negru vechiu? Iţi mai dă putere, cu necazurile mele.

Cuconul Mihai vru să se ridice să spuie lui Oardă să aducă o sticlă cu vin, dar preotul îl opri, zicându-i:

— Lasă, taică, nu-s grăbit. I-am cam isprăvit, ş'apoi cu zi'ntâiul, la cei săraci nu prea ai ce căuta.

Oardă, bucuros c'a scăpat de socoteli, venea cu o chisea de dulceaţă şi cu două pahare cu apă.

— Să-ţi fie ruşine, frige-gură! Ce sunt păgân să mă stropeşti cu apă? Adă taichii o sticlă cu de ăl roşu şi poate găseşti ceva pe la bucătărie, că doar nu-i z'întâi în toate zilele, zise preotul, scoţându-şi potcapul şi punându-l pe masă.

Oardă plecă grăbit şi când ajunse la bucătărie,

copilul care venise cu preotul stătea plângând lângă uşă, iar mătuşa Maria tot dădea cu gura:

— Nespălaţii dracului, pentru voi mătur eu pe jos?

— Mătuşă Mario, a venit părintele cu z'întâi şi te roagă cuconul Mihai să-i frigi puţin cârnat proaspăt. Eu mă duc să-i scot vin, zise Oardă, grăbit.

— Îi frig, îi frig, răspunse bucătăreasa, veselă. Am să-i cer un fir de busuioc pentru fată, îşi zise ea, punând grătarul pe foc.

Iar dincolo cei doi stăteau de vorbă.

— Ce zici părinte, plouă?

— Plouă, cucoane, plouă. Dar vezi d-ta, ar trebui să fie şi lumea mai altfel, să mai dea câte o liturghie, câte un acatist...

Clopotniţa trebuie făcută din nou, — parcă mare treabă ar fi? Ia o mie, două de lei, nimica toată.

Şi când te duci cu z'întâiul, mai mult cânii te latră...

Inainte, cucoane, altfel era lumea şi Dumnezeu se milostivea.

Cuconul Mihai se uită la cer; între timp Oardă venise cu o sticlă plină cu vin negru. Mătuşa Maria pusese pe masă o farfurie cu cârnaţi fripţi. o mămăliguţă fierbinte, pe un fund de lemn, şervete, pahare, farfurii şi cuţite.

După ea se ţinea un căţel, care tot mirosea cu nasul în sus.

— Sărutăm dreapta, părinte, zise bucătăreasa ştergându-şi gura şi sărutând mâna preotului.

— Ia dă busuiocul cela să-ţi scot un fir pentru Lenţa. Ai grijă de fată ! Ce n'o puneţi la treabă pe aici, pe lângă casă? zise preotul, rupând un fir de busuioc şi dându-l femeii. —

Cam prea o văd umblând fără rost, păcat de fată! Mai trimite-o pe la mine să-i mai arăte preoteasa la țesut.

— Apoi c'am s'o trimit, răspunse mătușa Maria, plecând veselă, cu busuiocul în mână.

— Hei cucoane Mihai, dac'ar fi toți oamenii ca d-ta! Apoi să trăiești, taică, să trăiești, zise părintele, ciocnind paharul și dându-l pe gât.

Da' buni cârnați! Să-mi dai o bucățică să duc și preotesei.

Is din porcul de săptămâna trecută sau ai tăiat altul?

— Am tăiat ieri unul. Am nevoie pentru oameni. îi răspunse cuconul Mihai.

— N'au rămas vreo două picioare să-mi facă preoteasa niște răcituri? Pe la dumneavoastră, știu că nu prea mâncați d'al-de astea.

Noroc taică! Are să plouă. Se cam lasă cu zăpușeală.

Și, cum îți spuneam: o mie, două de lei, o nimica toată la averea d-tale; și o să-ți rămâie de pomenire.

— Vezi părinte, tare mai merge greu și cu moșiile. Mâna de lucru scumpă, de plouat nu plouă.

— Hei, tăiculiță, când dă omul, dă și Domnul. Dacă d-ta zici așa. ce să zică unul ca mine?

Mai ai mere domnești de astă iarnă?

— Cred că mai sunt părinte, zise cuconul Mihai, învelindu-se mai bine pe picioare.

— Să dai, taică, un acatist și dacă-mi faci clopotnița, întru pomenirea ctitorilor sfintei biserici, vei fi în veacul veacului pomenit.

Da' cum se mai laudă cu sănătatea cocoana mare? De când n'am mai văzut-o.

— O cam doare capul, s'a supărat de o scrisoare a fetei.

— Nu trebuie omul să-şi facă sânge rău pentru copii; tot ei o să ne'ngroape pe noi...

Ş'apoi, cum îţi spuneam. dacă pui d-ta două mii, mai pun eu restul şi facem treaba.

— Oardă, Oardă! strigă cuconul Mihai contabilului care trecea tocmai spre grădiniţă.

— Poftiţi, cucoane! răspunse Oardă, grăbindu-şi paşii.

— Uite cheia dela casă, du-te şi adu-mi două mii de lei.

Oardă luă cheia şi după câteva minute, se întoarse cu banii şi vru să-i dea boierului.

— Dă-i părintelui şi du-te şi-i trece la socoteală, să nu se uite.

— Intru pomenire şi socrii mari. zise părintele băgând banii în buzunar. De unde dă omul suta, dă Domnul mia.

Du-te Ordeaţă, şi adă taică, vreo două mere domneşti, că mult îi plac preotesei.

— Sărut mâinile, cucoane Mihai şi sfinţite părinte, strigă un vătăjel legându-şi calul la poartă. — Am adus o telegramă.

Inaintă şi întinse boierului hârtia.

— Apoi s'auzim de bine, zise părintele, ridicându-se dela masă şi scuturându-şi fărămiturile de pe anteriu.

Apoi, adresându-se contabilului:

— Du-te, Ordeaţă şi pune-mi într'o legătură... Stai, taică, să-ţi dau eu una, să nu mai am grijă s'o trimit înapoi.

Scoase o basma mare, roşie, cu marginile vărgate şi o întinse contabilului.

— Pune-i, colo, o bucată de cârnat şi de-o răcitură. că merele le iau eu.

Apoi, dând din cap, părintele plecă împreună

cu vătăjelul, în mâna căruia cuconul Mihai strecurase un bacşiş:

— Oardă, strânge registrul şi lasă pe după amiază! Du-te şi vezi de oameni!

— Am înţeles cucoane, îi răspunse contabilul, plecând bucuros.

Rămânând singur, cuconul Mihai scoase telegrama din buzunar, o puse pe masă şi se uită la ea. Apoi o luă, o băgă din nou în buzunar şi plecă în casă.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

V.

— Sărut mâna, cucoană Sofio. Vai de mine! vă doare capul... De ce nu mi-ați trimis vorbă să viu?

Să vede c'ați avut iar vreo supărare? Vă știu eu inima dumneavoastră, zise cucoana Măndica Berloi, care venise în vizită la cucoana mare și intrase fără să bată în ușă, sau să se anunțe.

— *Bonjour,* Măndică, ia loc, te rog.

Fata asta a mea, are să mă bage în pământ, îi răspunse cucoana Sofia, scoțându-și un șervet ud dela cap. Uite ce-mi scrie, citește și d-ta. Auzi, să nu vie de sărbători!... S'a înstrăinat de tot de când e la pension. Faci copii, așa numai ca să te chinuiești cu ei. Nici nu mai văd cu ochii de durere de cap.

— Da' nu vă mai potriviți și d-voastră! Scrieți-i să vie și n'are 'ncotro, trebue să vie.

— Ai dreptate, dar când văd că s'a înstrăinat așa de mine, mi se rupe inima. Când vine acasă numără zilele și ceasurile cât mai are de stat și tot de „Grand' Mère" îmi vorbește, parcă nici nu i-aș fi eu mamă.

— Apoi aveți și dv. destulă vină. Cum să nu se lipească de străin, când de zece ani tot cu ei stă, cu ei mănâncă, cu ei doarme, cu ei vorbește?

Nu ştiţi de copiii lupoaicei, cari lătrau şi umblau ca fiarele în patru labe? Sărmanii! Din sânge şi carne omenească erau.

Şi ce-a 'nvăţat, mă rog, de când stă acolo? Nici nu-mi mai dă bună ziua, aşteaptă să-i dau eu, parcă n'aş fi scăldat-o de friguri rele. Dacă nu eram eu... zise Mândica, ştergându-şi ochii.

— Da, da, ai dreptate, şi am cheltuit cu ea o avere, spuse cucoana Sofia, ştergându-şi şi dumneaei lacrimile. Auzi, să rămână de sărbători acolo, între străini, pentru o serbare...

Nici nu ştie tat'său. N'am vrut să-l mai supăr, are el destule necazuri cu moşia.

— Dar despre băiat ce mai ştiţi?

— El nu mi-a scris de mult, răspunse cucoana Sofia.

Apoi apăsă butonul soneriei.

— Sărut mâna, m'aţi chemat? întrebă o fată frumoasă. care intră după câteva minute.

— Lenţo, îi zise cucoana Sofia, adă nişte cozonac şi o sticlă cu vişinată.

— Mai bine vreo două felioare de slănină şi un păhăruţ de rachiu de prune; mă cam ţine la stomac de o bucată de timp.

— Bine, bine, cum vrei mata. — Ai auzit Lenţo? Du-te repede şi pune şi de cafea.

— Fata asta parcă-i jidancă. Ce-o fi aşa pistruiată? Toată ziua umblă haimana, şi de, nu-i frumos!

„Crescută aici, botezată la curtea dv...

„Parcă era vorba să mai tăiaţi un porc? Am isprăvit osânza şi cea de pe la oameni n'are nici un gust, hrănesc porcii numa cu lături.

Lenţa intră cu o tavă plină cu cozonac, o sticlă cu vişinată, slănină, ţuică şi două cafele.

— Pâine ai uitat, îi zise cocoana Sofia.

— Nu dar s'a terminat, acum a băgat mama la cuptor.

— Lasă, nu vă mai supărați, cucoană Sofio, că mai aştept eu.

După ce Lența plecă, uitându-se urât în urma ei, Mândica zise:

„N'ați auzit ce s'a întâmplat cu nevasta dascălului?

— Nu, nu ştiu nimic, răspunse cucoana Sofia, turnând două păhăruțe cu vişinată.

— A fugit cu vătavul, mai mare râsul... Cum de-i rabdă pământul! Lasă că de mult îi căta în coarne şi baba Catrina. Dumnezeu s'o ierte! tot aşa a tras şi cu băiatul cel mare.

„Numai venin vărsa de o bucată de vreme.

Cocoana Sofia se uita la ea, dar nu răspundea nimic.

— D'apoi că nu trebuie să vă lăsați aşa, că din inimă rea vin toate boalele. Ați auzit de Nae Pantiru, care nu s'a mai mişcat din loc, de când i-a ars casa? Tot umblă biata femeia lui să adune cu banul, şi pe la doctori a fost cu el, dar tot degeaba... V'aş fi cerut eu ceva pentru dânşii dar nu îndrăznesc. Ştiu că sunteți supărată — şi omul la supărare...

— Ce are a face asta cu supărările mele! Ştii că nu mă dau în lături când e vorba de un ajutor.

— Aveți dreptate; „dar din dar se face raiu", cucoană Sofie.

— Pot să intru? întrebă Lența, la uşă.

— Da, intră! Ce mai întrebi, îi răspunse Mândica.

Lența intră cu pâine fierbinte pe o farfurie. Când vru s'o puie pe masă, pâinea alunecă şi căzu jos.

— Ce eşti chioară, Lenţo? se răsti Mândica.

— Du-te şi adă alta! porunci stăpâna.

— Nu, nu-i nevoie, cucoană Sofie. doar îi curat pe jos.

— Ai uitat romul, Lenţo!

— Indată, sărut mâna, iaca-l aduc.

— Când ajuţi pe altul, par'că şi inima ţi-i mai uşoară. Să vezi cum stau, sărmanii, într'o şură, la primărie. Fac şi eu ce pot; dar de abia am cu ce trăi eu.

Cucoana Sofia deschise un sertar dela scrin, scoase două sute de lei şi-i dădu Mândicăi care, cam nemulţumită, îi puse în buzunar.

— Doar aşa ca să le mai ung ochii, că altfel...

V'aţi mai cumpărat ceva de sărbători?

— Nu mi-am luat nimic, Mândico, am să-mi prefac rochia din anul trecut.

— Vai de mine, cucoană Sofie, d'apoi boieri ca dv... să nu vă faceţi haine noui de sărbători? Iaca, eu sunt văduvă, mă ferească Dumnezeu.., Nu-i bine omul să treacă Paştile aşa, fără ceva nou.

— Ai dreptate Mândico, dar copiii... ne costă atât...

— Ei, copiii... copiii... Am să mă duc, cucoană Sofie, pe la oraş; nişte mătase lila v'ar mai deschide şi inima.

— Nu mai port rochii colorate, Mândico.

— Da ce, sunteţi femeie bătrână? Pela oraş una ca mata... ehei! Nu se lasă ea aşa. Nici nu-i dai 30 de ani. Toate se boiesc: cu rochii cu trenă. cu părul cănit... Să le vezi!

— Acele-s zăpăcite, Mândico, răspunse cucoana Sofia.

— Ba eu le dau dreptate, viaţa omului îi scurtă. O mâncare bună, o rochie nouă, altfel îţi bucură sufletul.

Când v'ar vedea cuconu Mihai, s'ar mai înviora şi dumnealui. Om tânăr, să tot aibă 50 de ani.

Mi-aduc aminte, când aţi botezat pe cuconaşul Lucian, mai ieri...

Mă duc eu la Galaţi şi de nu v'aduc, după pofta inimii, să nu-mi mai vadă ochii casa dv., zise Măndica, rupând o bucăţică de pâine caldă.

Cucoana Sofia se uită pe geam şi nu spuse nimic.

— Da' lasă, cucoană Sofie, ştiu eu că mata ai; doar slavă Domnului, boieri ca dv. încăputi nu-s în toată Moldova.

Zece lei metru, ei şi! Douăzeci să fie, şi boierul trebuie să fie boier. Cât vă trebuie? Patru metri, patruzeci de Lei.

Vin şi cu rochia şi cu croitoreasa, zise Măndica, ridicându-se de pe scaun. Pentru dv. fac orice.

Nu vedeţi cât e de abătut cuconul Mihai? Nici să nu-i spunem, orânduim noi toate.

Cucoana Sofia se ridică, scoase o cheiţă dintr'o cutioară şi deschise o bisactea. Apoi o închise la loc, fără să scoată ceva.

— Am s'aleg un lila, are să vă prindă de minune şi dacă-mi rămâne iau şi duduii Anuţa de o bluză. Lasă, cucoană Sofie, să te ştiu pe mata mulţumită, cât despre mine... spuse Măndica, uitându-se supărată că nu-i dăduse niciun ban.

— Altădată, Măndico, acum n'am, zise cucoana Sofia, sunând.

— Nu vă mai faceţi inimă rea, că ştiu eu că dela dv. nu pleacă omul cu mâna goală.

— M'aţi chemat, coniţă? întrebă Lenţa, intrând.

— Să pui nişte slănină, Lenţo, o pâine caldă şi puţină osânză pentru cucoana Măndica.

— D'apoi de ce-a lăsat Dumnezeu Paşti, şi-a înviat Mântuitorul? Ca să mai învie şi inima păcătoşilor.

Nu trebuie omul să se lase să-i ia copiii înainte, zise Mândica, împachetând osânza pe care o adusese fata.

Deodată bătu din palme şi zise:

— Musafiri! Nu v'am spus eu?

Ai văzut cum se cobora drept de sus şi tocmai când vorbeam. Să ştii că vine.

Când păianjenul coboară în timpul vorbirii, şi cade drept pe cel care vorbeşte, nu mai este nici o îndoială.

Am să mai vin eu pela dv. aduc şi cărţile.

Sărut mâna şi complimente lui cuconul Mihai, îmi pare rău că nu l-am văzut.

Las' că până'n Paşti mai este, slavă Domnului, încheiă Mândica, sărutând mâna cucoanei şi depărtându-se repede cu pachetul subsoară.

VI.

După ce plecă preotul, cuconu Mihai intră în camera lui. Privi pe birou, împături nişte jurnale vechi şi le băgă într'un scrin.

Apoi se aşeză pe un scaun şi, uitându-se la o scoarţă de pe perete, băgă mâna în buzunar şi scoase o cutioară mică cu tabac şi o telegramă.

Puse cutia cu tabac pe birou, desfăcu telegrama şi citi:

„Sosesc ora şase, trimite trăsura gară.

Orăscu".

Aruncă pe masă, telegrama desfăcută, deschise cutioara cu tabac şi trase puţin pe nas. Strănută de câteva ori şi îşi şterse nasul şi ochii cu batista. Mai citi odată telegrama, apoi o strânse şi băgând-o în buzunar, se îndreptă spre bucătărie.

Bucătăreasa tăia repede şi supărată nişte osânză. Cuconul Mihai, se uită la ea şi la tot ceea ce era în jurul lui, parc'ar fi vrut să spuie ceva, dar nu îndrăznea. Mai stătu astfel câteva clipe, apoi se duse la nevastă-sa.

Când intră, cucoana Sofia stătea culcată pe pat, legată la cap cu un şervet ud. Cum îl văzu

se ridică şi stătură pe pat unul lângă altul, fără să vorbească.

După câteva minute, conul Mihai rupse tăcerea, întrebând-o dacă o doare capul şi de ce-i supărată; ea îi răspunse că aşa o tot doare capul de o bucată de vreme.

— Să iei o chinină, dragă.

— S'a terminat, răspunse cucoana Sofia.

— Am să trimit să cumpere, dar nu te lăsa şi tu aşa!

Apoi se trase puţin mai deoparte şi urmă:

— Sofiţă, mi-a adus o telegramă, vine Orăscu la şase şi... vezi tu, dacă nu te-ai supăra, să pui să taie o pasăre, două; ştii că lui nu-i prea place carne de porc.

— Bine, Mihai, bine.

— Şi, dacă ar face mătuşa Maria vreo plăcintă... ştii, să nu plece nemulţumit, poate o fi venind omul cu vreo treabă.

— Cred că degeaba nu vine el până aici la noi.

Cucoana Sofia se ridică şi se duse în bucătărie.

Mătuşa Maria tot bodogănea, încercând să puie nişte cenuşă pe plita stropită cu grăsime. Când văzu pe cucoana Sofia, izbucni, supărată:

— C'apoi aşa-i când topeşti grăsime Vinerea.

— Mătuşă Marie, avem diseară musafiri şi ar trebui să pui să taie o pasăre, două şi să faci o plăcintă cu brânză de vacă; ar putea să-ţi ajute şi Lenţa, dacă d-ta n'ai timp.

— D'apoi de unde păsări? N'au căzut toate cloşti? Să le iau de pe ouă? Vai de mine cucoană! Şi brânză de vacă de unde să iau, că doar nu ne-om face noi de râs să umblăm prin sat cu împrumutul?

— Vezi, mătuşă Mario, ştii d-ta, vine om străin, cât despre noi!...

— Da' lasă, cucoană, cine ştie ce golan o mai fi şi ăsta. Toată ziua, unul pleacă, altul vine, parcă-i la praznic. Cârnaţi am făcut, slavă Domnului! Răciturile îs gata, fac şi o tocătură, şi ce mai vrea?

Dac' ar mânca toată lumea aşa, ar merge boii călare.

Plăcintă cu brânză? Nişte vărzări, Lenţa le face bine şi dacă n'o pleca mulţumit, să nu mai vie.

Cucoana Sofia nu-i răspunse, şi începu să arunce nişte bucăţele de osânză unei pisici care mieuna.

Ceasul bătea de şase. Puţin mai departe de peronul gării Deleni, o trăsură veche, cu doi cai cam mărunţi, aştepta de vre-o jumătate de ceas.

— Că doar n'o fi întârziind trenul şi azi, cucoane Oardă, zise un ţăran care stătea pe capră şi scuipa pe jos.

— Ei, şi dacă întârzie ce-ţi pasă ţie?

— Apoi că d-ta tot mergi prin birt, mai bei o bere mai tragi o lulea, dar eu...

— Să stai pe lângă cai, că de venit, vine el.

Oardă plecă din nou să se uite la ceas şi să-şi mai ţie urâtul c'o bere. Şeful gării, care se plimba plictisit de ici până colo, se aşează la masă în faţa lui şi ceru şi el o halbă.

— Vă vin musafiri? întrebă el pe contabil.

— Cuconul Orăscu, deputatul dela Bucureşti, acela care-a mai fost şi de Crăciun.

— Cum mai merg treburile pe la curte, Ordeaţă?

— Bine, bine, are să vie şi duduia Anuţa ca mâine, poimâine. Anul ăsta doar o termina şcoala.

— Am auzit că te'nsori, Ordeaţă? Frumoasă fată, n'ai ce zice, dar vezi mă, trebuie s'o ţii bine dacă-i lua-o. Bani cred c'ai strâns tu. Ce tot caută pe la notar? Eu nu cred, dar ştii tu, gura lumii.

— Hei, coane Iorgule, alte's planurile mele! Eu contabil, să iau o fată de slugă? Mi-e dragă mie, nu zic ba, dar aşa, ca să treacă timpul. Ziua mare, muncă destulă, dar omul trebue să aibă şi el partea lui, că doar om e.

— Dar cu moşia cum merge, Ordeaţă?

— Bine, bine, cum să meargă, dacă nu plouă şi nu se face nimic, ca anul trecut, apoi merge bine de tot.

Se poate să-i aducă ceva bani deputatul ăsta care vine acum, că n'avem nici pentru muncă. Bani au fost ei, dar parcă-i înghit cu lingura cuconaşul Lucian şi duduia Anuţa.

— Lasă Ordeaţă, că nici tu n'oiu fi postind.

— Nu zic ba, că leafa mi-o strâng pentru bătrâneţe. Tot am eu ceva; ia, de-o haină şi de un pahar, îmi mai rămâne şi mie. Când umbli cu degetele prin miere, poţi să nu te lingi? Că doar om eşti! Ai fi ştiind şi d-ta de pe la gară...

Un şuierat prelung le întrerupse vorba şi amândoi săriră grăbiţi în picioare.

Trenul opri la peron.

— Sărut mâna, coane Orăscu, zise Oardă, unui domn înalt, şi cu ochelari, care cobora din vagon.

— Bine te-am găsit, Ordoi. Aici-i trăsura? îl întrebă el, strângându-i mâna şi uitându-se de jur împrejur.

Pustiu, mă pustiu e şi pe aici pe la voi. Cum nu vă sălbăticiţi? Se urcară amândoi în trăsura hodorogită şi caii o porniră pe şosea.

Soarele se lăsase după deal. Orăscu se rezemă de fundul trăsurii şi respiră cu plăcere aerul cu-

rat al primăverii. Până la curtea boierească erau patru kilometri. Trăsura mergea încet, trecând pe lângă ogoarele oamenilor.

La zgomotul ei, toți se opreau din lucru, dar nici unul nu-și scotea pălăria sau căciula.

Ce-ți fac boierii, Ordoi? întrerupse tăcerea Orăscu. Cum mai merg treburile?

— Bine, bine, foarte bine, coane, îi răspunse Oardă, plictisit, de pe capra trăsurei.

De departe, pe culmea dealului, se zăreau pomii înalți cari înconjurau curtea boierească.

„Trebuie să aibă bani mulți zgârcitul ăsta. Fata n'ar fi urâtă; dacă m'ar băga c'o sută de mii în moșie, e a mea și fata și moșia".

O zdruncinătură a trăsurei care se opri, întrerupse gândurile deputatului.

— Da' ce-i măi? Ce s'a 'ntâmplat? întrebă Orăscu, sărind repede jos.

— Ptiu! Fire-ar al dracului de treabă! Iar are să mă certe boierul. A căzut o roată coane. Dar mai este puțin, uite curtea ici, în capul dealului, cât îl vezi cu ochii.

Orăscu se uită la roata căzută și la contabil. Apoi vizitiul rămase cu trăsura și caii în drum iar ei plecară pe jos.

— Să ți-o legi de gât, îi strigă Oardă, vizitiului.

— Ba ți-i mai lega-o și d-ta, răspunse acesta încet, încercând să puie roata la loc. Că de mult ți-am spus că nu ține, fleacule!

VII

Când Orăscu intră pe poarta cea mare a curții boierești, Lența îi ieși înainte, urându-i bun sosit.

— Lențo, Lențo, ai crescut ca o floare, de când nu te-am mai văzut. Tot așa sălbatecă ești?

— Tot, cucoane, așa suntem noi, pe la țară, nu ca pe la d-voastră.

— A! Bine te-am găsit, domnule senator, zise Orăscu, îmbrățișând pe cuconul Mihai, care-i ieșise înainte. Cum te mai lauzi cu sănătatea și cu moșia?

— Cam nu prea, nici cu una nici cu alta, îi răspunse cuconul Mihai, mirându-se de titlul ce i-l dăduse.

— Sărut mâna cucoană Sofio, dar peste d-ta parcă nu mai trec anii, tot așa te știu, zise Orăscu, sărutând amândouă mâinile gazdei.

— Bine-ai venit, d-le Orăscu, ce să fie că ți-ai mai adus aminte și de noi de pe la țară?

— Ce să fie, ce să fie? Când are omul prieteni, nu-i uită așa de ușor.

Eram să viu mai de mult, dar afacerile nu prea mă lasă.

D-ra Anuța? Lucian? Cred c'aveți veşti bune dela ei?

Am să viu şi de Paşti să-i văd.

— Poftiți domnule Orăscu!

— Hai pe balcon, senatorule, la aer, la aer. Aveți şi voi ceva bun pe aici.

Orăscu şi cuconul Mihai se aşezară la o masă invitându-se unul pe altul.

Lența, veni cu o tavă pe care erau o chisea cu dulceață, apă şi două ceşti mari cu cafea.

— Fugi, Lența! Nu mă omorî cu ispita, îi zise Orăscu, răsucindu-şi mustața.

Frumoasă fată senatorule, păcat că nu eşti deputat...

— Ce mai e pe la Bucureşti? întrebă conul Mihai, vrând să schimbe vorba.

— Bine, ce să fie! M'a trimis ministrul direct la tine. De altfel, e sigur; când zice el o vorbă, e sfânt.

— Sărut mâna cucoane, nu vă supărați de îndrăzneală, îi întrerupse Oardă. A căzut o roată de la trăsură şi n'o poate pune vizitiul, iar căruțaşul e bolnav. Să trimit la oraş?

M'am gândit că poate să vă trebuiască cât stă cuconul Orăscu pe la noi.

— Nu, Ordoi, nu-mi trebuie. Eu plec la noapte şi pentru gară găsim noi ceva. La nevoie mă duc călare.

— Mai ai pe Arapu?

— Nu, a murit, sărmanul, răspunse cu tristețe cuconul Mihai.

— Găsiți voi vreo hodoroagă pe la cineva.

Oardă se dădu încet pe lângă cuconul Mihai şi-i şopti la ureche că vinul cel roşu e pe fund şi-i cam turbure.

— Să cumpăr pentru masă de la cârciumă?

Conul Mihai dădu din cap în semn de aprobare şi-i făcu semn să plece.

După vreo jumătate oră veni Lenţa şi-i pofti la masă.

— Cum să poftesc? Nici nu m'am spălat, măcar. Hai de-mi toarnă, Lenţo!

Se ridică, luă pe Lenţa de mână şi amândoi intrară într'o cameră mare, curată, şi plină cu tablouri. Orăscu le privi zâmbind, apoi, uitându-se dulce la Lenţa, îi zise:

— M'ai omorît Lenţo, numai pentru tine am venit.

„Cântă cucul prin ogor
„Să ştii Lenţo c'am să mor.

— Staţi cucoane că daţi apă pe jos şi mă ceartă cucona mare, zise Lenţa, râzând. Pe la dv. cântă cucul prin ogoare, boierule?

— Vino diseară, numai să te sărut... Să-mi sting focul, să nu mor!... Ţi-am adus ceva, uite ici! zise Orăscu, ştergându-se cu prosopul şi scoţând din buzunar o cutie cu nişte mărgele sclipitoare.

— Când ăi mai ieşi pe afară, ţi-oiu spune eu, îi răspunse Lenţa, luând cutia şi fugind.

— Noroc, cucoană Sofiţo şi socri mari, senatorule! Bun rachiu! E cam tare, dar se cunoaşte că e natural. Şi ce slănină!

Lenţa intră c'o mămăliguţă fierbinte, pusă pe un fund de lemn şi o aşează cam lângă cuconul Mihai.

— Serveşte pe domnul Orăscu, îi zise cucoana Sofia.

Ea luă mămăliguţă cu o lingură de lemn, şi

când vru să i-o puie pe farfurie, îl atinse puțin la umăr. Cuconul Orăscu o ciupi de picior, iar Lența, printr'o mișcare greșită, în loc să puie mămăliguța în farfurie, i-o scăpă pe pantalon.

Cuconul Mihai o mustră, iar ea plecă cu mâna la gură, de abia ținându-se să nu pufnească în râs.

Afară, Oardă o 'ntrebă ce i-a spus conul Orăscu de a stat așa de mult la spălat.

— Ia, mi-a spus ce-a poftit, ce treabă ai d-ta?

— Lasă, cucoană Sofio, nu-i nimic, nu e obișnuită fata cu oameni străini. Vă rog să n'o mai certați pentru mine.

Și, cum îți spuneam, ministrul m'a trimis la d-ta. Țara are nevoie de oameni. O datorie mai presus de orice, trebuie să te hotărască. Viu din mijlocul luptelor contra străinilor și a desfrâului...

Mulțumesc, cucoană Sofico, m'am servit destul, pentru stomacul meu, e cam grea carnea de porc.

In d-ta coane Mihai, am găsit tăria moștenită dela strămoși, dorul de binele public, unitate de vederi și destoinicie. Nu se poate lipsi țara de munca d-tale cinstită și intensă.

Conul Mihai umplu paharele cu vin și ciocniră cu toții, apoi Orăscu urmă:

— Să privești cu încredere orizontul politic. Lucruri mari ne ascunde viitorul. D-ta, care iubești poporul, nu trebuie să rămâi în atmosfera strâmtă a moșiei d-tale. Am venit de departe, din centrul civilizației, să-ți aduc steaua, care trebuie să-ți lumineze fruntea!

— Sărut mâna boierilor, zise mătușa Maria. intrând cu niște cârnați fripți, așezați pe varză că-

lită. Să nu vă fie cu supărare, dar Lenţa s'a fript la un deget. Tocătura s'o mai aduc? întrebă ea, uitându-se la cucoana Sofia.

— Ad'o Mario şi mai trimite şi vin.

Şi, adunând farfuriile murdare de pe masă, bucătăreasa plecă, privind urât la Orăscu.

— Ziua de azi e sărbătoare pentru mine. Numărul luptătorilor sporeşte cu unul din cei mai buni prieteni ai mei, reîncepu Orăscu.

Conul Mihai, după ce îşi întoarse şervetul pe dos şi-l împinse mai mult în gulerul hainei, zise:

— Nu mă bag în politică, nu mi-a plăcut niciodată.

— Nevoile României sunt mari, nu s'ar putea găsi ţară în care un fiu al ei să-i precupeţească sprijinul. Ai copii, cucoane Mihai, s'au făcut mari şi au nevoie de un ajutor mai real, mai profund decât banii.

Eşti alesul ministrului, alesul ţării.

Ţara te cheamă, ţara te vrea!

Oardă intră cu o sticlă de vin, iar mătuşa Maria cu o farfurie plină cu vărzări cari miroseau a grăsime.

La vederea lor, Orăscu strâmbă puţin din nas.

— Mulţumesc, mulţumesc, o cafea specială şi un măr. Sunt sătul pe trei zile, zise Orăscu cocoanei Sofia, care-i servise nişte tocătură şi care-şi ceru scuze că nu mai poate sta din cauza durerii de cap.

Ridicându-se, el îi sărută amândouă mâinile.

— Plec la noapte, dar am să viu de Paşti, când vor fi şi copiii, adăogă apoi.

— Poftim, poftim, ne faceţi mare plăcere, îi răspunse cocoana Sofia părăsind odaia.

— Şi cum ţi-am spus cucoane Mihai, jidanii s'au întins ca o plagă otrăvită, care înghite tot

poporul românesc. Nu trebuie să fim slabi în faţa inamicului.

Tot vorbind, Orăscu se aprindea din ce în ce mai tare.

Dar cu conul Mihai, care nu prea era obişnuit cu discursurile politice şi cu veghea după ora nouă, aţipise pe scaun.

— Ce senator model! îşi zise Orăscu, ridicându-se încet.

Scoase ceasul şi când văzu că mai este o jumătate de oră până la plecarea trenului, uită de mărgelele Lenţei.

— Nu-mi las eu nici senatorul, nici floricica să-i ardă soarele de vară. Unul la senat şi alta la... îşi zise Orăscu, ieşind afară şi, sărind pe un cal de împrumut, porni spre gară.

Trenul sosise; Orăscu se urcă într'un vagon de clasa întâi.

— Să se plângă omul de noroc, zise el unui Evreu care se trezise la intrarea lui. De mandat sunt sigur, să vii cât de curând să aranjăm afacerea. Doar cu voi mă mai înţeleg, spiritul vostru nu doarme.

Am mâncat carne de porc şi nu-mi prieşte, mi-a căzut greu, zise Orăscu, descheindu-se la vestă.

— Vezi cucoane, de asta la noi în lege stă scris: „să nu mănânci carne de râmător".

— Ai dreptate, aveţi şi voi unele bucăţi bune. Să vii la Bucureşti, acum n'am chef de vorbă.

Apoi se întinse pe canapea şi, după puţin timp, adormi.

Trenul aluneca prin noaptea neagră, străbătând cu iuţeala fulgerului câmpiile posomorâte.

VIII

Ceasul bătuse unsprezece. Lumina electrică era stinsă aproape peste tot. In dormitorul clasei a opta din institutul „Notre Dame de Sion", nu era liniștea pe care o dă de obiceiu somnul. Multe din eleve se întorceau când pe o parte, când pe alta, în patul lor moale şi alb.

— De ce nu dormi? întrebă, pe una dintre eleve o călugăriță care venise în inspecție.

— Cum să dorm? Mai este o săptămână până la vacanță şi... şi... mâine m'ascultă... şi eu n-am învățat nimic.

Trecând mai departe, văzu pe alta care stătea cu fața în jos, desvelită pe jumătate, şi cu mâinile la ochi. De odată se ridică, stătu puțin astfel, apoi se culcă din nou. Călugărița se uită la ea şi fără să-i zică ceva, trecu mai departe.

Câteva eleve dormeau. Se opri la una, care avea ochii deschişi. Lumina era mică, totuşi se vedeau câteva lacrimi pe obrajii ei. Călugărița o privi îndelung. Văzu cum pieptul îi sălta, gura îi deschise puțin şi şopti: „mămico". Apoi fata se trezi speriată şi se întoarse cu fața spre patul unde era prietena ei.

— Ida, nu dormi? întrebă ea, încet.

— Ba dorm, dar tu ce faci?

— Am visat... am visat pe mama. Am visat-o bolnavă. Dorm, dorm, zise ea, acoperindu-se peste cap.

Părul roşcat al Idei se resfira pe pernele albe.

Peste o săptămână vine vacanţa, peste două luni n'am să-l mai...

In mintea ei apăru un tânăr frumos cu o privire pătrunzătoare. Ii strângea mâna tare de tot şi i-o săruta zicându-i:

Domnişoară, nu cred că veţi putea recita versurile pe cari vi le-am dat, e un subiect de la ţară. Cum puteţi simţi o viaţă pe care n'o cunoaşteţi, pe care n'aţi trăit-o? Satul şi oamenii de acolo, sunt altfel. Un apus de soare, în marginea unei păduri, sau după un deal, altfel îşi stinge razele. Nevoia, mizeria, altfel este răbdată de ţăranul român. Credinţa, religia, trăiesc încă pe acolo, în vreme ce la noi s'au stins aproape de tot. Animalele care trăiesc pe lângă casele ţăranilor sunt pentru ei, nişte tovarăşi iubiţi. Ai să plictiseşti lumea, chiar dacă vei recita-o bine.

Nu uita, te rog, numele meu să rămână necunoscut. Nu vreau să-l arunc în gura cocoanelor cari n'au văzut un sat de când sunt ele. Eu nu cred că voiu putea veni, căci am foarte mult de citit.

Apoi, viziunea tânărului dispăru şi Ida îşi îngropă faţa în perne.

— Niciodată! Niciodată! Ochii lui n'am să-i mai văd, glasul lui n'am să-l mai aud! Mâna, mâna, n'are să mi-o mai sărute.

Lucian îşi iubeşte doar poezia, pe ea, pe ea

o iubeşte. Se teme că ea nu va place, nu de mine se îngrijeşte.

Ceasul bătu miezul nopţii. Lumina se stinse. O călugăriţă, ţinând în mână o lumânare, trecu din nou printre paturile elevelor. Pe câte una o învelea, alteia îi făcea semnul crucii, fără ca ea să simtă.

Când ajunse în dreptul patului unde dormea Ida, o văzu plângând. Aşeză lumânarea pe dulăpiorul din faţa ei, apoi îi ajută să se dea jos din pat, luă papucii de pâslă şi îi puse în picioare. O îmbrăcă cu un capot gros de flanelă şi, luând-o de mână, o duse cu ea.

Tot plângând şi aproape fără să-şi dea seamă ce face, Ida străbătu două dormitoare şi o sală lungă, până ajunse într'una mai mică. Aici, călugăriţa o lăsă singură câteva minute şi trecu în altă cameră unde vorbi ceva cu directoarea institutului. Apoi se întoarse şi, o duse în camera unde o aştepta directoarea.

Era un salon mare, cu tavanul în formă de boltă. Câteva lumânări de ceară, cari arseseră până atunci, împrăştiaseră un miros de biserică. Intr'un colţ, subt icoana Sfintei Maria ardea o candelă mică; mai la o parte, Isus Hristos răstignit. La o masă mare, albă ca marmora, stătea „Grand'Mère".

Când văzu pe Ida intrând, se uită la ea şi clătină din cap. Ida privi la tot ce o înconjura şi, deodată, căzu în genunchi. Puse capul pe braţele directoarei şi începu să plângă. *Grand'Mère* îi mângâiă buclele roşcate, o ridică de jos şi o duse în faţa Maicii Domnului.

— Roagă-te, copila mea! Ea te va ajuta, nu eu. Dar nu-ţi uita religia şi credinţa. Dumnezeu este al tuturor, El milostiveşte pe toţi.

Ida îngenunghie în faţa icoanei, plângând. Impreună mâinile pe piept şi zise:

— De ce m'am născut Evreică, de ce?

Şi, lacrămi amare îi umeziră obrajii.

Grand'Mère stătea în picioare şi citea dintr'o carte de rugăciuni:

„Doamne Dumnezeule, coboară asupra sufletului ei rătăcit liniştea şi înţelepciunea. Nu lăsa durerea să-i stingă credinţa!

După câteva minute, Ida încetă de a mai plânge. Se mai rugă puţin, apoi se ridică şi căzu în braţele directoarei, care o sărută pe frunte.

— Tanti a mea, casa mea, cât m'aşteaptă! Şi toţi ai mei mă iubesc!

— Da, Ida, fetiţă, cuminte ce eşti.

Apoi o luă de mână şi, fără să mai zică ceva, străbătură înapoi sălile şi intrară în dormitor. *Grand'Mère* îi atinse perna şi când o văzu udă de lacrimi o întoarse pe partea cealaltă. Sub faţa de pernă simţi câteva foi de hârtie, dar se făcu că nu le bagă de seamă.

Ida îi sărută mâna, iar *Grand'Mère* îi atârnă de gât o mică iconiţă, cu un îngeraş. O înveli o mai privi puţin şi se depărtă. Liniştea se aşternu în încăpere.

Dimineaţa, Ida se trezi cea din urmă. Nu-şi aduse aminte de nimic din cele petrecute până nu văzu iconiţa atârnată la gât. Când întâlni pe *Grand'Mère*, lăsă ochii în jos şi, roşind, îi sărută mâna. Ziua trecu repede pentru ea, recitând poezia ori de câte ori avea timp liber.

IX

De câteva zile nenorocirile se ţineau lanţ de madam Ionescu.

Ieri căutase toată ziua să facă rost de o lojă la Teatrul Naţional, dar se vânduseră toate biletele şi nu mai găsise niciunul. Auzise, apoi, că şcolile se vor închide cu o săptămână înaintea vacanţei, şi-i pleca chiriaşul mai curând; bucătăreasa fugise, furându-i un capot, la care ţinea dumneaei mai mult. Pe lângă toate astea „Paulina îşi făcea de cap".

Madam Ionescu era văduvă de vreo cinci ani. Ii rămăsese de la bărbatul ei pensia şi o casă pe care o avusese de zestre. Singurul ei copil, Paulina, nu era „fată serioasă".

N'a terminat şcoala profesională, nu-i plăcea lucrul. „Dar la urma urmei, am eu cu ce s'o mărit", zicea madam Ionescu prietenelor sale. „Dac'am să mor, nu-mi trebuie decât patru scânduri şi doi metri de pământ, destul am muncit eu, să-şi trăiască şi ea viaţa ei".

— Mamă, am găsit o lojă! Vezi, să mai zici că nu sunt bună de nimic.

— Bravo, Paulinico! Tot eşti câteodată bună la ceva. Ia vezi, mamă, fă rost la bucătărie să

mâncăm mai devreme. Poate merge și domnul Lucian cu noi, i-o fi urât și băiatului. Vine vacanța și rămânem singure.

— Mai bine dă-mi parale să cumpăr trei porții de marinată, mai iau niște brânză și dă-o dracului de bucătărie.

— Bine, mamă, bine, uite banii. Dacă-ți rămân, ia și vreo doi toporași, draga mamei!

Madam Ionescu intră în camera ei de dormit și scoase din dulap o rochie de mătase verde.

„Ce păcat că nu-i gata rochia cea nouă", își zise ea, oftând.

Se mai învârti puțin prin odae, apoi plecă în camera „băiatului" să deretice.

Ce era să facă? „Nevoia te duce pe unde nu ți-e voia" își zicea ea de când îi fugise servitoarea.

Când intră în cameră, găsi patul făcut, găleata vărsată și ordine peste tot.

— Ce băiat cum se cade, când știe că n'are cine, pune mâna și singur. O bucățică de zahăr, nu altceva.

Deschise geamul să intre aer și lăsă perdeaua în jos, apoi se așeză la masă, răsfoind caietele și cărțile ce erau acolo.

— Mult își mai bat capul și copiii cu învățătura, păcat de tinerețele lor!

N'au încotro, sărmanii, trebuie să-și facă un viitor și, ca „poet" cred că e foarte greu.

Tot gândind astfel, deschise un caiet, se uită la el, dar parcă nu avea curajul să citească. Mai întoarse o foaie, două, le mângâiă cu privirea și, fără voie se opri la una din ele și citi:

TOT JOS RĂMÂI.

Cerul, boltă înstelată
Iar prin geamuri aurii,
Priveşti luna înălţată
Iar tu jos, mereu rămâi.

Merge ceasul, ticăieşte,
Şi tu stai mereu în loc.
Arde soarele, 'ncălzeşte
Şi pe cei făr'de noroc.

Peştişorul îl înghite
Crapul mare şi frumos,
Iar tu, omul cel cuminte
Il mânânci cu tot cu os.

Soarele sus străluceşte,
Iar tu om, tot jos rămâi.
Şi când mintea ta luceşte
Tot pământ tu ai să fii.

După ce termină de citit, madam Ionescu nu se mai îndura să lase caietul din mână; deodată, auzi deschizându-se uşa.

— Mamă, am venit, zise Paulina, băgându-şi capul pe uşă.

— Cum m'am speriat, firea-ai al dracului de fată! Aşează tu masa, că eu mai am puţină treabă, zise madam Ionescu, răstit.

— Of, mamă, tot pe mine mă pui, după ce ţi-am adus loja...

Peste câteva minute intră şi Lucian în sufragerie. Se salutară ca de obiceiu şi ajută la pus masa.

— Vezi, Paulino, e băiat şi străin, ia exemplu de la el.

— Aşa's poeţii, mamă, de ce nu m'ai făcut şi pe mine poet? Toată ziua ţi-aş fi ajutat la treabă, răspunse Paulina, ironic.

Apoi se aşezară toţi la masă şi mâncară în linişte. Pe la sfârşit, madam Ionescu întrebă:

— Am auzit că se închid şcolile şi se ia vacanţă mai curând. E adevărat?

— Da, aşa s'a hotărît. Ce bucurie vor avea părinţii, când ne vor vedea! Avem de gând să ne ducem fără să-i înştiinţăm.

Madam Ionescu oftă prelung şi, uitându-se pe geam, întrebă pe Paulina:

— De unde ai cumpărat toporaşii — n'ai văzut că sunt uscaţi?

— Lasă mamă, că la teatru nu se bagă de seamă.

Şi, strângând repede farfuriile, se duse cu ele la bucătărie să le spele.

— Apropo, domnule Lucian, ne faceţi plăcerea, să mergeţi cu noi la teatru? Am o lojă de la o cunoştinţă!

— Da, madam Ionescu, de ce nu — cu voia de a vă rămânea dator cu altă ocazie.

— De ce, domnule Lucian, acum sunteţi student şi nu aveţi de prisos... şi poate că... Poftim biletul, ţine-l mata ca să nu-l pierd.

Lucian luă biletul, se uită puţin la el, apoi zise:

— E un bilet vechiu, madam Ionescu, reprezentaţia a avut loc acum o lună.

Madam Ionescu se făcu vânătă de ciudă, luă biletul în mână, îl privi şi se duse în bucătărie. Acolo puse mâna pe cleşte şi începu să dea în Paulina, care nu ştia ce o apucase pe mama ei.

Cam bănuia ea că biletul ar fi cauza, dar nu credea că dezastrul să se fi produs aşa curând.

— Lasă-mă... mamă! Vrei să mă omori?

— Eu te-am făcut, eu am să te omor! strigă madam Ionescu, descărcându-şi tot năduful pe fată.

Lucian, crezând că s'a întâmplat vreo nenorocire în bucătărie, veni repede să vadă ce este. Când deschise uşa rămase îngrozit de furia doamnei Ionescu. Ii fu milă şi de fată şi de mamă. Le privi puţin, nu zise nimic şi se reîntoarse în camera lui.

Nenorocită la culme, că fusese văzută bătându-şi fata, madam Ionescu începu să plângă şi, până seara, fu pradă unei agitaţii de nedescris.

— Sărut mâna, madam Ionescu, am găsit o lojă, la un prieten. De ce să fiţi atât de supărate? De sigur că a fost o greşeală, sau poate de la teatru... zise Lucian, uitându-se cu milă la mamă şi la fiică.

Reprezentaţia se sfârşise. Din cauza întunericului, lacrimile lui madam Ionescu nu fuseseră observate de nimeni. Se îmbulzeau toţi la ieşire.

— Madam Ionescu, îmi faceţi plăcerea să mergem la o berărie? Puţină muzică şi un pahar cu bere o să vă facă să iertaţi pe domnişoara şi să dormiţi bine la noapte. Mâine pe vremea asta, plec acasă, zise Lucian.

Peste o jumătate de oră, toţi trei şedeau într'o berărie, cu trei halbe în faţa lor. Orchestra cânta.

— Madam Ionescu, dacă nu v'ar plictisi satul meu şi dacă ar vrea şi domnişoara, ne-aţi face mare plăcere să ne vizitaţi de Paşti.

— Domnule Moldoveanu, în Bucureşti e aşa frumos de Paşti! zise Paulina.

— Ai să mai mergi şi unde-oiu vrea eu, că de Bucureşti sunt sătulă, se răsti mama ei.

O să venim, domnule Lucian, cu mare plăcere; nu ştiu însă dacă părinţii dv...

— A, sunt sigur că le veţi face multă plăcere, mama e atât de bună şi tata atât de drăgut!

— N'am avut plăcerea să cunoaştem pe domnişoara Anuţa.

— Când voiu pleca acasă, am s'o aduc pe la dv., să-i faceţi cunoştinţă. E o fată bună, dar prea a stat mult în pension.

— Vă pun şi salonaşul la dispoziţie, poate staţi mai mult.

— Mulţumesc, dar mai e ceva: din pricină că plecăm mai curând, decât m'aşteptam, n'am primit încă bani şi n'aş putea să-mi achit datoria ce o am la dv.

— Vă rog, domnule Lucian, nicio supărare; când veţi putea... oricând. Doar nu trăiesc din asta, slavă Domnului!

Paulina aruncă o privire cruntă lui Lucian şi mamei ei. După câteva minute plecară cu toţii acasă.

Plină de fericire, madam Ionescu îşi puse farfurioara cu toporaşi pe măsuţa de lângă pat. Adormi, uitându-se la ei şi gândindu-se la ouăle roşii pe care le va ciocni de Paşti, la moşia „băietului".

X

In institutul *Notre Dame de Sion* timpul părea că trece mai repede ca în alte şcoli. Până la vacanţa Paştelui, mai era o săptămână. Unele eleve începuseră chiar să plece. Ania nu mai doria să rămâie în pension pe timpul sărbătorilor. Visase pe mama ei bolnavă şi, de când îi trimisese scrisoarea că nu vine acasă, simţea un fel de remuşcare.

Când vedea, bucuria cu care colegele ei numărau zilele până la plecare, se întrista şi i se făcea dor de părinţi şi de casă.

Prietena ei, Ida, îi înţelese starea sufletească şi într'un moment de expansiune o îmbrăţişă, zicându-i:

— Mergem acasă Ania, tanti mă doreşte atât de mult!

— Da, da, îi răspunse Ania, veselă: şi, la vară, în vacanţă, ai să vii la mine, cel puţin o lună. Cât te iubesc, Ida!

Clopoţelul sună şi toate elevele se adunară în clasă.

In apropierea vacanţei, gândurile lor nu mai erau la învăţătură, cu greu se mai făceau lecţiile. Chiar şi Ania îşi aduse aminte că va găsi acasă

pisicuțe, pui de rață și un vițel galben, cu ochii mari și negri.

Pe la sfârșitul orei, veni o călugăriță cu o hârtie în mână și citi elevelor:

„Ordin ministerial.

Din cauza epidemiilor, toate școlile iau vacanță cu o săptămână înainte, iar elevele sunt obligate a pleca acasă".

Totodată, călugărița le mai vesti că serbarea de fine de an, nu va mai avea loc.

Când elevele rămaseră singure, se produse un zgomot infernal; bătăi din palme, cântece, râsete; puține erau acele care nu manifestau nicio bucurie.

— Ania, — zise Ida, cu lacrimi în ochi, — poezia!... Imi pare atât de rău!

— Cred că azi vine Lucian — trebuie să știe și el că se închid școlile.

— Ania, Ania! exclamă Ida, îmbrățișându-și prietena. Dacă mă iubești... dacă fratele tău ar primi... poate să stea și el, casa noastră e atât de mare!

Chiar din acea zi, elevele începură să plece. De dimineață veni și guvernanta Idei s'o conducă acasă.

— Nu pleca încă, așteaptă să vie și Lucian, îi zise Ida, fericită.

Seara, pe la șase, apăru și Lucian. Când fu anunțat, amândouă fetele se duseră repede în vorbitor.

— Mergem la Ida, să stăm câteva zile cu ea. Vrei Lucian? — îl întrebă Ania, când îl văzu.

— Nu se poate, răspunse el, salutându-le.

Ida se făcu palidă şi îşi întoarse privirile.

— Cum, nu ţi-e dor de mama, de tata, de casă? Nu eşti fericită să-i vezi mai curând?

— Da, da, Lucian, răspunse Ania, plângând, dar vreau să stau şi cu Ida puţin.

— Dar până acum n'ai stat?

— Du-te Ania, duceţi-vă! zise Ida, cu ochii înlăcrimaţi.

Lucian o privi şi, încruntând puţin din sprâncene, zise:

— Vezi că şi domnişoara zice ca mine.

— Da, da, zic şi eu ca dumneata, răspunse Ida şi, ne mai putându-şi stăpâni lacrimile, ieşi din vorbitor.

Peste un ceas, cele două fete şi Lucian, se aflau, într'o trăsură, pe calea Victoriei. Ida, era tristă şi gânditoare, iar Ania veselă vorbia necontenit.

Lucian le privea pe amândouă şi, când trăsura se apropiă, de strada unde locuia Ida, zise:

— Ce va spune mătuşa d-tale, (duduie), de asemeni musafiri nepoftiţi?

Ania răspunse în locul prietenei sale:

— Va zice... va zice... că ai fost şi tu odată drăguţ cu mine

— Numai odată, Ania?

— De două ori, dacă vei sta şi tu.

— Asta nu se poate.

— De ce?

— Pentrucă nu se poate.

— Urâciosule!

Lucian se făcu roşu şi nu mai zise nimic.

Trăsura ajunse în strada L, şi se opri în faţa unei case mari şi frumoase.

Nefiind anunţaţi, nu le ieşi nimeni înante. Coborîră şi Lucian sună la poartă. Imediat veni un

servitor în livrea, se înclină adânc şi deschise uşile.

Când intrară în salon, Ania şi Lucian rămaseră uimiţi de luxul mobilelor; toate erau vechi şi de preţ. Dintr'o aruncătură de ochi, Lucian văzu totul; oprindu-şi privirea la câte un tablou sau la câte o statuetă scumpă. Işi aduse aminte de cărţile poştale de pe pereţii odăilor lui madam Ionescu, se întristă puţin, şi simţi nevoia de a deschide fereastra.

Era Vineri seară. In sufragerie erau aprinse vreo douăzeci de lumânări.

In jurul mesei stăteau tăcuţi, doamna Schuhmann, mătuşa Idei, doamna Calmanovici cu fiul ei şi guvernanta.

— Doamnă, vă rog, a sosit duduia cu un domn şi o domnişoară, zise servitorul, intrând.

Doamnele încruntară din sprâncene şi se priviră puţin, apoi doamna Schuhmann se duse să-i primească.

Era o bătrână slabă şi cu urme de frumuseţe. Se cunoştea că trăise în bogăţie şi nu ştia ce e nevoia. Era îmbrăcată luxos, cu toată vârsta înaintată.

Când o văzu, Ida îi sări de gât şi se sărutară ca două prietene.

— Sora mea, de care ţi-am vorbit atât, zise ea, arătând pe Ania.

Bătrâna o sărută cu mult drag.

— Şi, domnul Lucian, fratele Aniei, zise Ida, puţin turburată.

Lucian sărută, foarte respectuos mâna bătrânei.

— Mai este cineva la noi? întrebă Ida, grăbită.

— Da, d-na Calmanovici cu fiul ei.

— Rămâi aici tanti! Mă aduc să-i aduc şi pe ei, zise Ida plecând aproape în fugă.

După câteva minute, se întoarse împreună cu musafirii. După ce se făcură prezentările obişnuite, rămaseră cu toţii tăcuţi, uitându-se la tablourile de pe pereţi.

— Tanti, zise Ida, adresându-se doamnei Schuhman, vezi ce frumoasă e Ania?

— Da, ştiam, răspunse ea, cu oarecare răceală.

— Tanti, vor sta cu noi la masă, mai zise Ida, puţin încurcată.

— Da, da, vom sta şi azi şi mâine şi la noapte, complectă Ania.

— Cu multă plăcere, suntem bucuroşi întotdeauna de oaspeţi, zise doamna Schuhman, plecând pentru a da ordinele necesare.

Masa fu foarte bogată şi trecu în linişte, iar lumânările fură înlocuite cu o lampă frumoasă.

In bucura ei, Ania se arăta prea prietenoasă cu tânărul Calmanovici, care, neobicinuit cu astfel de atenţii se îmbujora mereu.

Lucian, simţindu-se ţinta privirilor încruntate ale doamnelor. începu să se plictisească.

Când intrară în salon, toţi se aşezară cât se poate de departe unii de alţii. Deodată, Ida trecu la pian îl deschise şi-i atinse clapele. Incet, apoi din ce în ce mai tare, cântă ceva improvizat.

Cântecul ei exprima când durere, când fericire. Era un imn sfânt, ce te înalţa pe culmile sublimului, nu şi al durerii. Apoi, încălzi sufletele tuturor, cântându-le viaţa de altădată. Cântecul se stinse încet, încet, ca un murmur îndepărtat, până amuţi cu totul.

* * *

Cu capul plecat, cu degeele încă pe clape, Ida stătea nemişcată.

Nimeni nu îndrăzni să întrerupă liniștea. Ania îi se aruncă în brațe și o sărută.

— Imi dați voie, domnișoară, să vă felicit; cântați cu multă simțire, zise Lucian, ridicându-se de la locul lui și apropiându-se de pian.

Domnul Calmanovici rămase nemișcat, fără să roștească o vorbă.

Se servi înghețată și prăjituri. Muzica părea că apropiase puțin inimile tuturor.

După câtva timp doamna Calmanovici și fiul ei, își luară rămas bun și plecară posomorâți în spre casă.

Pe la unsprezece, guvernanta anunță că sunt gata camerele de culcare. Se despărțiră, urându-și noapte bună.

Lucian fu condus într'o cameră mică, albastră. Deschise geamul și-și rezemă fruntea de o gratie groasă de fier. Muzica îl făcuse să uite locul unde se găsea. Ridică încet capul și privi cerul plin de stele. Inima îi se strângea de o durere nelămurită. Părea că ceva îl doborîse și nu-și dădea seamă ce anume.

După puțin timp, se culcă și adormi.

„Pentru el, da, pentru el am cântat" își zise Ida, încercând să închidă ochii înlăcrimați.

A doua zi, la unsprezece seara, Ania și Lucian se urcau în tren și porneau spre casă.

— Tot cu purtarea ta, de n'a venit „băietul" cu soră-sa, zise madam Ionescu, Paulinei.

— Iar ai început, mamă? Dar nu merg eu de Paști acolo.... mai bine fug în lume!

Madam Ionescu nu-i răspunse, ci intră în camera „băietului" să deretice.

XI

— Pe vreme de seară, cineva de ghindă vă cade în casă. Gând în gând cu bucurie. Bani şi veste de la drum. Moarte'n duşmani.

Nu ţi-am spus eu, cucoană Sofie, că nu-i ţine pământul? Are el grijă, Dumnezeu, de toate şi de toţi, zise cocoana Mândica, strângând cărţile şi amestecându-le pentru a treia oară.

Acum s'alege, mai şopti ea.

Apoi:

— Tăieţi-le!

Cu mişcări îndemânatece, cocoana Mândica Berloi, văduva unui bătrân învăţător, înşiră cărţile în formă de cruce.

Se uită puţin la ele, mai puse şi pe deasupra câte una, apoi zise:

— Veste bună'n aşternut, la vreme de seară. Bani de la drum. Aţi văzut?

— Sărut mâna, cucoană mare — zise bucătăreasa intrând şi uitându-se cu mult drag la cărţi, — două găini stau zburlite şi li s'a 'nvineţit creasta, numai de n'ar da vreo boală în ele ca mai an.

— Acu venişi şi d-ta, madamă Maria, nu ştii că nu-i bine să se'ntrerupă?

— Ştiu, săruť'mâna, dar n'am ştiut că sunteţi cu cărţile. Dacă mi-aţi da şi pentru Lenţa odată... să ştiu şi eu cum s'alege cu fata asta într'un fel.

— Pune-le usturoiu numaidecât în apa de băut, zise cocoana Mândica, gândindu-se la găini.

— Atâta lucru m'oiu fi pricepând şi eu, dar v'am spus ca să aveţi ştiinţă.

— Lasă, nu mai face inimă rea cucoanei, că doar n'o ţine pe dumneaiei o pasăre, două; pune pe cele bolnave deoparte şi vezi să aibă mai multă curăţenie.

Mătuşa Maria plecă supărată şi tot bombănind îşi zicea în gând:

„Cine dracu te-aduce toată ziua pe aici cu noaptea'n cap? Numai după calicit umbli".

— Nu-i bine când intră'n casă om nepoftit, zise Mândica, amestecând cărţiie din nou şi golind un păhăruţ cu vişinată.

Apoi oftă odată tare şi zise:

— Când am văzut-o azi cu găina şi cu copilul în braţe, pe care de abia-l mai purta, mi s'au umplut ochii de lacrimi. Răi mai sunt şi bărbaţii, cucoană Sofie! Şi-acum de ce a mai bătut-o şi tată-său s'o schilodească? Să-l schilodească pe el, mâncar-l-ar viermii, care şi-a bătut joc de fată! Pe ea a pedepsit-o Jestul Dumnezeu, că i-a legat copilul de gât.

Eu i-am spus, că nu găina ei mă face să plâng la uşa dumneavoastră, ci inima.

„O bucată de mămăligă... ca la un câine, ştiu că o să vă îndurați. Nu-i proastă fata şi ştie să muncească. Dac'o lăsăm să plece la târg, pun mâna jidanii pe ea, şi-i păcat de Dumnezeu. Poate mai târziu o ierta-o tat'su.

— Nevoie de servitoare n'am, zise cocoana Sofia, ş'apoi cu copil... n'ar vrea nici mătuşa Maria.

— Vai de mine, cucoană mare! Dapoi ea e stăpână în casă? Să îngrijească de păsări mai bine, nu vezi cum se'mbolnăvesc? Degeaba nu mor ele, păsările. A îmbătrânit baba şi nu mai vede de ele şi Lenţa numai pe drumuri umblă. Acum, de sărbători mai vine unul, mai pleacă altul, ia să fie şi ea de-o mână de ajutor. Faceţi o pomană, aveţi şi dv. domnişoară, ca mâine poimâine.

După vreo jumătate de oră, cocoana Mândica plecă, cu inima cam strânsă.

S'o ia dracu de babă, ea porunceşte în casă. Să fiu eu... îşi zise ea, călcând într'un bălegar din capătul drumului.

La marginea moşiei, pe culmea dealului, mermea cuconul Mihai Moldoveanu şi cu primarul satului, un om înalt, voinic şi roşu la faţă.

— Şi, cum v'am spusără, cucoane Mihai, ţăranul, obârşia satului, îi talpa ţării. Pe noi nu ne'ncalică străinu', că-i dăm la cap. Treburile ţării merg greu. Ţăranii noştri au doborît pe Turci şi pe Tătari, ţăranii noştrii le vor sfărâma capul. S'au îmbogăţitără, cucoane, de au cuprins toate averile statului.

— Ai dreptate răspunse conul Mihai, domol — dar au şi ai noştri multe păcate.

— Cum au dreptate, cucoane? Ne sug sângele ca lipitorile otrăvite...

— Am zis că ai dreptate d-ta, dar au şi ai noştri multe păcate.

— Când vezi cu ochii ţi se rupe frântura şi-ţi vine odată numai să le întorci pielea pe dos, ca la iepuri.

Zicând acestea, Vasile Tofan, primarul satului din Deleni, învârti de câteva ori în aer cio-

magul gros ce-l avea în mână, iar cuconul Mihai se feri puțin la o parte să nu-l lovească.

— Mi-a spus notarul că Șmilovici, când a venit în sat cu balabusta lui n'avea nădragi pe el și acum taie și carne de vită. Cinci draci în casă și cozonacul pe masă.

Hei, hei, cucoane... să am eu putere impărătească și vreo zece flăcăi, așa aleși de mine, s'apoi vai de pielea jidovească.

— Nu sunt de părerea d-tale, d-le Vasile, să-și mai ție și Românul frâna. Dumineca îi plină crâșma de bețivi. Dac'ar fi ei cum se cade, s'ar duce la biserică, nu la cârciumă. Ia să nu se ducă o lună, două, trei, să vezi, ar mai face jidanul parale?

— Diavolu', cucoane, au pe diavol în ei și-l împrăștie peste tot.

— Să se ducă la biserică să-l scuture. Mai vorbește-le și d-ta, mai fă câte o adunare și-i mai sfătuiește, ca un părinte al satului ce ești.

Tot vorbind, ajunseră în fața cârciumei lui Șmilovici. Era un han vechiu, care fusese refăcut aproape din nou. Pe o prispă mare, două mese și câteva scaune. La un geam neșters erau înșirate diferite „mărfuri": sineală, chibrituri, cerneală, creioane, fluiere, oglinzi, ață, nasturi, etc. Mai la o parte afară, stătea atârnat de un cârlig, o jumătate de porc, de curând tăiat. In fața hanului era un loc mare, bine bătut, pentru horă, și la dreapta un scrânciob cu opt bănci.

Când îi zări, Șmilovici cârciumarul ieși afară și-și scoase pălăria până la pământ, zicându-le:

— Bună dimineața, cu sănătate!

Cuconul Mihai răspunse, scoțându-și puțin pălăria, iar primarul se opri și atinse cu ciomagul bucata de porc tăiat.

— Să-mi pui un kilogram de osânză, că arată bună.

— Poftim, vă rog, luați puțin loc, zise jupân Șmilovici, ștergând două scaune; apoi, intră în prăvălie.

După câteva minute se întoarse cu o sticlă cu vin roșu, două pahare și câțiva covrigi uscați.

— Dar ce, harhăre, eu îți spun osânză și tu mi-aduci vin?

— Da, da, cucoane, aduc imediat; am vrut așa, ca să vedeți, dacă e bun pentru sărbători, ieri l-am cumpărat de la Vaslui.

Și, tot vorbind, Șmilovici umplu paharele.

— Noroc, coane Mihai, și sărbătorile cu bine, zise primarul, ciocnind și bând paharul până la fund.

— Cum vi se pare? întrebă Evreul, închizând un ochiu.

— Bun, dar să nu-l botezi, că te botez și eu pe tine. Am să-ți trimit damigeana să mi-o umpli.

Conul Mihai gustă puțin și rămase pe gânduri. Se uită la câmpul ars de soare și la cerul fără nici un nor.

După ce d-l Vasile goli sticla, și luă pachetul cu osânză, cuconul Mihai scoase bani să plătească.

— Nu vă supărați, cucoane, o gustare ne face cinste, zise Evreul neprimind banii și uitându-se galeș la pachetul cu untură.

— Ce-ți face balabusta de n'a apărut?

— Este grea, și i-am zis să nu mai muncească, fac eu tot, cu cei mărunți.

— Te las cu bine și nu uita damigeana, zise primarul, ridicându-se, mai aprins la față de cum venise.

Când porniră pe drum, Tofan schimbă vorba.

— Dacă dă Dumnezeu ploaie de sărbători, ne mai vine inima la loc, dacă nu, greu ne facem cu bucatele. Ce zici, cucoane?

Pân'la curtea boierească mai era puțin.

De sus, de pe marginea dealului, se zăreau două umbre, care păreau că se apropie. Din ce în ce luau o formă mai lămurită.

—Nu mai pot merge, Lucian, mă dor picioarele, să stăm puțin jos.

— Stai, uite, îți pun pardesiul meu, pământul trage, și s'ar putea să răcești. Prea vă ofilește pensionul, zise Lucian, așezându-se și el pe iarbă.

Ania privi câmpul, zarea, dealurile, cerul; rezemă capul de umărul fratelui ei și închise ochii. Lucian cuprinse și el cu privirea tot ce era în jurul lui și, ca niciodată, simți o tristețe nelămurită.

— Haide Ania, vrei să dormi aici? Mai este puțin pân'acasă.

Și, după câteva minute, cotiră la dreapta începând să urce dealul de pe vârful căruia se vedea casa părintească.

— Tată! strigară ei, zărind, nu departe, pe cuconul Mihai. Amândoi uitaseră oboseala și fugiră înaintea lui, sărindu-i de gât.

Primarul rămase cu pălăria în mână, uitându-se la ei.

— Noul nostru primar, îl prezintă cuconul Mihai.

Lucian îi strânse mâna cu căldură, iar Ania făcu o plecăciune ușoară. Tofan, neînțelegând că acel semn poate fi un salut, zise supărat:

— Apoi să mă iertați, cucoane, treburile primăriei mă cheamă.

Și, întorcându-se, porni posomorât, spre casă.

— Ciocoii, ciocoii, sămânță grecească!

Om ajunge noi odată la cârma țării se gândi el, făcându-se nevăzut la colțul unei râpe.

Pe culmea dealului urcau încet, cu pași domoli și aproape fără să vorbească, cuconul Mihai, Lucian și Ania.

— Să mai stăm puțin! — zise Ania, palidă și uitându-se departe, spre zarea nedeslușită.

Obosiți se așezară cu toții pe covorul înverzit al naturii.

XII

Cucuriguu!... Cucuriguu!... Cucuriguu!... cânta un cocoş, întinzând gâtul la soare.

— Iar o mai veni vreun nemâncat, zise mătuşa Maria, deschizând portiţa de la grădina păsărilor. Huuşi la drum! Tot închise, de asta dă cobea în voi.

Neculai! Neculai! da'vino'ncoa, surdule, a murit o cloşcă pe ouă.

— Ce mă ţipi aşa? Avusei un chic de treabă, ai să mânânci coraslă mâine dimineaţă.

— Numai de n'ar fi a rău, zise mătuşa Maria, făcându-şi cruce. Ia-o într'un sac, cu paner cu tot şi du-te tocmai la marginea râpei din vale şi fă-i o groapă mare, să n'o scoată câinii. Nu i-om mai spune cucoanei, poate că scăpăm numai cu-atât.

După câteva minute, Neculai argatul luă cloşca, aşa cum stătea pe ouă, o svârli într'un sac şi plecă cu ea prin dosul curţii, ca să nu-l vadă nimeni. După ce merse puţin, i se păru prea grea, scoase panerul şi-l aruncă într'o parte, se aşeză jos şi, începând să fluiere, luă câte un ou clocit şi ţintea cu el în nişte porci, din marginea şanţului. Apoi, uitând să mai îngroape cloşca moar-

tă, o luă de picioare, îi făcu două cruci şi o zvârli cât colo, cântându-i a mort.

Să nu zică baba că nu ţi-am făcut îngropăciunea mai dihaiu de cât mi-a spus, zise el, râzând, şi luând drumul înapoi.

Când îl văzu venind aşa repede. mătuşa Maria, îl întrebă:

— Ai îngropat-o adânc, Neculai?

— D'apoi cum de nu, să-mi dai două ouă proaspete de pomană. Mi-a fătat Joiana un dungălău! Bun bacşiş o să-mi dea boierul când l'o vedea.

Păsările fiind liberate din grădina lor, umpluseră toată curtea şi alergau vesele de colo, colo. Câte o cloşcă îşi chema puişorii la un viermuşor pe care-l prinsese.

Un căţel mic, alb, neobişnuit să vadă pasări prin curte, fugăria două raţe. Un pisoiu mare, vărgat, se întinse la pământ şi cu ochii aproape închişi căsca botul, uitându-se la un pui rătăcit, care fugea spre cloşcă. „Miau! Miau!" îşi chema o pisică albă doi pisicuţi, pe cari începu să-i lingă, în timp ce ei îi căutau cu botul prin părul de pe pântece.

Când stăteau mai bine, o cloşcă le sări în cap. Pisicii o luară la fugă în casă.

După ce plecase Mândica, cucoana Sofia rămase pe gânduri. In ce priveşte cărţile, nici nu prea băgase dumneaei de seamă; nu credea, dar nici nu vroia s'o supere, spunându-i că nu crede. Era o femeie pe care o cunoştea de mult; îi fusese de ajutor, de câte ori avusese câte o nevoie mai mare. Prin ea mai cunoştea şi necazurile oamenilor din sat, cari nu îndrăzneau să vie direct la dânsa. Ii plăcea să-i ajute, dar îi făcea prea rău să vadă nenorocirea şi mizeria în faţă, de

asta îi venise greu să primească fata cu copilul. Se obişnuise într'atât cu vizitele cocoanei Măndica, că dacă nu venea o săptămână, se simţea neliniştită.

Cu fiica d-sale nu se împăca bine, (cocoana Măndica) cerea mai multă consideraţie, ceeace Anuţa, nu prea îi arăta.

Tot stând pe gânduri, cucoana Sofia îşi aduse aminte şi de scrisoarea ce o primise de la fiica ei. Lui cuconul Mihai, nu-i spusese însă nimic, căci nu îndrăznise. Se sculă de pe scaun, scoase scrisoarea din bisectea şi o mai citi odată. Ochii i se umplură de lacrimi. Se gândi că fata va isprăvi anul acesta şcoala şi va fi nevoită s'o ţie în casă şi s'o mărite. Işi aduse aminte de timpul când se măritase şi ea. I-au dat părinţii o moşie şi pe cuconul Mihai, pe care-l văzuse numai odată. A făcut copii şi a ţinut gospodăria. Niciodată n'a ieşit din cuvântul lui, nici nu s'au certat. „Sofiţă, ce zici tu, e bine?..." „Da, de sigur că e bine, dacă zici d-ta" îi răspundea dânsa întotdeauna.

O crescuseră părinţii în casă, îi aduseseră profesoare, ba chiar şi o nemţoaică care a învăţat-o să cânte şi la pian. Acum nu mai era moda să ţii fata în casă şi pe Anuţa o dăduse de mică la pension.

Tot gândindu-se la timpurile dealtădată, cucoana Sofia se mai uită la scrisoare, o împături în patru şi vru s'o puie la loc.

— Mămico! îi strigă Ania, intrând în odaie şi îmbrăţişând-o.

Durerea pe care-o avea în suflet, îi micşoră bucuria şi întâmpină cu oarecare răceală această apariţie neaşteptată. După ea intră şi Lucian, împreună cu cuconul Mihai, care-i zise:

— Au venit mai curând, s'au închis şcolile din cauza epidemiilor.

— Da, răspunse cucoana Sofia, sărutându-şi fiul.

Lenţa, care veni să strângă de pe masă, şi ea, luă parte dintr'un colţ al odăii la această scenă de familie. Când o văzu, conul Mihai îi zise:

— Lenţo, de acum să ai grijă de Anuţa.

Lenţa veni lângă ei şi o scutură puţin pe mânecă. Când stătuse jos se umpluse de ţărână. Ania îi mulţumi rece. Cuconul Mihai fu nemulţumit de purtarea fiicei sale şi trimise pe Lenţa la bucătărie. După câteva minute, se întoarse c'un pisoiu în mână.

— Duduie Anuţă, are doi, îi zise Lenţa, întinzându-i pisoiul.

Ania îl luă şi, strângându-l la piept, se aşează pe un scaun. Chipul Idei îi reveni în minte.

— Lenţo, adu-ne ceva de mâncare, suntem morţi de foame, îi zise Lucian, vesel.

— Imediat, conaşule, răspunse fata, plecând veselă şi fericită că i-au venit stăpânii.

— Mamă, au vent duduia şi conaşu' din Bucureşti, strigă ea, bătrânei Maria.

— Ei cum? C'apoi mai era o săptămână!

Lenţa pregăti câte ceva de-ale mâncării, iar mătuşa Maria îşi puse un şorţ nou, vărgat, apoi intrară amândouă în casă.

XIII

Trecuseră trei zile dela plecarea „băietului" şi madam Ionescu încă nu vorbise cu Paulina. Se ducea pe la prietene, îşi făcea de lucru, la masă stăteau împreună, dar nu-şi vorbeau. Fusese şi la o ghicitoare, în calea Călăraşilor; îi căzuse „bani" şi „cineva de roşu, cu inimă cu tot, care se gândeşte la ea". Stătea ore întregi în camera „băietului", se culca pe patul lui şi de multe ori chiar plângea. Ii răsfoia cărţile, caietele, tot ce găsea pe masa lui de scris, dar nu mai dăduse peste nicio poezie Avea el un sertar încuiat, unde le strângea.

De multe ori îi trecea prin minte să aducă un lăcătuş să-i facă o cheie, dar imediat îşi schimba gândul. Ii curăţise odaia cu mâna ei, şi-i pusese un cearşaf cu o broderie lată, lucrată de mâna dumneaei, pe când fusese domnişoară. Ii cumpărase nişte nansuc roz şi-i făcuse o perdea legată la mijloc cu două funde tot roz. I-ar fi pus dumneaei şi un tablou frumos, dar ştia că nu-i place.

Nu-şi dădea seamă că-l iubeşte şi n'ar fi crezut niciodată că o femeie la etatea ei, când are şi coşcogeamite fată, să mai poată iubi pe cineva. Nădăjduise să-l atragă pentru fata ei, dar vedea

bine că nu sunt potriviți. „Băiet așa de bine crescut și fata, o nebună", își zicea ea de multe ori. „Seamănă lui tat'su, și el tot așa haihui era, Dumnezeu să-l ierte!"

Nu se mai gândea să se ducă de Paști la moșia „băietului". Decât s'o mai facă și pe acolo de râs, mai bine rămânea acasă.

Lua-o-ar dracu, nici tu cinematograf, nici șosea, nimic, nimic; mi-o învăț eu minte, își zicea ea mereu, gândindu-se cu ciudă la fată.

Mai trecuseră două zile. De multe ori mama și fata își ascundeau ochii înroșiți de plâns. Intr'o zi, Paulina întinse mamei sale o scrisoare. Madam Ionescu o luă, plecă cu ea în camera ei, încuiă ușa, rupse plicul cu nerăbdare și citi:

Mult stimată d-nă Ionescu,

Sper că n'ați uitat făgăduiala dv., de a veni cu domnișoara să petrecem împreună zilele Paștelui. Părinții mei vor fi foarte măguliți de vizita dv.

Vă rog a comunica ziua când veți veni, pentru a vă trimite trăsura la gară.

Sărutări de mâini și complimente dela toți.

LUCIAN MOLDOVEANU

După ce citi scrisoarea, o strânse în patru, o bagă în corsaj și se așeză la masă. Intreaga ei ființă fu cuprinsă de o fericire nestăpânită. Mânca repede, se uita peste tot și nu mai certa servitoarea.

— Ține bani, să-ți faci o rochie nouă de Paști!

Marița, bucătăreasa, îi sărută mâna și-i zise:

— D'apoi, cucoană, de mi-ați da voie să mă

duc şi eu acasă pentru vreo trei zile... mi-a scris mama că o ține o vătămătură de as'toamnă.

— Bine, Mariţo, am să-ți dau drumu, dar să vii înapoi.

— Am să viu, cucoană, că mama n'are cu ce mă hrăni, o mai ajut şi eu cu câte ceva.

După ce plecă servitoarea, Paulina se aruncă de gâtul mamei ei, zicându-i:

— Iartă-mă, mamă! Iartă-mă, n'am să te mai supăr niciodată.

— Soiu rău ce eşti, n'ai merita...

Se sărutară ca două surori şi Paulina, dându-i o bomboană fondantă, îi zise:

— Mamă, dacă-i mai vrea... eu aş merge la ţară de Paşti. A plecat şi madam Popescu cu fata şi băiatul, la o moşie din Săcuieni.

— Merg, de hatârul tău şi pentru că ne pleacă Mariţa, altfel...

— Da, mamă, da! Ne facem rochii noui, ştii să se cunoască că suntem de la Bucureşti.

Paulina sări din nou de gâtul mamei ei şi o sărută de nenumărate ori.

— Cât am plâns, mamă, când erai supărată pe mine! Să ne luăm şi pălării noui şi pantofi. Mergem după amiază în oraş?

— Mergem, îi răspunse madam Ionescu. Să aibă timp să ni le lucreze ca lumea.

— Mă duc să-i spui croitoresei.

Şi, fără să mai aştepte răspuns, Paulina plecă sărind, şi lăsând toate uşile deschise în urma ei.

— Tot nu-i aşa rea fata mea, îşi zise madam Ionescu, intrând în odaia „băietului".

XIV

Ida îşi petrecea vacanţa cu resemnare.

Libertatea ce o avea şi dragostea mătuşii, îi făceau bine.

— Te iubesc, te iubesc! îi zicea ea, sărindu-i în braţe şi strângând-o cu drag.

In toate zilele eşea cu guvernanta la plimbare şi trecea pe la casa unde era gazda lui Lucian.

Se uita la ziduri, străbătând cu ochii până în camera lui, îşi închipuia cum stătea la masă, cum scria, cum dormea. De multe ori o ispitise gândul de a intra înăuntru, dar un simţimânt de mândrie o oprise. Se întorcea acasă, intra în camera ei, stătea nemişcată pe pat. apoi se ducea la „tanti". Musafirii cari veneau zilnic o făceau să mai uite pe Ania şi pe fratele ei. Mătuşa simţea dragostea pe care o nutrea nepoata ei şi era foarte îndurerată că iubeşte un creştin. Spera însă că-l va uita şi că se va căsători cu acela care fusese ales de părinţii ei.

— Nu se poate ca Ida să se mărite cu un creştin. Noroc că el n'o iubeşte, am văzut bine, zicea ea, doamnei Calmanovici.

— Da, ar fi o nenorocire. Cunosc firea pasio-

nată a strămoşilor ei, dar niciunul n'a trecut peste religia lui.

„Trebuie să vorbeşti cu el, să vie mai des pe aici şi s'o măritäm cât de curând.

„Noi suntem bătrâne. Pentru ea, pentru ea, mai trăim.

Scrisorile pe cari Ida le scria Aniei, erau reci şi prea mult chibzuite, deoarece se temea să nu le citească Lucian: „Avem musafiri: familia Calmanovici. Mă duc cu ei la teatru, mă plimb, mă gândesc la tine" şi multe alte nimicuri, cari pe Ania o mirau.

Intr'o zi, pe când Ida era în camera ei, doamna Schuhman intră la dânsa şi-i dete o scrisoare.

— Este de la Ania, vrei să-ţi citesc şi ţie, zise Ida luând plicul în mână.

— Da, citeşte-mi-o!

Ida o sărută de trei ori, apoi, deschizând, foarte mişcată scrisoarea, citi:

„Ida!

Pisicuţul cel mic, de câte ori îl mângâi, miaună şi mă zgârie; numai pe Lenţa o iubeşte. Ce urâcioasă fată! Mă descalţă seara şi mă încalţă dimineaţa, iar eu stau culcată şi mă gândesc la tine. De câte ori cânt la pian, ea ascultă la uşă. Odată a avut chiar îndrăzneala să bage capul înăuntru.

Dacă n'ar râde şi n'ar umbla atât de sgomotos cu pantofii ei urâţi, ar fi mai puţin nesuferită.

Ida, Ida, să vezi pe contabilul nostru, ce mutră idioată: şchiop, ghebos, mic şi slab, parcă-i o barză cu gâtul tăiat. Vine poate de douăzeci de ori pe zi, şi mă întreabă ce doresc. Ce aş putea dori de la el?! Mă pofteşte la masă şi-mi anunţă vizitele.

Intr'o zi i-am spus că vreau să-mi facă socoteală, câte ceasuri, câte minute şi câte secunde mai sunt până voiu pleca la şcoală. Şi mi-a făcut-o, idiotul. In altă zi mi-a prins un fluture, altă dată doi pui de vrabie pe cari i-a mâncat pisica. Nu trece un ceas să nu văd mutra aceea hidoasă, în faţa mea.

De multe ori nici nu ies prin curte, numai ca să nu-l mai văd. Se uită la mine cu ochii lui mici şi negri ce vor parcă să mă pătrundă.

Mama mi se pare mult mai bună cu mine, dar nu m'a sărutat de când am venit. Intr'o zi m'a întrebat dacă ştiu că anul acesta termin şcoala; i-am răspuns că ştiu şi la rândul meu am întrebat-o, ce am să fac eu acasă toată viaţa? Mi-a răspuns: „Ceea ce fac toate fetele la vârsta ta şi ce-am făcut şi eu când am fost ca tine".

Ca să nu mai lungesc discuţia, am început să alerg după Bubi, căţeluşul cel alb, de care ţi-am vorbit.

Tata este mai tăcut şi mai gânditor ca de obiceiu. Intr'o zi am dât-o pe Lenţa afară din camera mea şi el m'a certat.

Toată ziua am plâns şi m'am gândit la tine. Câteodată îl privesc lung pe tata şi el se uită la mine în acelaşi fel. Mi se pare că suferă de ceva, poate că unde-i bătrân.

Lucian citeşte toată ziua şi stă de vorbă cu toţi dar şi la el se uită tata, tot aşa plin de gânduri.

Cred că dacă tu ai vedea o singură clipă pe „Cucoana Mândica Berloi" ai muri subit.

Nu înţeleg cum mama poate avea asemenea prietene, idioate şi nebune. De câte ori vine, îmi face observaţii. Ieri mă'nvăţa cum să salut oamenii. Auzi, Ida, auzi! Ii fac în ciudă de câte ori

o văd, numai ca să-mi găsească cusur. Parcă-i o capră care stă în două picioare. Să vezi ce rochie albastră poartă „cucoana Măndica Berloi" şi ce pălărie cu pană verde, ai muri de râs! Câteodată râd, când o văd şi ea se supără. Umblă repede, repede şi calcă îndesat.

Una din petrecerile mele, este să merg cu tata să-mi arate moşia, sau, mai bine zis, să-mi rup picioarele şi pantofii, târându-mă după el. „Lasă dragul tatii, c'ai să te deprinzi. Ai nevoie de aer şi de mişcare! Dacă dă Dumnezeu, de la anul..."

Ida, Ida, cât sunt de nenorocită! E mai fericită ţăranca aceia nesimţită de Lenţa...

Eu nu sunt obişnuită să merg prea mult şi aerul prea tare îmi face rău. Şi nimeni, nimeni nu mi se potriveşte pe aici. Cum am să rămân eu numai cu ei, ce am să fac eu aici? Să aştept să mă mărit? Adică să mă vând unui dm pe care nu-l cunosc, nu-l iubesc? Nu, Ida, niciodată. Să stau acasă o lună, două, trei chiar, dar pe urmă să mă întorc la tine. Numai ţie pot să-ţi spun gândul meu, numai pe tine pot să te sărut când vreau. Tu nu te uiţi la mine ca Ordeaţă, Măndica Berloi, Neculai Ventrugă... Ida! Ida!...

Mă rog lui Dumnezeu să trec cu bine şi vacanţa asta.

O singură plăcere am avut, c'am găsit pianul acordat şi cum vine „cucoana Măndica Berloi" îi cânt marşul funebru de Chopin.

Intr'o zi m'a întrebat dacă nu mai ştiu şi alt cântec. I-am răspuns că nu, că e singurul pe care l-am învăţat şi pe care-l ştiu.

Ieri mi-a spus mama, că toate zilele Paştelui vom avea musafiri din Bucureşti. Vine şi gazda lui Lucian cu fata ei.

Iartă-mă dacă te-am plictisit, dar acum nu mai

sunt Ania ta, sunt a lui Berloi, Merloi, Ferloi... Sărut pe tanti şi pisicuţa ta.

Am întrebat pe Lucian ce să-ţi scriu din partea lui şi a zis: „cele de cuviinţă". Ce vorbe nesărate!

Te sărut mult, mult, pe ochi, pe gură şi pe părul tău dulce.

Ania ta, întotdeauna.

După ce isprăvi de citit scrisoarea, Ida zise:

— Vezi, tanti, ce mult mă iubeşte Ania!

Mătuşa ei nu-i răspunse, dar după ce se gândi puţin, zise:

— Ca să nu te plictiseşti, am luat o lojă la teatru. Vine cu noi şi madam Calmanovici cu fiul ei.

— Da, da, merg, îi răspunse Ida.

XV

— Şi, cum v'am spusără domnilor, jidanii au omorît pe Isus Hristos Mântuitorul şi noi trebuie să-i omorîm pe ei. Nu voiu muri, domnilor, pân'ce nu voiu gâtui un jidan. S'au înălţaţără, domnilor, pe culmile cele mai înalte ale averii noastre strămoşeşti".

— Bravoooo!... strigă Orăscu, aplaudând discursul primarului.

— In sănătatea domnului primar, părintele satului, zise preotul, întinzând Lenţei paharul ca să i-l umple.

Astăzi este sfânta sărbătoare a Paştelui! „Iertatu-s'a păcatele de şaptezeci de ori câte şaptezeci", a zis Mântuitorul. Nu trebuie...

— I-am iertatără de şaptezeci de mii de ori câte şaptezeci, părinte; de acum s'a terminat!

Cuconul Mihai urmărea, cu privirea obosită, pe Lenţa, care umplea paharele, ce se goleau cât ai clipi din ochi, iar cucoana Sofia căreia îi vâjâiau urechile de atâta zgomot, sta tăcută, uitându-se când la unul când la altul.

Deodată năvăliră în odaie doi ţigani şi începură să cânte „Trăiască regele". Un căpitan de jandarmi, care stătea lângă Paulina, se ridică în pi-

cioare, iar după el şi primarul. Toţi ceilalţi rămaseră la locurile lor.

Cuconul Mihai şi cucoana Sofia se uitau nedumeriţi unul la altul, întrebându-se din ochi: „cine i-a adus pe lăutarii ăştia?"

— Să cântaţi, măi, aşa, de inimă albastră, că doar e Paştele azi! le zise Orăscu.

Ţiganii începură să cânte cât îi ţinea gura:

Face lelea din sprinceană
S'o sărute după geană.
Când cocoşul va cânta
Tot la ea voiu alerga!

Ania încercă să se ridice de la masă, dar Lucian îi făcu semn să stea jos.

Madam Ionescu oftă odată tare, iar Paulina puse, zâmbind, o bucată de piept de curcan în farfuria căpitanului, care stătea lângă ea.

— Domnişoară, dacă-mi daţi pieptul, vă dau piciorul, zise căpitanul, punându-i în farfurie, un picior fript, şi râzând de gluma ce o făcuse.

— Să bem în sănătatea cucoanei Sofia şi a cuconului Mihai, socri mari, zise părintele, făcând semn Lenţei, cu paharul.

— Aşa s'ajute Cel de Sus! complectă primarul. Să nu rămâneţi burlaci ca mine. Avere am, ia uitaţi-vă! şi zicând acestea îşi întinse braţele vânjoase. — Cântar am, şi-şi atinse mijlocul capului.

— Ai de toate, răspunse căpitanul, uitându-se la Ania şi gândindu-se la zestrea ei.

— Ia mai ziceţi un vals, o polcă, o mazurcă! Degeaba v'aduserăm aici? Să vedeţi, cucoane, cum se'nveseleşte inima Românului, zise prima-

rul, cuconului Mihai, care stătea cam posomorât.

Țiganii începură să cânte un vals. Lența intră cu o farfurie mare, plină cu plăcintă cu brânză de vacă, care răspândea un miros plăcut. Lucian servi pe doamna Ionescu, zicându-i:

— Vă rog doamnă!

— Mulțumesc, domnule Lucian, e prea mult, nu vă mai obosiți.

— Senatorule, ministrul te-a ales, țara te cheamă! Inima d-tale, bunătatea d-tale, nu trebuie să lâncezească în marginile strâmte ale moșiei și ale satului. Orizontul îți este deschis. Să omorîm dușmanul, să-i zdrobim puterea. Pe banca Senatului, pe banca dreptății și a gloriei este locul tău, ales între cei aleși, cinstit între cei cinstiți. Să omorîm jidanii și dușmanii cari ne-au prădat țara și poporul românesc.

— Ta! ta! ta! ta!... termină toastul arcușul țiganilor.

Deodată, Ania se făcu palidă și se ridică de la masă, Lucian o urmă în camera ei.

— Nu-i cuviincios, Ania, ce faci tu, îi zise el, uitându-se mustrător la ea.

— Dacă mai durează Paștele încă două zile, să știi că mor, Lucian. îi răspunse Ania căzând pe pat și începând să plângă.

— Dar de ce, Ania?

— Du-te, du-te! Lasă-mă, nimeni nu mă înțelege.

Lucian plecă supărat, iar Ania se întinse pe pat și închise ochii.

Zgomotul, mâncarea prea multă, musafirii, serile pierdute o obosiseră într'atât, încât îi venea necontenit să plângă. Nici la Ida nu se mai putea gândi, nici nu-i mai scrisese de câteva zile.

Deschise puțin ochii, dar când văzu covoarele în culori vii, cari acopereau aproape toți pereții, simți o moleșeală din ce în ce mai puternică.

După ce plecase Lucian de la masă, madam Ionescu se gândi să vorbească și ea ceva și, pentru că în politică și chestiuni mari, nu prea se pricepea, începu să laude pe Lucian.

— Bun băiat, să vă trăiască! Așa tânăr cumsecade nu este în tot Bucureștiul, madam Moldoveanu! Se culcă seara odată cu noi și învață!...

Lucian intră și, așezându-se lângă ea, o întrebă dacă mai dorește ceva.

— Mulțumesc, domnule Lucian. Dar ce-i cu domnișoara? Nu prea se simte bine? îl întrebă ea, mângâindu-l cu privirea.

Primarul tuși odată tare, iar părintele clipi dintr'un ochiu.

Cucoana Sofița se schimbă puțin la față și întrebă de ce a plecat Ania.

— Mă duc eu să văd, zise cucoana Mândica Berloi, care stătuse până atunci supărată, nefiind luată în seamă de musafirii din București.

Când intră în camera Aniei, o văzu stând culcată, palidă și cu ochii închiși. Perdelele erau lăsate și o fâșie de lumină se strecura prin mijlocul lor.

Culorile vii ale covoarelor se reflectau pe figura ei palidă, dându-i un aspect straniu. Cucoana Mândica se opri puțin în loc, apoi începu, cu glasul ei țipător:

— Vai de mine, domnișoară Anuța! Da' se poate... mata, crescută în pension, să faci așa ceva... tocmai de Sfintele Sărbători, când aveți lume de la București?

Ania se trezi, speriată, din amorțeala ei, des-

chise puțin ochii și, fără să scoată un cuvânt îi închise din nou.

— Poate că te-a deochiat... toți se uită la frumusețea matale delicată, o fi având ochi răi vreunul. Lasă că mâine, poimâine isprăviți școala și cu ajutorul lui Dumnezeu, scăpați de grijă.

Ania făcu o sforțare și-i răspunse:

— Lasă-mă în pace! Nu te-am chemat.

Cucoana Mândica plecă supărată. Ajungând din nou în sufragerie se așeză la masă lângă madam Ionescu, întrebând-o cum mai petrece pe la Bucureşti.

— Pe la teatru, mai pe la un cinematograf, la Cişmigiu. Poftim și pe la noi când veniți prin Bucureşti, că tare-i frumos.

— Madam Berloi, dv. nu serviți mere? întrebă Lucian întinzându-i, o felie curățată.

— Nu vă obosiți cu mine, domnule Lucian, serviți pe doamna Ionescu; eu, slavă Domnului, mă servesc singură.

— Intratără păgânii în țară, pe toate porțile, iar noi pe o singură poartă îi vom goni: pe poarta iadului!

— Ta! ta! ta!... cântă țiganii.

— Să trăiți întru mulți ani, cu Sfintele Paşti. Hristos a înviat! Hristos va învia, de-apururi și în vecii vecilor, amin! Blagoslovitu-s'a cerul întru puterea Celui Prea Mărit.

— Ta! ta! ta! ta!...

— Oştirea este scutul țării și regele este atotputernicul ei.

Fără oştire, țara piere; fără oştire. țara geme. Noi, la 77, am liberat-o din jugul turcesc, noi o vom scăpa din jugul străinilor. Trăiască Maiestatea Sa Regele!

— Ta! ta! ta! ta!

— Ura!!!... strigară cu toții, dar nu se ridică decât căpitanul, care ținuse toastul.

Paulina bătea din palme, iar madam Ionescu, adânc mișcată, rămase cu bucățica de măr în mână.

— Să ne vorbească și d-l Lucian! zise ea.

— Spune-ne taică, ceva frumos, ceru părintele.

— Să vorbească! Învățătura trebuie să-l fi avansatară în vorbire nu ca pe noi ăștia de pe aici, zise primarul, uitându-se cu răutate la el.

Lucian îi privi pe toți și nu avu curajul să înfrunte atâtea stăruințe. După ce se gândi puțin. se ridică în picioare și, cu glasul domol, începu:

— Doamnelor, domnilor și cinstite părinte. Ideile mele sunt cu totul diferite de ale dv. Eu nu numesc „dușmani" pe niciunul dintre popoarele cu religie străină nouă și cari muncesc împreună cu noi, aici în țara noastră. Să luăm de exemplu pe Evrei. Ura cu care suntem porniți împotriva lor, nu face decât să-i atâțe. Batjocurile au ridicat între noi și ei un hotar pe care niciodată nu-l vom putea trece. Prin faptele noastre bune, prin purtarea noastră fără păcat, prin munca și cinstea noastră vom stăpâni pe orice străin din țară.

Lumea merge spre civilizație. Cu timpul tot omul va avea dreptul să-și respecte religia lui, chiar în țara altuia. Mijloacele de cari ne folosim pentru a distruge un dușman închipuit, nu sunt demne de secolul în care trăim.

Ne folosim de religie, pentru a săvârși cruzimi nedemne. E trist adevărul pe care îl spun, dar așa e. Munca, cinstea și dreptatea vor învinge, nu ura.

— Da, taică, da! Mare dreptate ai. Dumnezeu este al tuturor, precum în cer așa și pre pă-

mânt! zise părintele, ca să șteargă nemulțumirea ce se produse, la auzul vorbelor lui Lucian. Chiar și țiganii uitaseră să- cânte: ta! ta! ta!

— Așa-i, de pe băncile școalei, dar noi, oameni încăpuți, cari am trăitără și suferitără cu ei și prin ei, altfel ne e gândul și inima, adăugă primarul.

Prin cuvântarea lui Lucian, parcă tot cheful mesei pieri. Doamnei Ionescu îi se umeziră ochii, cucoana Mândica tot curăța la mere servind pe cucoana Sofia, părintele se tot uita la ușă, că nu mai venea Lența cu vinul și Orăscu dispăruse odată cu ea.

Deodată, toți tăcură și rămaseră nemișcați. Li se părea că aud ceva din alte lumi. In inimile și mințile amețite de plăcerile sărbătorilor, melodia lui Chopin, răsună ca vuietul apei ce cade printre stânci. Aproape nu-și dădeau seama ce aud. Rămaseră cu toții înmărmuriți.

— A cântat domnișoara Anuța la pian, întrerupse liniștea cucoana Mândica, vrând să arate că e mai pricepută ca toți.

— Să ne fie de bine și întru mântuirea păcatelor, zise și părintele, ridicându-se de la masă.

— Dacă ne cinstiți și ca o onoare, făcută de înaltele dv. fețe, vă invităm să luați parte la hora satului și la scrânciobul din vale.

— Bravo, domnule primar, zise Orăscu,—care intră — amintindu-și de alegerile apropiate.

Da, mergem; de altfel, e un obiceiu al meu, să iau parte cu familia și prietenii la veselia țăranilor.

— Bine, taică, bine, poporul să vă binecuvânteze.

— Da' domnul Lucian, poate nu este întru ideile noastre...

— A! nu, din acest punct de vedere, sunt cu totul al dv., zise tânărul.

— Peste două ceasuri, adică la orele cinci, zise cuconul Mihai, uitându-se la ceas, plecăm cu toţii în vale.

— Ta! ta! ta! ta!... cântară ţiganii, băgând bacşişul în buzunar.

— Un marş, baragladinelor!

Şi, în ritmul unui marş, inspirat de frica domnului primar, se despărţiră cu gândul la horă şi la Sfintele Sărbători care erau pe sfârşite.

XIV

Era a treia zi de Paşti. Crângul verde îţi da îndemn de viaţă. Nu plouase de mult, totuşi pământul se înverzise pe unde nu fusese arat.

Oamenii din satul Deleni nu prea erau bucuroşi, căci şi anul trecut fusese secetă. Cu toate că pământ nu prea aveau decât puţini dintre ei, dar tot din moşia boierului se hrăneau.

Că doar doi oameni şi cu doi copii n'or mânca toată pânea, patru capete, patru guri, ziceau ei, întristaţi că nu plouă.

Cei tineri uitaseră aproape de secetă, cu venirea sărbătorilor, iar cei bătrâni îşi mai alungau necazul în cârciuma lui jupân Şmilovici.

Doar nu-i Paştele în toate zilele, ziceau ei, umplându-şi paharele cu vin.

— C'apoi să dea Dumnezeu ploaie!

— Să dea, moş Vasile, că altfel o ducem greu.

Cele bătrâne aveau şi ele subiect de vorbă de Sfintele Sărbători:

— Că mai bine îi sucea gâtul de când a făcut-o măsa, decât ajungea de râsul satului.

— Las'c'a bătut-o tat'su de a zvântat-o.

— Că bine i-a mai făcut.

Nu mi s'a prins boielile, cumătră, se vede c'au

mai fost fierte odată, bătu-i-ar pustia de negustori.

Flăcăii şi fetele umblau grupuri, grupuri, iar pe ici-colo mai vedeai şi câte doi răzleţi.

— Floareo, să nu te prind c'ai jucat în horă, cu alde Ion, că-ţi sucesc gâtul ca la puii de potârniche!

— Apoi, bădică, dacă m'o iua cu deasila... îi răspunse fata, râzând.

Flăcăul o cuprinse odată de mijloc şi o sărută pe gură.

— Haide fă în pădure! Dă-o dracului de horă!

— Apoi, că tu n'ai auzit că vin şi boierii cu alde fecioru-su şi multă adunătură de prin Bucureşti?

In cârciuma lui jupân Şmilovici se făceau mari pregătiri. Soţia lui era în a noua lună şi el n'o lăsa să mai intre prin prăvălie.

— Lasă că fac eu, Berta, tu să n'ai nicio grijă, are să-mi ajute Isac, are deja zece ani.

— Nu faceţi murdărie pe acolo! se răsti Şmilovici, supărat, la nişte copii cari cojeau ouă roşii lângă scrânciob. — Are să vie toţi boerii azi la mine şi trebuie să fie curat.

Unul din băieţi luă un bulgăre de jos, îl aruncă în spre cârciumă şi apoi o luă la fugă.

Trei lăutari se aşezară pe o bancă îngustă, şi era gata s'o dărâme.

O cobză, o vioară şi un clarinet, formau orchestra adusă din Vaslui pentru Sfintele Sărbători. Avusese el grijă, jupân Şmilovici de toate.

— Muzică fără vin şi vin fără muzică nu merge, îşi zisese el, căutând prin târg muzicanţi mai de lux ca cei din sat.

După vreun ceas, tot locul din faţa cârciumei, scrânciobul şi toate mesele erau pline. In ritmul

domoi al horei se învârteau când la stânga, când la dreapta:

Şi'nainte şi'napoi
Se joacă hora la noi.
Hop! Hop! Hop! mai stai pe loc
Ca să-ţi cânte de noroc,
Mai dă-mi, lele, o guriţă
Că ţi-o fur în grădiniţă.

— Loc! Loc! Loc! strigau doi băieţi cari opriseră scrânciobul.

— Hai Ileano cu mine, zise un flăcău, prinzând o fată de mijloc şi suindu-se cu ea în scrânciob.

— Aapoi, socri mari, cumetri şi la anul cu sănătate.

— Mai adă, jupâne Şmil, o oală cu vin şi ceva sărătură, că după ouă nu prea merge.

— Fa Mariţo, da' galbeni mai ieşiră ai tăi! De unde-ai brodit şofranul?

— Mi l-a adus din târg moş Panţâru când fuseră cu vitele.

De după coama dealului, apărură ca din pământ vreo doisprezece flăcăi, sărind şi împodobiţi cu nişte tichii de hârtie colorată. La picioare aveau clopoţei şi în mâini nişte bice din care pocneau.

Se amestecară cu toţii în joc:

Cântă brâul măi ţigani
Că sunteţi plătiţi cu bani.

Şi începură cu toţii „un brâu" de credeai că sparg pământul.

Joacă măi, Românu-i tare
Inima pe el nu-l doare,
Când soarele-a răsărit
El s'apucă de iubit.
Hop! Hop! Hop!

Nici nu băgară de seamă când, de pe şoseaua mare se ivise toată curtea boerească: Alde cuconul Mihai cu coana Sofia, Anuţa şi Lucian, madam Ionescu şi Paulina pe care căpitanul o ţinea de braţ, cucoana Mândica Berloi, părinţele şi Orăscu, care discutase tot timpul despre politică cu primarul.

Chiar şi Oardă, contabilul venise cu un şal pentru duduia Anuţa, spunându-şi că poate pe sub seară se face mai rece.

Când îi văzură, oamenii se opriră din joc; iar lăutarii, fiind învăţaţi mai dinainte de Şmilovici, cântară un marş.

Unul dintre flăcăi se desprinse din mulţime şi se înfăţişă înaintea boierilor, zicându-le:

— Cu noroc şi sănătate! Fiţi bineveniţi între noi!

Cuconul Mihai îi strânse mâna, iar flăcăul, fericit, după ce i-o strânse, se duse şi sărută mâna cucoanei Sofia.

— Hei fraţilor! strigă primarul. O horă ca la noi, să vadă şi personabilităţile di prin Bucureşti cine suntem.

Merge'n sus, merge'napoi,
Cu vitejii suntem noi.
Prinde lelea s'o sărute
Şi pârleazul să-l strămute.

— Loc! Loc! Loc! poftiţi d-voastră boieri.

Cuconul Mihai şi cucoana Sofia se urcară cu greu în scrânciob. Aşa aveau obiceiul dumnealor; în una din zilele Paştelui, să uite că sunt boieri şi să se apropie şi de veselia ţăranului.

— Poftim madam Ionescu, nu vă supăraţi, aşa e pe la noi de Paşti.

Şi, madam Ionescu, ajutată de Lucian, se sui strângându-şi rochia. „Să nu se vadă cumva picioarele de jos". Ania se sui cu Orăscu, căpitanul cu Paulina, iar cucoana Mândica Berloi cu primarul.

Părintele rămase jos, cu gândul la cucoana preoteasă, care era bolnavă.

Deodată, Lenţa apăru roşie din mijlocul horei, strigând:

— Fugi bade, că de te-o vedea Ordeaţă, nu-ţi plăteşte pe trei luni.

— Am să-i sucesc eu gâtul, pomanagiul dracului, îi răspunse flăcăul, care se îndreptă repede în spre altă fată.

Scrânciobul se învârtea încet şi greoiu. Din înălţimea lui păreau cu toţii fericiţi. Veselia ţăranilor îi cuprinse şi pe ceilalţi.

— Ce frumos e pe la dv. de Paşti, zise madam Ionescu, privind la cerul senin.

— Da, e frumos, de sărbători ţăranul îşi uită necazul.

Scrânciobul se opri. Toţi se deteră jos, îndreptându-se spre o masă întinsă în grabă, pe care erau aşezate pahare, sticle cu vin, cozonac şi ouă roşii.

De toate avusese grijă jupân Şmilovici cu ajutorul mamei Maria, bucătăreasa boierilor. Se aşeză la masă, chiar şi Sfinţia Sa, care uitase iar că preoteasa e bolnavă. Lucian se înţelesese de acasă cu Ania, că dacă merge şi ea să joace în

horă, îi va îndeplini orice dorință când vor fi la București.

Paulina plecă și ea dela masă însoțită de căpitan. Madam Ionescu se scuză, „că nu poate să-și lase fata singură" și plecă. Iar primarul, după ce mai ținu vreo două cuvântări, trecu în capul horei.

— O polcă! O polcă! porunci el, după ce hora se opri.

Toți țăranii făcură roată împrejur. Lucian cu Ania, Paulina cu căpitanul, iar madam Ionescu cu primarul, învârtiră o polcă întocmai ca la oraș.

— Vezi cucoană Ioneasco! Și pe la noi e bine, zise primarul, strângând-o în brațele lui vânjoase.

La marginea pădurii, nu departe de sat, stătea pe o buturugă, o femeie tânără cu un copil în brațe.

Ca prin vis auzea veselia și cântecul horii.

„Mai an, eram și eu acolo", își spuse ea, punând jos copilul, care începu să plângă. Cu ochii stinși de lacrimile vărsate, Ileana se uită în jurul ei. I se părea că frunzele vâjâie și se mișcă toți pomii.

— Acolo... acolo... ajung eu până'n noapte.

Deodată luă copilul de picioare și începu să fugă. Țipătul nu i-l mai auzea. Se opri puțin. Ii se părea că cineva o urmărește. Incepu iar să alerge.

Se făcu seară. Din ce în ce groaza o cuprindea tot mai mult. Ajunsă la o râpă, se opri puțin.

— Da, nu mai este mult știu bine, fântâna e la zece pași... El joacă'n horă cu Floarea!

Din marginea pădurii răsări luna. Copilul nu mai țipa. Fântâna era acolo, lângă ea. Își încetini pașii din ce în ce mai mult. Luna își trimetea

razele ei blânde şi luminoase. Copilul adormise. Il puse jos şi se uită la el. Apoi se aşeză şi ea pe frunzele veştejite şi începu să plângă în hohote. Copilul începu să ţipe. Il luă în braţe şi, strângându-l la piept, plânse din ce în ce mai tare. Işi desfăcu sânul, îl lipi de ea şi-i dădu să sugă. Nu mai plângeau niciunul.

Cu paşi rari şi cu copilul la sân, Ileana porni pe şoseaua mare care ducea tot înainte.

A doua zi, pe la răsăritul soarelui, zări oraşul.

— Las'că mare-i Dumnezeu, îşi zise ea, punând mâna streaşină la ochi, şi porni înainte.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

XV

A patra zi de Paşti, toţi plecaseră pe la casele lor; unii veseli, alţii mai posomorâţi.

Ania obosise mult din cauza petrecerilor, care se ţinuseră lanţ. Nopţile fără somn şi îndatorirea de a sta aproape toată ziua cu mosafirii, o făcură să se simtă fericită când trecu Paştele. După ce aceştia plecară, stătea culcată aproape toată ziua şi, numai puţin, împreună cu părinţii ei.

Lenţa mergea mai încet şi purtarea ei începu s'o intereseze. Fata îi mângâia ciorapii înainte de a-i îmbrăca, se uita cu drag la pantofi'ei mici şi fini, îi ducea scrisorile şi îi făcea fel de fel de mici servicii.

Intr'o zi o auzi cum certa pe Oardă:

— Ce tot intri la duduia? Conaşul mi-a zis să am eu grijă de dumneaei, du-te şi vezi-ţi de treabă, pocitanie! Crezi că mult am să-ţi rabd?

. . . . . .

Timpul trecuse greu şi vacanţa era pe sfârşite. Cuconul Mihai, care-şi descreţise puţin fruntea cu venirea copiilor şi a sărbătorilor, era iarăşi frământat de gânduri.

Intr'o seară, stătea cu Lucian pe balcon. Deşi

era cam răcoare, nu se gândea niciunul să intre în casă.

— Tată, îi zise Lucian, de ce eşti atât de trist? Suferi?... Mi se pare că te apasă ceva.

Cuconul Mihai nu-i răspunse nimic. Lăsă capul în jos şi-şi acoperi mai bine picioarele cu şalul cel vărgat.

— De ce nu-mi spui, tată? Sunt şi eu mare acu', şi aşi putea şti.

— De, dragul meu, ai dreptate, aşa's eu de-o bucată de vreme.

Lucian îşi întoarse privirea şi văzu toată frumuseţea naturii ce se desfăşura înaintea lui. Printre copacii din marginea curţii se zărea luna care scălda totul în palida ei lumină, iar arborii păreau nişte năluci negre care te înfiorau.

— Tată, spuse Lucian, mişcat, anul acesta termin studiile şi-mi iau licenţa.

— Da, ştiu, îi răspunse cuconul Mihai.

— Şi Ania termină şcoala.

E aşa de slabă şi aşa de înstrăinată!... Nu ştiu cum va sta fata asta cu noi, aici, la ţară.

— Se va obişnui, tată. Trebuie să căutaţi pe cineva de vârsta şi firea ei. Are o prietenă la pension. Se vor mai întâlni amândouă aici, sau la ea, în Bucureşti. E o fată bună, păcat că e Evreică.

— Ce are face, zise cuconul Mihai, privind la stele. Dar vezi, mă gândesc şi la tine; nu ţi se va urî acasă, între noi, bătrânii, şi cu ţăranii şi lumea asta nepotrivită ţie?

Lucian rămase mirat de vorbele tatălui său, dar crezând că n'a înţeles bine, îi răspunse:

— Nu, tată, vacanţa mea va fi scurtă. Vreau să încep să lucrez, cât mai curând, după ce voiu lua licenţa.

Cuconul Mihai îl privi lung şi nu răspunse nimic, iar Lucian urmă:

— Am multă speranţă în viitorul meu.

— Da, am şi eu multă nădejde în tine, îi răspunse cuconul Mihai. Dar majoritatea oamenilor sunt nepricepuţi şi necinstiţi, iau bani şi nu-i mai dau înapoi şi apoi şi sunt linguşitori. Poate că tu vei fi mai energic, pe mine, însă, m'au doborît. Dacă nu plouă...

Cuconul Mihai se opri şi, fără voie, întâlni privirea lui Lucian.

— Cum, tată? N'am înţeles ce ai vrut să zici!

— Nu eşti nici tu obişnuit cu treburile moşiei şi cred că-ţi va veni greu la început.

— Tată, zise, doar Lucian. fără a îndrăzni să continue vorba.

— In Oardă, contabilul, n'am nicio nădejde: nu cred că mă fură, dar... Se cheltuieşte enorm cu casa, cu moşia... Şi încasări... mai nimic. Anul trecut n'a plouat, şi piatra mi-a stricat vreo zece hectare de vie. Poate că o să se întoarcă norocul dacă vei lua tu frânele moşiei.

— Cum, adică tată...?

— Tot mai este încă timp, dacă dă Dumnezeu ploaie, zise cuconul Mihai apăsat ca de o mare greutate.

Cu multă durere, Lucian înţelese nădăjdea ce şi-o pusese tatăl său într'însul, dar nu avu curajul să-i mai spuie nimic. Bătrânul părea copleşit de gândurile lui, rămase tăcut, şi, după puţin timp, îl rugă să intre în casă, căci se simţea obosit.

După ce cuconul Mihai se culcă, Lucian se mai plimbă mult timp prin curte. Suferea foarte mult, gândindu-se că era nevoit să spulbere speranţele bătrânului său tată. Mergea repede, cu mâinile la

spate şi cu ochii în jos. Deodată se opri, ridică capul şi privi la tot ceea ce-l înconjura. Frumuseţea sublimă a nopţii păru că-i sporeşte durerea. Mai stătu o clipă, apoi îşi zise:

— Nu, nu se poate să şovăesc, voiu trece peste tot.

Intră în camera lui şi se culcă. Târziu de tot adormi, cu gândul la durerea lui şi a tatălui său.

XVI

Vacanța trecuse în liniște. A doua zi „copiii" trebuiau să plece. Toți erau neliniștiți. Ania își ascundea bucuria, Lența părerea de rău, iar mătușa Maria da zor ca să iasă bine cozonacii. Așa era obiceiul, că, întotdeauna când plecau după vacanța Paștelui, să ducă la pension și lui madam Ionescu, cozonaci moldovenești. Oardă bătuse argatul de-l zvântase; scăpase vițelul care, folosindu-se de prilej, alergase la vacă și supsese.

— Cu ce am să fac cafea cu lapte duduei Anuța, când va pleca mâine dimineață? zicea el, dând cu bâta în argat.

Cucoana Sofia era tot tăcută și rece, ca de obiceiu, iar cuconul Mihai și mai posomorît. Ca să aibă cu ce să-și trimită copiii la școli, împrumutase bani de la bancă și pe lângă necazurle lui, se mai adăoga și grija aceasta. Umbla pe moșie, lua câte un bulgăre de pământ, îl sfărâma și apoi îl arunca jos. Grâul de toamnă era pierdut.

Lucian suferea mult că nu putea împlini dorințele bătrânului său tată, care-și pusese nădejdea în el.

Urmase literile și filozofia, nu ca să rămâie să

B.C.U. „M. EMINESCU" IAȘI

îngrijească de moşie, nici să fie profesor. Işi alesese altă cale în viaţă.

— Nu... trebuie să-i spun, nu e cinstit să-l las să creadă că mă voiu îngriji de moşie, îşi zise el în ajunul plecării.

Dormi foarte puţin, iar dimineaţa se sculă mai devreme ca de obiceiu, ieşi afară şi se plimbă prin livadă. Pomii erau înfloriţi. Petalele albe cădeau pe jos ca fulgii de ninsoare. Iarba răsărită era mică şi părea un covor verde închis.

Talang! talang! suna clopotul berbecilor, trecând cu turma după deal, la păscut.

— Hai, Lucian, să mai vezi moşia. zise cuconul Mihai, luându-şi bastonul.

— Da tată, viu imediat.

După câteva minute, amândoi mergeau tăcuţi pe marginea dealului.

— Tată, întrerupse Lucian tăcerea, mâine plecăm.

— Da, ştiu. Când vă reîntoarceţi?

— La începutul lui Iulie.

— Cred că aerul de la ţară, să vă facă mai voinici, tare-aţi mai slăbit şi Anuţa şi tu!

— Dar eu mă reîntorc înapoi la Bucureşti.

— Cum, nu termini? Iţi mai rămâne vreun examen pentru la toamnă?

— A, nu...

— Atunci?

Fără voie, bătrânul îşi aminti de madam Ionescu, de Paulina... Totuşi, nu văzuse la fiul lui niciun gest, care să-i arate că iubeşte pe vreuna din ele.

— Cum, tată, tu ai crezut, ai nădăjduit...?

— Ce să cred?

Amândoi se opriră din mers şi se uitară unul la altul.

— Tată, îmi pare nespus de rău că sunt nevoit să te fac să suferi. N'am crezut o clipă că tu nădăjduieşti să rămân acasă şi să îngrijesc de moşie.

Cuconul Mihai se uită la el şi. deodată, simţi un fel de moleşeală prin tot corpul. Ochii îi se micşorară şi nu răspunse nimic.

— Iartă-mă, tată! Iartă-mă, dacă te fac să suferi, zise Lucian, mişcat.

Şi, fără să mai rostească un cuvânt, porniră înainte. După câtva timp de tăcere. cuconul Mihai, zise:

— Am crezut că tu iubeşti pământul, moşia asta pe care o am de la strămoşi. Trăgeam nădejde...

— Da, tată, o iubesc foarte mult, te iubesc şi pe tine şi pe mama, aşa cum nu cred ca alt fiu să-şi poată iubi părinţii. Iubesc ţăranii noştri, munca, obiceiurile, portul, tot ce este românesc. Dar visul meu nu este să rămân aici, în hotarele moşiei strămoşeşti. Visul meu este să cuprind tot pământul. Altă lume, altă viaţă este menirea mea. Să muncesc cu gândul, străbătând cele patru unghiuri ale lumii...

— Cum, tu vrei să te faci profesor?

— A! nu, tată, îmi place să scriu şi mă încred în mâna şi mintea mea. Voiu începe mai întâi să dau câte ceva la iveală pe la reviste. pe la jurnale. pentru a mă face cunoscut, şi pentru a avea putinţa să public pe cheltuiala mea.

— Cred că de scris, ai putea scri şi de-acasă.

— Nu, nu se poate. Trebuie să fiu în lumea lor de acolo, să mă cunoască. Nu ştiam că eşti atât de strâmtorat. Dar de mine, te rog să nu mai ai nicio grijă. De astăzi înainte îmi voiu plăti singur gazda şi toată întreţinerea. Am multe ver-

suri scrise şi cred că mi le vor plăti bine. Tot ce ai tu şi mama să fie al vostru şi al Anuţei. De mine să nu mai aveţi nicio grijă, mi-aţi dat destul. In curând voiu fi licenţiat şi voiu putea să mă întreţin prin munca mea.

— Nu se poate, tu nu trebuie să ai grijă de pe acum. Termină-ţi examenele şi pe urmă... da, vei fi liber să faci aşa cum vei crede de cuviinţă.

Până la plecare, cuconul Mihai, nu mai vorbi aproape nimic cu fiul său. Se străduia să fie vesel, dar speranţele lui nimicite dntr'odată, îl doborîseră.

Cerul începuse să se întunece. De la Sud se ridicau nori grei. Pe bolta cenuşie fulgerile se zăreau ca bice de foc.

— Mai repede, Oardă, să nu scape trenul, zise cuconul Mihaĭ, stând pe scaunul cel mare din balcon.

.....

Trăsura veche, boierească, mergea pe şoseaua largă, ridicând nori de praf în urma ei.

De ce eşti atât de posomorât, Lucian? Mi se pare că regreţi pe „cucoana Măndica Berloi" îi zise Anuţa, râzând.

— Dă-mi mie hăţurile, să nu înceapă ploaia înainte de a ajunge la gară, zise Oardă, vizitiului de lângă el.

Peste vreo zece minute, Lucian şi Ania, se urcară în tren.

— Vai, Luciane, ce piatră mare! Dă-te mai încoace să nu spargă geamul şi să te lovească.

Lucian se uită la furtuna care se deslănţuise afară. Simţea o durere de neînţeles. Niciodată nu suferise atât. Era ultimul drum de „student".

XVII

Trecuseră aproape trei luni. Toţi îşi urmaseră calea vieţii. Cuconul Mihai şi cucoana Sofia cu necazurile moşiei, madam Ionescu cu grija că „băietul" termină şcoala şi ea nu va mai găsi, cât lumea, aşa chiriaş, Lucian cu gândul la noua lui viaţă şi la speranţele tatălui său pe care i le spulberase într'o clipă şi Ida cu Ania, iubindu-se din ce în ce mai mult.

In pensionul *Notre Dame de Sion*, aproape toate elevele erau fericite că isprăvesc anul şi vine vacanţa cea mare. Numai acelea cari terminau şcoala erau mai triste. Schimbarea vieţii, necunoscutul, le îngrijorau. Multe din ele stăteau ascunse prin dormitoare, duse pe gânduri.

Spre a le lăsa o amintire bună de timpul petrecut în şcoală, directoarea institutului avu ideea să dea o serbare, numai cu elevele din ultimul an. Conferinţa şcolară, hotărî ca serbarea să cuprindă: darea de seamă a întregului an, un cor religios, producţii de pian şi recitarea poeziei „Vremuri grele". Asupra acestei poezii fuseseră multe discuţiuni în cancelaria şcoalei, căci unele profesoare socoteau că e prea lungă, iar altele că nu va place lumei alese care lua

parte la serbare, cuprinsul ei fiind ţărănesc. Directoarea, însă, o susţinea, tocmai din cauza cuprinsului ei.

— Prea zice lumea că fetele la noi sunt înstrăinate de popor; am convingerea că această poezie va face o impresie bună.

Profesoarele, nefiind obişnuite s'o contrazică prea mult, consimţiră, dar rămaseră la părerea lor.

Părinţi, rude, cunoscuţi, toţi fuseseră invitaţi. Madam Ionescu şi cu Paulina îşi făcură rochii noui. Doamna Calmanovici călcase pantalonii fiului ei şi-i ştersese cu benzină, cu două zile înainte, ca să nu miroase.

— Ce frumos eşti tu şi voinic, îi zicea mama lui, admirându-l. Şi cât de mult trebuie să te iubească Ida!

— Ce voiu face eu la serbare, mamă? întrebă tânărul.

— Ceea ce vor face şi ceilalţi. Să stai, să asculţi, să fii vesel şi... ai să vezi pe Ida. Poate, dacă dă Dumnezeu, la toamnă...

Lucian era copleşit de gânduri. Ii părea rău că dăduse poezia unei Evreice şi subiectul poeziei nu prea se potrivea cu pensionul. Era pentru prima oară când îşi dădea în vileag talentul.

— Fata e frumoasă şi inteligentă, dar... oare va reuşi? se întreba el, plimbându-se neliniştit prin cameră.

In sfârşit, sosi şi ziua mult dorită. Toate elevele se sculară mai de dimineaţă; vorbeau, râdeau şi se sărutau între ele.

— Mai puţin zgomot! li se zicea din când în când. Ce aveţi astăzi, domnişoarelor?

In şorţuri negre şi cu guleraşe albe, toate pă-

reau frumoase. Ania era puțin palidă și o dureau degetele de mult ce exersase la pian. Ida avea obrajii înflăcărați; învățase poezia foarte bine și era plină de încredere.

— Am să țin ochii în sus ca să nu văd lumea și am s'o spun tare să audă toți. Ce fericită voiu fi, dacă îi va plăcea...

Mai mult ca toate celelalte eleve, puse multă grijă în toaleta ei: Va îmbrăca șorțul nou adus chiar atunci de la croitoreasă, pantofii de lac pe cari nu-i scosese încă din cutie iar la gât își va atârna un medalion cu o piatră mare, veritabilă ce strălucea de departe și o deosebea de celelalte eleve. Din cauză că avea părul prea creț, se tunsese scurt și o prindea foarte bine.

La masă, farfuriile rămăseseră aproape pline și toate elevele mâncaseră repede uitându-se la călugărițele care le împărțeau mâncarea.

— Dece ne serviți atât de încet? își ziceau fetele în gând; e târziu, la trei începe serbarea.

Corul rugăciunii de după masă, răsună mai frumos ca de obiceiu. Apoi, toate elevele intrară în dormitor, să se odihnească puțin și să se îmbrace pentru serbare.

— Ida, ce frumoasă ești azi! Niciodată nu te-am văzut astfel, îi zise Ania, sărind de gâtul prietenei sale.

— Lucian vine? întrebă Ida, sărutând-o.

— Da, vine, răspunse Ania.

.....

Ceasul bătu ora trei. In sala cea mare, unde avea loc serbarea, începuse să vie lumea. Cel dintâi fusese tânărul Calmanovici cu mama lui.

— Mama, aici va avea loc serbarea?

— Da, da, aici.

— Şi, Ida ce va face?

— Nu ştiu, dar are să fie la serbare.

Peste o jumătate de oră, se mai adunaseră vreo treizeci de persoane. Printre ele erau şi madam Ionescu cu Paulina.

— Să nu râzi tare, sau să vorbeşti, îi zise în şoaptă mama ei, c'aici nu eşti la horă.

— Lasă-mă în pace, mamă, nu-mi scoate sufletul!

Peste puţin timp, sala se umplu aproape de tot. Ca să nu fie băgat în seamă de nimeni. Lucian se aşezase într'un colţ, mai la o parte.

Serbarea începu cu un cor religios, care fu aplaudat. Urmă darea de seamă a întregului an şcolar. Câteva eleve, printre cari şi Ania, cântară la pian.

Puţin palidă şi emoţionată, părea că-i zboară degetele pe clape. Cântă cu multă simţire, dar cu puţină vioiciune; totuşi, fu mult aplaudată. După ea, apăru Ida. Cu părul ei roşcat care îi strălucea ca o cunună de aur, cu faţa albă ca marmora, cu ochii negri strălucitori şi pometii obrajilor roz, părea un tablou sublim, iar nu o fiinţă omenească.

Buzele, roşii ca sângele, îi tremurau puţin. Se uită pe deasupra mulţimii, dar nu văzu pe cine căuta; totuşi, simţi că era acolo.

Se înclină puţin, ridică ochii şi, dreaptă ca o statue, începu să recite:

VREMURI GRELE.

E soarele'n amurg prin sat
A 'ngălbenit pământul
Iar câinii stau şi nu mai bat,
Au înţeles frământul.

Ce triste casele s'adun!
Iar prispa înegrită,
Durerea tot mereu le-o spun,
Prin streaşina proptită.

Şi se înşir'aşa pe deal
Duioase lăcrămioare
Iar ici au dărămat un mal
Oiţele mioare.

Pe apa iazului din jos
Nimic, nimic, nu este,
Doar un broscoiu cu capu'ntors,
Mereu orăcăieşte.

Căci gâşte, raţe au plecat
La târg, tot de vânzare.
Grăunţe-au fost, dar s'au mâncat,
Nici porcul nu mai are.

Te uiţi în zare şi priveşti
Câmpia pare arsă,
Porumb, ce vrei să zămisleşti?
Durere ne'nţeleasă,

Flăcăii hora învârtesc,
Pe feţele lor pale
Nu se mai vede că iubesc,
Parcă-i cuprind o jale.

In trupul lor aşa de-aprins
Doar inima le bate.
Un brâu deodată au încins
Nevoia le e frate.

O mamă. Pruncul strâns la sîn
In cârpe înodate
Se svârcoleşte. O! ce chin!
De ce-l arunci? E noapte.

Cum? Tu nu simţi că sînul tău
E gol? Nimic nu are
Şi pruncul ţipă tot mereu,
El cere de mâncare...

— Mamă! Ce frumoasă e Ida, şopti Calmanovici. Vezi?...

— Da, văd, medalionul e de la bunica ei, îl ştiu, eram acolo când i l-a dat.

— Cum o cheamă pe această elevă? întrebă o doamnă pe vecina ei. Frumoasă fată, trebuie să fie Englezoaică după tip.

— *Cherie*, dă-mi puţin evantaiul. De s'ar termina mai repede, m'am plictisit îngrozitor!

Pe-un moş bătrân ce pare mort,
Notarul când mai vine,
S'au înţeles să-l puie 'n pod
Acolo'i stă mai bine.

Căci bani ei n'au cu ce plăti,
Ce jale este 'n casă,
O, da, când el o mai veni
Şi datoria-i ştearsă.

Invăţătoru-a alungat
Pe acei ce n'au o carte
Aseară însă n'a mâncat
Şi n'a dormit azi noapte.

De hrană, lemne, haine, tot
Cum vrei să îţi ajungă?
Doar ştii că oamenii nu pot
Să-ţi dea când n'au în pungă.

In pădurice, lângă sat
Doar soarele asfinţise...
...In vânt par'că s'a spulberat
Şi cum îl mai iubise!

Nu mai plângea, dar pieptul ei
Simţea că i se frânge
— Cum? Să-l arunc ca pe căţei?
Dar viaţa-i se va stinge!

Şi să mă duc ca să slujesc?
Nu vede! Nu se poate...
Dar şi acum îl mai iubesc
Şi cum se face noapte...

Ridică o frunză de pe jos,
Cu trupul se 'ncovoaie,
Acum e totul de prisos
Durerea parc'o taie.

S'aude un cânt în depărtări
Un freamăt de pădure
Nimic nu se mai vede 'n zări,
Iar ochii ei ca mure,

S'au stins, nu mai lucesc.
Un zgomot... „Nu mi-e frică
De ce acum să mai jelesc"?!
Se face tot mai mică.

„Că n'are boi, că n'a plouat,
Mereu aşa îmi spune,
Că tata zestre nu mi-a dat
Dar plec mai bine'n lume".

Incepe-un cânt care-l zicea,
Când o iubea odată
Din ce în ce tot se făcea
Parcă jelea o moartă.

— Mergi diseară la teatru?

— *Oui, si'l viendra Irene.* Ai stat târziu aseară?

— *O! mon Dieu!... ca m'agaçe, c'est ennuyeux...* păcat, fata nu-i urâtă...

La ultimul vers, Ida se opri puţin.

Intreaga ei fiinţă exprima tot focul ce-l pusese în poezie. Profesoarele o admirau. Lucian o privea din ce în ce mai uimit. Pân'atunci nu băgase de seamă că e atât de frumoasă.

Ida se mai uită puţin prin mulţime, căutând par'că pe cineva.

— Mamă, ai văzut cum s'a uitat la mine? — zise. destul de tare, tânărul Calmanovici.

Cu vocea înceată, apoi din ce în ce mai tare, Ida urmă:

Şi două babe stau la sfat,
Se uită tot în zare,
Din piept le iese-un lung oftat,
Pe mâini n'au de mâncare.

— „Cum vrei, cumătră, Dumnezeu
Pământul să stropească,
Când în biserici tu şi eu,
Doar mila s'o cerşească.

Un moş bătrân ţinea legat
Viţelul. Se propteşte.
Deodată el l-a sărutat
Ş'apoi tot îi vorbeşte.

— „Am să te vând şi mâini te taie!"
Priveşte'n zarea neagră,
Un gând aşa îl încovoaie
Dar, pare că-l dezleagă.

— „Eu nu te dau. Să te hrănesc?
Tu vezi pământul negru?
Şi mult eu n'am să mai trăiesc..."
Sărută iar viţelul.

In pieptul slab, bătut de vremi,
Din umbră îl alungă.
Se zvârcolesc prea multe ierni
Durerea s'o străpungă,

Se uită 'n sus la Dumnezeu.
Işi face o cruce mare,
„O, Doamne! da, 'i copilul meu!"
Se 'nchină tot mai tare.

In gând deodată i-a pătruns
O rază lucitoare.
Il scoală drept. aşa în sus
Lumina 'nălţătoare.

S'a 'ntors în sat şi-a adunat
In grab' aşa, deodată
Pe oameni trişti să stea la sfat
Cu toţii laolaltă.

— Ştiţi voi? eu azi m'am închinat
Şi Dumnezeu nu lasă.
Mereu la El tot m'am rugat,
Da „Sfânta" ca să iasă.

— Mamă, la ei Sfintele merg prin sat?
— Vor fi mergând. Tacă-ţi gura!
— Ce versuri neghioabe! zise o doamnă de lângă Lucian.
— Cum a putut să înveţe asemenea poezie o fată atât de distinsă! zise alta.

Lucian se făcu palid şi i se păru că totul se învârteşte în jurul lui.

Din ce în ce, lumea vorbea mai tare şi aproape din sală, îi se părea că orice vorbă e o piatră nu se mai înţelegea nimic. Ida, auzind zgomotul care-o loveşte în inimă. Se opri puţin şi privi la mulţimea din faţa ei. Priviri de ură îi ţâşniră din ochi.

Se mai uită o clipă şi apoi continuă cu vocea ridicată şi cu ardoare:

S'au dus la preot şi cu toţi
Au alergat în grabă
S'aducă „Sfânta" şi în torţi
Ea ploile dezleagă.

Şi s'au rugat ei păcătoşi
Iar Dumnezeu ascultă;
Pe cer se văd tot nouri groşi
Şi moşul se frământă.

— „Viţelul meu făr'de păcat!
De mila lui. Tu, Doamne.
Pe el doar că L-ai ascultat
Sărmanul, cum mai doarme".

Multă lume plecase, iar zgomotul se făcea din ce în ce mai mare. După ce termină de recitat, Ida se întoarse cu spatele şi plecă imediat din sală, fără să mai aştepte aplauze.

— Ania! Ania! strigă Ida, aruncându-se plângând în braţele prietenei sale.

Incet şi fără să fie observat, plecă şi Lucian. Odată cu el ieşiră şi doi domni cari vorbeau tare:

— Ce tipuri idioate, *mon cher*... ţărani, sat, vite,... ne strică fetele, cu ideile lor sucite...

Lucian mergea repede, drept înainte.

Când scăpă de lumea care-l înconjurase şi rămase singur, îi se părea că o greutate i se luase de pe inimă. Obrajii îi ardeau ca focul şi inima îi bătea tare. Fără să-şi dea seamă de timp şi unde mergea, ajunse la Şosea şi se aşeză pe o bancă, departe de lume.

Lumea aceea străină de sufletul lui, îl îngrozea. Stătu astfel. nemişcat. aproape fără să mai poată gândi.

Târziu de tot se întoarse acasă.

— Voiu trece peste voi, inimi deşarte şi în lacrimi veţi spăla râsul vostru de astăzi, murmură el.

— Am spus eu că elitei nu-i place asemenea versuri plictisitoare, zicea o profesoară în cancelaria institutului. Ai văzut cum au plecat toţi şi ce zgomot făceau?

— Lasă, să se mai plictisească şi ei, că noi destul răbdăm, răspunse alta.

— Paulină mamă, nu cumva o fi fost poezia asta scrisă de Lucian, parcă el scrie aşa?...

— Da' lasă, mamă, că el e mai deştept, ştie el să scrie ceva mai frumos, de pe la oraş.

— Dă, poate că-i fi având şi tu dreptate.

Veni noaptea.

Ida şi Lucian nu puteau dormi, gândindu-se unul la altul.

— Şi ce sublim a recitat'o îşi zise Lucian când imaginea Idei îi apăru înaintea ochilor.

— Nu, n'a venit!... îşi zise Ida, întorcându-se cu faţa în jos şi udând perna de lacrimi.

XVIII

Domnule Lucian, să vă mai servesc sărmăluțe? Am găsit frunză de viță nouă și smântâna am luat-o eu însă-mi de la o precupeață.

— Mulțumesc, destul madam Ionescu, am luat destul.

— Mare păcat că n'ați putut veni eri la serbare! Ce frumos a fost!

— Ce frumusețe ai mai găsit și tu mamă? zise Paulina, scoțându-i o nouă porție de sarmale.

— Cum să nu fie frumos? Au cântat fetele la pian, s'a declamat foarte frumos o poezie, ce mai vrei?

— Lasă, că toată lumea s'a plictisit cu poezia ceea. O poezie mai potrivită n'au fost în stare să găsească!

Madam Ionescu, căreia tot ceea ce era scris în versuri îi se părea frumos, zise:

— Ușor e să vorbești rău de alții, dar ia scrie sau spune și tu ceva, să te vedem!

— Eu, mamă, dacă nu știu, tac. Și, apoi, eu nu-s duducă de pension ca...

— Mai bine ți-ar sta, să taci din gură!

— Auzi! Se poate ca un vițel să plângă și un

om să-l sărute? Şi babele celea, cu tânguielile lor... Imi venea să fug, nu alta.

— Pe d-ta, domnişoară, nu te interesează de loc suferinţele poporului român? întrebă Lucian, uitându-se la ea.

— Ce am eu cu suferinţele poporului român? Eu mă îngrijesc de ale mele.

— Foarte frumos vorbeşti, bravo! făcu madam Ionescu.

— Ia lasă, mamă, eu nu te-am auzit niciodată să te vaieţi de „suferinţele poporului român", tot de ale matale îmi spui. Iţi place aşa, să faci pe grozava.

Madam Ionescu îi aruncă o privire fulgerătoare, apoi tăcură cu toţii, terminând masa în linişte.

— Ce bine ţi-ar sta, dacă ai vorbi mai puţin, îi zise madam Ionescu, când rămase singură cu fiica ei.

— Tac, mamă, tac! răspunse Paulina, punând palma la gură. Şi, de acum încolo, n'am să mă mai gândesc decât la „suferinţele poporului român", uite-aşa, ca să-ţi plac.

După ce termină masa, Lucian se retrase în camera lui şi începu să se plimbe în lung şi în lat. cu mâinele la spate.

Trecuse mai bine de o lună, de când trimisese la patru reviste, câte două din poeziile lui cele mai bune. Vroia să găsească o publicaţie, unde să înceapă să scrie spre a se face cunoscut. Dar, de nicăieri nu primi răspuns. Cu toate că simţea o mare neplăcere la gândul de a se duce personal să afle rezultatul, trebuia totuşi s'o facă.

Se uită la ceas, deschise o cutie unde-şi ţinea

banii şi nu găsi decât douăzeci de lei. Ii bagă în buzunar, îşi luă pălăria şi plecă în oraş.

Era pe la sfârşitul lui Iunie. Soarele îşi trimitea deasupra Bucureştiului razele fierbinţi. Căldura te sufoca aproape.

Lucian mergea repede, trecând dintr'o stradă într'alta. Se opri în faţa unei cofetării şi se uită la vitrină. Pipăi cu mâna cei douăzeci lei din buzunar, apoi îşi continuă drumul, din ce în ce mai repede. Când ajunse în dreptul unei tipografii, se opri în loc şi se uită la cele două etaje ale clădirii. Casa îi se păru atât de mare şi el atât de mic, încât îşi spuse că niciodată nu va putea ajunge până acolo. Scoase din buzunar un carnet. îl răsfoi puţin, apoi intră înăuntru.

— Nu ţiu minte dacă s'a primit ceva, îi răspunse directorul revistei. după ce-l ţinu câtva timp în picioare.

— Poate că ai trimis, dar s'a rătăcit; nu vezi cât material avem?

Ieşi în stradă şi porni înainte După câtva timp intră în altă redacţie.

— Nu putem folosi versurile dv., domnule, îi răspunse secretarul de redacţie, privindu-l de sus.

Lucian nu răspunse, salută doar şi plecă.

Soarele ardea din ce în ce mai tare. Asfaltul trotuarului înfierbântat se adâncea sub greutatea picioarelor. Fiind obosit, se opri puţin. Dar, după o clipă, începu iar să meargă. foarte încet. Intră în localul unei a treia reviste, dar primi acelaşi răspuns. Palid, cu buzele tremurânde, se îndreptă spre casă. Aerul înăbuşitor de cald îl sufoca. Lumea trecea grăbită pe lângă el, fără să-l bage în seamă.

„Sau rătăcit. nu le putem folosi" îşi repeta el

mereu, continuându-şi drumul, cu paşi din ce în ce mai rari.

— Fereşte domnule! Ce, eşti orb de dai peste oameni? îi strigă răstit un domn gras şi înalt pe care-l lovise, din nebăgare de seamă.

Când ajunse în faţa casei în care locuia, se opri şi o privi; parcă n'o recunoştea. Deschise portiţa şi păşi înăuntru. Se opri lângă uşă, apoi intră în cameră şi se apropiă de masă. Căzu pe scaun, îşi sprijini capul în mâini. puse coatele pe masă şi izbucni în hohote de plâns. Deodată coatele îi alunecară şi îşi lovi capul de lemnul tare al mesei, cineva bătea în uşă.

— *Servus,* Moldovene! Ce nu-mi răspunzi, măi? Eşti surd?

Un coleg de universitate intrase înăuntru. Lucian se ridică, speriat de pe scaun şi încercă să-şi ascundă faţa-i plânsă.

Moldovene, frunza-i sus,
De ce plângi când ea sa dus,
Alta'n loc, mai cu noroc
Şi iubeşte-o mai cu foc.

— Ţi-am furat meseria, ce zici? Da' ce ai, măi, vii de la vreo înmormântare?

— Nu mă simt tocmai bine.

— Lasă că te dregem noi... am hotărît un chef monstru de despărţire. Sper că nu ne vei face de ruşine tocmai tu? Să ne compui o poezie, să se ducă pomina.

— Aşi veni cu multă plăcere. dar nu mă simt bine, zise Lucian, întorcând capul.

— Să fii tu al dracului! Nu pari bolnav, ai numai o mutră cam plouată. Se cunoaşte cât de colo, îţi pare rău că pleci şi o laşi...

— Nu las pe nimeni şi nici nu plec.

— Măi, tu eşti amorezat lulea; ce te ascunzi, crezi că ţi-o iau eu? Cine-i fericita?

— Asta-i o boală pe care încă n'am avut'o *mon cher*.

— Ascultă Moldovene, văd că nu ai chef de vorbă, dar pentrucă tot am venit pe căldura asta până la tine, să-ţi iei nădedea că voiu pleca. Unde ai de gând să te stabileşti şi ce catedră îţi iei? Eu mă duc la Constanţa.

— Ţi-am mai spus odată că nu-mi place să fiu profesor... nu pot.

— Ce ai măi, parcă te-a bătut cineva?

— Nu mă plictisi! N'am nimic. Nu ştiu ce voiu face, nu m'am gândit încă.

— Tu eşti bogat, ce-ţi pasă, tată-tău are moşii...

— Sunt mai sărac decât voi toţi, sunt...

Şi Lucian începu să plângă.

— N'am nimic, nimic, sunt un nenorocit.

— S'o ia dracu de... care te face să boceşti ca femeile.

— Te rog, du-te, să vii altădată, simt nevoia să rămân singur.

— Să fiu al dracului dacă plec; să vedem ce ai să-mi faci. Ascultă, măi, la mine: Banii, politica şi fusta sunt cele trei puteri care mişcă pământul. Dacă nu te agăţi de una din ele, zădarnic ţi-e avântul. Lacrimile... ce vrei să mai facă, atunci, femeile când le înşelăm? Eu am un unchiu care-i deputat. Mi-a făgăduit că-mi face situaţie dacă-l ascult. Vrea să-mi dea o nepoată de-a lui socrusău. o fată bogată, dar slută ca pământul. Ce-mi pasă mie! Bani şi situaţie, şi apoi să mai vorbeşti cu mne. nenicule. Femei frumoase oiu găsi. Avocat, m'arunc în politică şi al meu e viitorul.

— Niciodată n'aşi putea să mă însor cu o fată pe care n'o iubesc.

— De ce? Ce te-ar împiedeca? Fleacuri, prostii... Un băiat deştept, ca tine, trebuie să facă pe alţii să plângă.

— Imi pare rău c'ai venit astăzi, când sunt atât de rău dispus.

— Te cred, dar n'am ce-ţi face. Trebuie să fii mai practic în viaţă. Amorul, visurile. lacrimile nu-s de noi. Tu eşti băiat bun şi-i păcat de tine. Dacă n'ai bani, vreun unchiu bogat sau vreo babă la putere, poţi pune cruce tuturor visurilor tale. Una din aceste puteri trebuie să te impuie lumii. E trist, dar adevărat. Să-l auzi tu pe unchiul meu vorbind şi dându-mi pilde câte vrei.... Ascultă-mă, de câtva timp te văd copleşit. Am crezut că eşti îndrăgostit şi că ţi-a luat-o altul înainte. Dacă e aşa, cântă-i prohodul şi... alta băiete! Eu am două care se bat după mine, amândorura le-am spus că le iau în căsătorie. Să vezi mamele lor cum mă cocoloşesc şi ce curte-mi fac, babele! De ce nu te'nvârteşti şi tu pe lângă gazda ta, — cel puţin scapi de chirie.

— Cum ţi-ai fi închipuit aşa ceva? Gazda mea e o femeie atât de serioasă,—niciodată nu mi-aşi îngădui... şi eu n'aşi putea să m'agăţ de o femeie care nu-mi place, şi care-i cinstită.

— Ia taci mă! Toate femeile sunt cinstite, atât timp cât nu se leagă nimeni de ele. Ei dacă nu-ţi place... Ascultă tu sfaturile mele, căci altfel e greu. Iţi faci treaba, şi, pe urmă, eşti liber să sbori unde vrei. Ele să plângă, nu tu.

— Nu-mi stă în fire aşa ceva.

— Fire... e o prostie de modă veche, o vorbă pentru copiii din cursul primar, nu pentru noi,

zise prietenul, ridicându-se, şi luându-şi pălăria şi bastonul.

— Să vii, auzi, mă? Că de nu, venim noi şi te luăm pe sus.

Lucian ieşi să-şi însoţească colegul până la poartă. Pe coridor se întâlniră cu madam Ionescu. Prietenul îi făcu o plecăciune până la pământ, iar la poartă zise lui Lucian:

— Să fii al dracului, ipocritule, îmi umbli cu minciuni. Ce mai ochiadă ţi-a tras! Şi babele astea fac minuni câteodată. Să plângi tu, om în toată firea, mai mare râsul!

Vesel şi fredonând o romanţă, colegul lui Lucian plecă grăbit.

XIX

— Ania, mâine terminăm şcoala; n'am să te uit niciodată!

— Ida, înainte de a pleca acasă, voiu veni să stau la tine câtva timp, apoi vom merge împreună la ţară.

— Ania, tu ai uitat că sunt Evreică? Cum mă vor primi părinţii tăi şi toţi ceilalţi?

— Ida, viaţa ta este viaţa mea, gândul tău este gândul meu, inima ta este inima mea. Am crescut odată cu tine, ca două crengi pe un pom. Când ningea pe amândouă se aşternea zăpada, când era vară deopotrivă ne ardea soarele. Mâna mea pe cine să mai mângâie, gura mea pe cine să mai strige? Nicio fiinţă din lume nu cred că a fost atât de iubită de o prietenă, cum te-am iubit eu pe tine. Ce frumoasă erai la serbare! Aveai ceva dumnezeesc, toată făptura ta strălucea.

— Şi, totuşi, lumii nu i-a plăcut.

— Poezia, nu tu, ţăranii şi obiceiurile ţărăneşti, plictisesc întotdeauna.

— De ce, Ania? Nu sunt şi ei oameni ca noi? Singura deosebire e că sunt săraci. Eu nu cred că m'aşi plictisi, oricât de mult aş sta la ţară.

— In vacanţă i-am făcut o mare plăcere lui Lu-

cian. Nu ţi-am spus ce, că mi-a fost ruşine şi el mi-a promis că nu va uita. Am să-l rog mâine să mă lase să stau la tine două săptămâni, şi pe urmă să plecăm, împreună cu mătuşa ta, acasă la noi.

— Da, Ania, da, ce fericită sunt! zise Ida, îmbrăţişând-o.

. . . . . .

A doua zi era Duminecă. Printre cei cari veniseră în vorbitor, era şi Lucian. De'ndată ce fură înştiinţate, Ania şi Ida veniră în grabă.

— De ce n'ai luat parte la serbare, urâciosule? Aşa te-ai ţinut de cuvânt? — îi zise Ania, fără să-i întindă mâna.

— Iertaţi-mă, răspunse el, am avut un examen şi mi-a fost cu neputinţă să viu.

Când strânse mâna Idei se uită fără voie în ochii ei şi-i se păru că vede lacrimi.

Iar ea îl privea uimită, fără să rostească un cuvânt.

Ania îi scoase din încurcătură:

— Am să stau două săptămâni la Ida şi pe urmă plecăm acasă cu ea şi cu mătuşa ei. Ţi-aduci aminte că mi-ai făgăduit în vacanţă că n'ai să te impotriveşti la aceasta.

Lucian nu-şi amintea să fi promis aşa ceva, totuşi răspunse:

— Da, foarte bine, tot mai am şi eu treabă aici, aşa că poţi rămâne, bineînţeles dacă domnişoara Ida n'are nimic împotrivă.

Ida, care nu se aştepta la acest răspuns, aproape că nu-i venea să creadă şi, fără voie, îi aruncă o pivire plină de dragoste şi zise:

— Da, da, şi tanti are să meargă.

— Lucian, să vii şi tu la Ida. Seara vom lua

masa împreună şi pe urmă ne vom plimba la şosea. Ida are o trăsură atât de frumoasă!

— Da, voiu veni cu plăcere, voiu aranja să vă trimită chiar astăzi cu o călugăriţă, iar eu voiu veni Miercuri să vă văd.

— Ce frate bun şi drăguţ am eu, zise Ania, sărutându-l.

După ce mai stătură puţin de vorbă, Lucian îşi luă rămas bun şi plecă.

— Să mergem în dormitor, Ida, să ne ascundem după paravanul lui *Fräulein Marie,* acolo nu ne va găsi nimeni.

In dormitor, geamurile erau deschise şi jaluzelele trase. Cele două prietene stăteau tăcute una lângă alta. Se uitau la paturile albe, la pereţii albi, la parchetul strălucitor. Aci fusese cuibul copilăriei lor. Cu cât se apropia ora despărţirii, cu atât simţeau o durere copleşindu-le tot mai mult.

— Ida, simt că viaţa mea se sfârşeşte. Până acum am fost fericită. N'am să te mai văd, nu, Ida, nu!

Vezi tu floarea asta? Ce frumoasă era ieri, când ţi-a adus-o guvernanta! Acum, acum... nu mai are nici miros, nimic... Aşa ca ea, voiu fi şi eu... când nu te voiu mai avea pe tine alături.

— Ania, eu voiu fi mereu cu tine şi a ta. Când tu vei fi departe, gândul meu va sbura la tine, la ochişorii tăi, la mânuţele tale. Dacă vreodată mă voiu mărita... Nu, niciodată, n'am să mă mărit. Tu eşti, numai tu eşti visul meu. Am să viu la tine la moşie şi vom sta împreună mult timp. Vreau să văd şi eu un sat, oameni de pe la ţară. Să văd cum muncesc, să trăiesc puţin din viaţa lor. Poezia pe care mi-a dat-o fratele tău, mi-a cu-

prins tot sufletul. Vreau să văd un viţel mic, mic de tot, o luncă, babe şi cum trăiesc fetele pe acolo. Ce fac ele dacă nu învaţă? Fratele tău spunea că altfel e un apus de soare, după un deal şi la marginea unei păduri. Cât era de trist azi când a venit! Părea altul. Arăta atâta durere...

Dacă ar veni cineva acum să-mi ceară toată averea mea, tot, tot, pentru ca să fiu în locul Lenţii, servitoarea ta, aşi primi bucuroasă. Ce frumoase trebuie să fie serile pe acolo, când apare luna printre pomi! Aşi vrea să stau într'o pădure, aşa, puţin de tot. Singură, singură, să vie un şarpe mare, mare, să mă muşte şi pe urmă să mor. Ce fericită aşi fi!

Să mă duc sus la Dumnezeu şi de acolo să mă uit la tine şi să te văd în fiecare zi. Nu plânge, Ania! Nu plânge! Astăzi este ultima zi, da, ultima zi. Eu nu plâng. Tu vei lua calea vieţii tale şi eu... eu sunt Evreică, Ania, mă voiu duce între Evreii mei, aşa a lăsat Dumnezeu.

— Domnişoarelor. de când vă caut! zise o călugăriţă, cam răstit, când dădu peste ele. Poftiţi în sufragerie! Se serveşte prăjituri, îngheţată, bomboane.

— Să mergem, Ania. da, să mergem, bomboane, prăjituri, îngheţată, ce bune sunt!

.....

La ora patru, directoarea institutului aştepta în salonul de primire, pentru a-şi lua rămas bun de la elevele din ultimul an. Când fetele intrară înăuntru, *Grand'Mère* stătea dreaptă şi nemişcată ca o statuie. Imediat se făcu linişte adâncă. Le privi la rând pe toate, apoi zse:

— Dumnezeu să vă binecuvânteze şi să vă călăuzească paşii!

„Pe mine puteţi să mă uitaţi, dar pe El, niciodată. Cât aţi fost în şcoală aţi fost fiicele mele, acum...

Directoarea se opri puţin. Toate fetele începură să plângă.

— Să ascultaţi pe părinţii voştri, — continuă ea — şi să urmaţi calea dreaptă a vieţii, făcându-vă datoria. Sacrificiul este menirea femeii şi împlinirea datoriei este cea mai mare fericire.

Calea voastră va fi aceea pe care Dumnezeu v'a arătat-o. Când durerea va încolţi în inima voastră, rugaţi-vă Lui. Nu urâţi pe acei cari vă fac să suferiţi.

Fetele plângeau din ce în ce mai tare.

— Plângeţi! Lacrimile deschid drumul spre grădina fericirilor Dumnezeeşti.

Din plânsul lor, izvorî o rugăciune de adio. Albă ca marmora, ţinând ochii în sus, *Grand'Mère* stătea nemişcată. In toată fiinţa ei părea ceva dumnezeesc.

Corul tăcu. Elevele veniră pe rând şi-i sărutară mâna. Ea le îmbrăţişă pe toate, zicându-le câte o vorbă de adio. Când ajunse rândul Aniei, îi spuse:

— Iubeşte pe mama şi pe tatăl tău, mai mult ca pe tine însăţi.

Mai trecură vreo două fete, apoi veni şi Ida.

— Dumnezeu a zis: „Nimeni să nu-şi uite religia şi credinţa strămoşilor".

Toate elevele rămaseră uimite la aceste cuvinte.

După câteva minute, cu ochii plini de lacrimi şi cu inimile strânse de durere, elevele trecură în altă sală, pentru a se pregăti de plecare.

— Dumnezeu să le binecuvânteze! murmură

Grand'Mère, ridicând ochii la icoana Sfintei Maria, care era în faţa ei.

De câte ori pleca o serie de eleve, o durere vie îi săgeta inima.

— Sfinţească-se numele Tău!, zise ea căzând în genunchi, cu mâinile împreunate.ă

— Să-mi iau şi geanta, Ida? Vezi, sunt cuminte, nu mai plâng, e ruşine, lacrimile nu trebuie să fie văzute.

O fetiţă din cursul primar, veni la Ania, şi dându-i un buchet de flori, zise:

— Domnişoară... ne pare...

Fetiţa începu să plângă, nu mai putu continua. Ania o strânse în braţe şi o sărută de multe ori, apoi zise:

— *Ivonette*, şi tu ai să te faci mare ca mine şi ai să pleci odată, aşa cum plec eu astăzi, pentru totdeauna...

— Eu sunt domnişoară acum... nu vezi ce mare sunt? Şi nu plâng... nu...

— Domnişoarelor, aşteaptă trăsura la poartă, le zise o călugăriţă.

XX

Trecuse mai bine de o săptămână de când Ania locuia la Ida. Lucian se ducea zilnic să le vadă. Luau masa împreună şi seara se plimbau cu trăsura la şosea. Frumuseţea şi vioiciunea Idei, îl urmăriau din ce în ce mai mult. In ochii şi toată fiinţa ei simţea un farmec care-l atrăgea. Intr'o seară, când se duse la ea, găsi şi familia Calmanovici acolo. Din purtarea mătuşii ei şi a mamei lui Calmanovici înţelese că bătrâna vroia s'o mărite pe Ida cu fiul ei şi asta cât de curând. Fata era foarte bogată. Avea în Lipscani un imobil mare cu două etaje. Casa în care stăteau era tot a ei. Mai avea şi bani depuşi la bancă. Calmanovici nu era bărbat urât. Ida, însă, nu pricepea urzeala ce se ţesea în jurul ei.

— Aşa au lăsat cu limbă de moarte, tata şi mama, ca averea să nu se înstrăineze,, îi ziceau bătrânele, contând pe naivitatea ei. Părinţii lor fuseseră buni prieteni şi toţi au trăit cu ideea că Ida se va căsători cu Calmanovici. Şi, pentru ca acesta să-i poată administra bine averea, îl dăduseră la şcoala comercială. Prietenia Aniei şi dragostea Idei pentru Lucian, nu le venea de loc la socoteală.

— Lasă, că vor pleca ei, să avem răbdare îşi ziceau bătrânele.

Intr'o zi, fetele erau în camera lor şi citeau „Ana Karenina". Deodată, Ida se ridică, luă din sertarul unei mese o cutie mică de piele şi scoase din ea un medalion. Era o bijuterie foarte preţioasă, pe care o avea de la bunica ei. Nu numai briliantul, care era de o mărime neobicinuită, dar şi forma lui şi capul de mort care era lucrat în aur, pe dosul medalionului, făceau din el o bijuterie foarte rară. Ida îi puse un lanţ subţire de aur şi apoi îl prinse la gâtul Aniei, zicându-i:

— Ania, când vei fi singură şi-ţi va fi dor de mine, să te uiţi la el, şi dorul îţi va trece. Când vei fi supărată şi-l vei privi, n'ai să mai plângi; lacrimile tale se vor preface în briliante şi buzele tale vor zâmbi. Aşa mi-a zis bunica când mi l-a dat. L-au cumpărat de la nişte Indieni, e mult de atunci şi e purtător de noroc.

„Când vei fi bolnavă să-l pui într'o cutie deschisă şi să-l împodobeşti cu flori ca pe un lucru care trăieşte. Este sfinţit. Indienii au spus că l-au găsit în mormântul unui sfânt".

Fetele se uitau la el şi păreau cuprinse de o frică misterioasă. Deodată, Ania zise:

— Nu, Ida, nu pot să-l primesc, e al tău, nu se poate să-mi dai mie acest talisman purtător de noroc şi fericire.

— Nu, Ania, nu, tu eşti viaţa şi fericirea mea. Eu... eu... trebuie să mă mărit cu Calmanovici. Pentru mine viaţa s'a sfârşit...

Vezi tu? Soarele nu mai străluceşte, cerul nu mai este atât de albastru... Camera îmi pare tristă, cenuşie şi mâine... da mâine, va fi neagră..

— Nu, Ida! Tu nu te vei mărita cu un om pe care nu-l iubeşti. Nu se poate să-ţi omori sufle-

tul şi să te laşi înăbuşită de concepţiile caraghioase ale mătuşii tale. Lucian va fi bogat, foarte bogat. El e poet şi va câştiga mult cu poeziile lui. Îşi va cumpăra o casă mare, aici în Bucureşti şi voiu sta şi eu cu el. Nu ne vom mărita niciodată şi ne vom iubi întotdeauna. Vara ne vom duce la ţară şi vom sta cu părinţii mei două sau trei luni. Tu să nu te măriţi cu Calmanovici, băiatul ăsta nu-mi place. Tu nu eşti Evreică, dar el... da. el este, pe el nu pot să-l sufăr. De ce îţi aduce flori în toate zilele? Pentru ce le primeşti? Am să-i spun, când va mai veni pe la tine, că n'ai nevoie nici de florile. nici de prăjiturile lui.

*

Intr'una din zile, când era şi Ania de faţă, madam Calmanovici spuse că fiul ei este logodnicul Idei. Fata îşi acoperi faţa şi zise:

— Nu, nu, niciodată n'am spus aşa ceva.

Ania se duse la ea, o îmbrăţişă şi zise tare:

— Ida este logodnica mea, şi nu a d-tale, domnule Calmanovici.

Toţi râseră de vorbele ei, iar Ania şi cu Ida plecară, supărate din salon.

Intrând în camera ei, Ida căzu pe pat şi începu să plângă.

— Da, trebuie să mă mărit cu Calmanovici, aşa au spus părinţii mei, când au murit. Nu-l iubesc. nu... Sunt atât de nenorocită!

„Ania! Ania!... De ce nu pot să mor?... De ce sunt Evreică, Ania?.."

— A venit fratele dumneavoastră, domnişoară Ania, zise guvernanta.

Ania îl întâmpină pe Lucian şi-l duse în camera lor. Ida plângea din ce în ce mai tare. Stătea

culcată pe pat. Hohotele de plâns făceau să-i tresară trupul. Prin decolteul cam mare se vedea carnea ei albă ca marmora.

— Lucian. îi zise Ania, cu lacrimile în ochi, uite cum plânge Ida. Vrea s'o mărite cu Calmanovici.

Lucian o privi puțin, mișcat, și rămase tăcut.

— S'o luăm la noi, Lucian, urmă Ania. Eu o iubesc, ca pe sora mea.

Lucian își trase scaunul mai aproape de patul Idei.

— Mângâi-o! Zi-i și tu ceva, să nu mai plângă, îl rugă sora lui.

Ania luă mâna lui Lucian și i-o puse pe capul Idei, mângâindu-i părul.

— Taci, Ida, taci! Uite, te mângâie și Lucian, te vom lua cu noi, nu te las eu aici, nu!

In altă seară Ania îi zise:

— Ida, spune poezia, s'audă și Lucian ce bine o recitezi.

— Poate domnișoara se plictisește...

— A nu, e o poezie sublimă, îmi place atât de mult !

Cu multă însuflețire, Ida recită poezia. La versurile:

Incepe-un cânt care-l zicea
când o iubea odată.
Din ce în ce se tot făcea
Parcă jelea o moartă.

o podidiră lacrimile, totuși făcu o sforțare supremă și declamă poezia până la sfârșit.

Lucian adânc mișcat, nu fu în stare nici să-i mulțumească. Când își luă rămas bun de la ea,

se simți cuprins de un farmec, neînțeles. Fără voie ochii lor se întâlniră. Atunci văzu toată dragostea le care Ida era cuprinsă.

Mai trist și mai îngândurat ca altădată, Lucian plecă și, peste puțin timp, ajunse acasă. Incet, pentru a nu trezi pe madam Ionescu, intră în camera lui. Aprinse lampa, apoi se așeză pe pat, prinzându-și capul în mâni și rezemându-și coatele pe genunchi. Privea fix covorul, iar gândurile păreau că-l doboară.

După câtva timp se ridică, se desbrăcă, stinse lumina și se culcă. In întunericul nopții. Ida, îi apăru și-i se părea c'o aude declamându-i poezia. Parcă-i simțea căldura corpului sublim și părul mătăsos. Il urmăreau ochii plini de lacrimi ai Aniei și auzea suspinele celor două prietene. Târziu de tot adormi. Se trezi foarte de vreme; mai obosit decât când se culcase. Nu avea putere să se îmbrace sau să facă ceva. Stătu mult timp pe marginea patului, pradă gândurilor negre.

— Da, versurile mele nu pot fi folosite — căci nimeni nu le citește — murmură el.

Și, gândindu-se astfel, își aminti că mai trimisese niște versuri unei reviste, de unde nu luase încă rezultatul. Insuflețit de o nouă speranță se îmbrăcă repede și peste un ceas era în fața directorului revistei.

— Suntem un grup, care scoatem revista și nu ne ies nici măcar cheltuielile. E o nebunie să mai scriem astăzi. O mai putem duce, pentru că suntem ajutați de oameni politici, altfel... Nici n'am avut timp să citesc versurile d-tale, vezi bine suntem atât de ocupați... Lumea se uită și la numele care le scrie. Iți repet, nu ne putem susține nici pe noi înșine, — cât despre bani... să

nu-ţi faci nicio iluzie, nu se câştigă cu scrisul în ţara românească.

— Vă rog să-mi înapoiaţi manuscrisul, zise Lucian.

Directorul revistei, după ce-l căută puţin, zise:

— Nu ştiu unde e, l-o fi aruncat la coş, aşa e obiceiul pentru tot ceea ce nu se publică. Înţelegi d-ta, dacă am depozita tot ceea ce primim, ne-ar mai trebui un birou şi un personal special.

Lucian salută şi ieşi în stradă.

Cu capul plecat, mergând încet, încet de tot, ca o umbră a durerii, trecea înainte fără să vadă sau să mai poată gândi ceva. Peste puţin timp ajunse acasă şi intră în camera lui. Dădu perdelele la o parte şi privi în curte, câteva clipe, apoi căzu pe pat, apăsându-şi, cu mâinile, tâmplele, care-i svâcneau.

Işi aduse aminte de durerea tatălui său când plecase de acasă. Apoi îi apăru ca în vis serbarea la care Ida îi recitase versurile. Toată lumea aceea care îi auzise poezia i se perinda înaintea ochilor. Işi aminti pe rând de redacţiile revistelor pe unde fusese. Avu senzaţia că toată fiinţa i se stinge ca flacăra unei lumânări. Işi aminti vorbele prietenului: „Banii, politica şi fusta sunt cele trei minuni cari mişcă pământul; nu încerca, amice, să schimbi lumea".

Nu se duse la masă şi stătu în casă, toată ziua, fără să mai poată citi sau scrie ceva.

Când se înseră, îşi aduse aminte că trebuie să se ducă la Ida şi la sora lui. Aproape fără să ştie ce face, plecă şi ajunse acolo.

— Ce ai, Lucian? îl întrebă Ania, când îl văzu.

— N'am nimic, răspunse el, încercând să zâmbească.

— Uite ce medalion scump şi frumos mi-a dat Ida, îi spuse Ania, arătându-i bijuteria.

— A, nu se poate să primeşti aşa ceva, îi zise Lucian, făcându-se din ce în ce mai palid.

— Ida, Lucian nu se simte bine, ia uite-te şi tu la el!

— Să mergem să luăm puţin aer... De sigur, zăpuşeala; e cald, Ania; vom mânca mai târziu, zise Ida.

Şi fără să mai aştepte vreun răspuns. Ida se duse să comunice guvernantei hotărârea aceasta.

Trecuse un ceas. Trăsura mergea încet, încet: toţi trei se gândeau unii la alţii şi la soarta lor.

Se înserase. Pe bolta cerului de un albastru fumuriu, nu se vedea încă nicio stea. Pomii înverziţi. deoparte şi de alta. gonind parcă în urma lor. Pe băncile aşezate din loc în loc stăteau perechi, perechi de îndrăgostiţi.

Lucian şedea pe scăunaş şi se uita la ambele fete. Fără voie atinse cu piciorul lui pe acel al Idei. Se uită la ea, privind-o lung. Era frumoasă, atât de frumoasă cum nu mai văzuse altă fată până atunci. Ea stătea gânditoare, cu ochii aţintiţi spre cer. Nu aproba căsătoria ei cu Calmanovici, dar i se părea că e o nenorocire care trebuie să se întâmple.

Deodată Ania luă mâna Idei şi, strângând-o într'ale ei, îi zise:

— Ida, de ce ai mâinile atât de calde? Ia vezi şi tu, Lucian!

El îi luă mâna moale şi caldă într'ale lui, iar Ida plecă ochii în jos.

— Lucian, zise Ania... vroiam să-ţi spun... nu, nu! Ce frumos e cerul fără stele. Ce minunaţi sunt copacii seara! Eu nu mai plec de aici, nu.

Ida şi Lucian tăceau. După câtva timp, tânărul, zise:

— E târziu, vă obosiţi prea mult, cred c'ar fi bine să ne întoarcem acasă.

— Nu, nu vreau, zise Ania. Nu-i aşa că nici tu nu vrei, Ida?

— Dacă domnul Lucian crede că trebuie...

— Să n'o supărăm pe mătuşa dv., zise Lucian.

— Ştii, Lucian ce a spus tanti azi? Că nu vrea să meargă la noi la moşie şi că... trebuie să se ducă cu Ida la băi. Eu n'o las, nu! Am înţeles eu toate planurile lor... lasă că nu mă prostesc ele pe mine.

Târziu de tot, Lucian se întoarse acasă. Se simţea foarte turburat. Deschise geamul şi privi la cerul întunecat. Inima îi bătea tare. Fără voie, începu să reciteze:

O! Nu se poate, soartă!
Străbate-vou prin lume.
Din chin, din iadul negru,
Voiu face o minune.
Ce-mi pasă! E sufletul din mine
Cu el hrăni-voiu anii,
Dureri el n'o s'adune.
Şi, lira mea de aur va străluci odată.
La luciul ei, durerea va râde.
Şi zâmbi-vor, o! toţi acei din umbră.
Ei şi! Ce-mi pasă mie?
Credinţă, tot, sfărma-voiu!
Şi, pentru „ea" în lume,
Din foc, voiu face apă
Din „tine" o minune.

Ceasuri întregi stătu astfel, trecându-i şiruri de versuri prin creerul înfierbântat.

A doua seară se duse, ca de obiceiu, la Ida şi la Ania. Printre invitaţii la masă era familia Calmanovici şi alte câteva rude îndepărtate.

Masa trecu în linişte. După ce se servi înghe-ţată, Lucian se ridică şi zise, tare cu glasul ho-tărît:

— Domnişoară Ida Schuhmann, am onoarea de a vă cere în căsătorie.

BCU IAŞI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PARTEA DOUA.

XXI

De multe ori viaţa se scurge astfel, încât aproape nu ne dăm seama când a trecut timpul, dar de multe ori ne aduce fericiri sau suferinţe pe care nu le mai uităm niciodată.

Anul 1907 fusese prea greu pentru cucoana Sofia şi cuconul Mihai; două luni după căsătoria lui Lucian pusese pe Anuţa în pământ. Bătrânii suferiseră mult, în special cucoana Sofia. care stătea tot timpul în casă. Dar, Dumnezeu le ajutase şi le dădu putere să treacă şi peste această grea încercare.

Vremea se schimbase în bine; ploua regulat şi, în toamnă, tot au mai strâns ceva, de şi-au putut plăti datoriile, toate cheltuielile casei, ba le mai rămăsese şi pentru iarnă. De haine nu mai aveau nevoie, doar de ghete din când în când. Şi, parcă nici tablourile nu-i mai plăceau lui cuconul Mihai. Mergea mai încet, părul i se mai albise şi se uita mai mult după Lenţa. De câte ori o avea mai aproape, îi dădeau lacrimile.

Cocoana Sofia, multă vreme nu primise pe nimeni, nici chiar pe cucoana Mândica; prea era zgomotoasă şi vorbea tare. Stătea zile întregi fără

să scoată o vorbă. Doar mătuşa Maria mai vedea de rostul casei. Cocoana Sofia nu plânsese aproape de loc după fiica ei şi nici la cimitir nu fusese. „mai mare ruşinea" cum spuneau gurile rele. Se făcuse albă de tot la faţă şi stătea ceasuri întregi, cu ochii aţintiţi într'un punct. Mândica îi spunea, câteodată:

— Da' lasă, cucoană Sofie, că-i mai bine la Dumnezeu. cu îngerii, decât pe pământ; cine ştie ce o mai aştepta pe lumea asta! Cucoana Sofia îi făcea semn să tacă.

— Are dreptate că n'a iubit-o, c'apoi şi răposata, Dumnezeu s'o ierte..., îşi zicea cucoana Mândica, în gând.

După ce murise, multă vreme îi apăruse în vis, ca o umbră nedesluşită. Acum însă vedeniile i se răriseră. Dăduse pomană tot ce rămăsese dela dânsa; rochii, şorţuri. ghete, îşi oprise doar câte un rând din toate. Le încuiase în camera ei şi din când în când, se ducea pe ascuns acolo. Intr'o zi, scoase mănuşile ce le purtase Anuţa la nunta lui Lucian, (le trase pe mâini), se uită mult la ele, şi, fără să-i dea o lacrimă, le puse la loc.

Când ieşi din camera Anuţei, merse încet de tot, privind, cu teamă, în jurul ei. Deschidea cu greu clanţa uşii şi, când ajungea în cameră, cădea pe pat; părea că-şi lăsase toate puterile dincolo.

Cuconul Mihai era acum mult mai atent cu soţia lui, venea zilnic s'o vadă şi-şi făurea în gând discursuri întregi:

— Da' lasă, Sofiţă, aşa i-a fost partea, ca mâine, poimâine ne-om duce şi noi.

Dar, când o vedea, îi îngheţa limba în gură şi-i spunea câte-o nimica toată. Ba c'a răsărit părîngul, ba c'a mai vândut nişte porci...

— Sofiță, hai cu mine la târg, îi zise el într'o zi, să mai uităm şi noi.

— Du-te singur Mihai, mă cam ține un jungiu, îi răspunse ea.

Lui cuconul Mihai. era peste mână să se ducă singur şi rămânea acasă. Mai punea pe Lența să-i facă câte o cafea, mai venea primarul, şi timpul trecea.

Lui Lucian nu vroise să-i scrie despre moartea Anuței, ca să nu-i întristeze şi lui zilele.

Lența plânsese mult şi fusese singura care bocise tare, aşa cum e regula la țară.

— C'apoi dă, o fi având dreptate s'o bocească, — ziceau femeile — că i-o fi dat dintrale hăinăritului.

Se ducea des pe la cimitir şi avea grijă de flori. Când culegea de prin grădină câte un buchet mare şi pleca cu el într'anscuns să n'o vadă cucoana Sofia, cuconul Mihai ştia unde se duce.

Se înapoia agale şi, vreun ceas, două stătea ascunsă să nu-i se vadă ochii înroşiți de plâns. Avea de la răposata o pereceh ciorapi rupți, şi o panglică tricoloră.

Pe Oardă îl schimbase cuconul Mihai, căci, după moartea Anuții, numai de rele se ținea. Intr'o zi bătuse argatul de zăcuse trei zile, într'alta zvârlise cu o piatră într'o pisică, de i-a rupt piciorul. Dar, ceea ce l-a hotărât pe cuconul Mihai, să-l dea afară, a fost c'a îndrăznit să dea o palmă Lenței.

— Să vii să-ți dau socoteala, acum repede!

— M'a făcut porc bătrân, am să-i trag o 'nvârteală de o să-i ducă pomina... explică el bătrânului. Şi, până seara, dus a fost. Rău tare nu prea i-a părut lui, cu Lența vedea el bine că n'are s'o scoa-

tă la capăt; cât despre... o belea boierească. Şi-a scos de la bancă cele câteva zeci de mii, „economiile dumisale" — că doar nu muncise el opt ani fără simbrie, — şi a plecat pe unde îi era locul. Acolo şi-a cumpărat ceva pământ, pe care acum îl stăpânea singur.

Pentru Ida şi Lucian, cari după căsătoria lor plecaseră la Paris şi cari se întorseseră în ţară după un an, vestea morţii Aniei fu ca un trăsnet.

— Dar, pentru Dumnezeu, Ida, nu mai plânge atât!... De ce nu te gândeşti la copil, vei fi în curând mamă, nu mai eşti fată de pension.

— Da, Lucian, da, ai dreptate, dar... nu pot. Vreau să merg acolo, la mormântul ei, să stau cu capul pe ţărâna ce-o acoperă acolo, Lucian, acolo! De ce am plecat fără ea? Da, eu sunt vinovată, eu.

Plânsul Idei îl scotea din fire şi pleca de acasă ca să n'o mai audă. Un an, cât a fost cu ea la Paris, fusese destul de mulţumit. Prin lumea străină, uitase aproape că e Evreică. Teatrul, opera, concertele îi mângâiaseră sufletul de artist. Dar frumuseţea şi dragostea soţiei sale. nu-i schimbase de loc semntimentele faţă de ea. Patima Idei creştea din ce în ce mai mult. Lucian era acum soţul ei ceea ce nu nădăduise niciodată, totuşi nu se simţea fericită. Când s'a reîntors în ţară şi a revăzut casa şi pe mătuşa ei, i-a căzut în braţe plângând cu hohote:

— Tanti, tanti, ce bine-mi pare că am venit acasă! Mi-era aşa dor de tine.

Mătuşa o privi cu inima strânsă şi îi înţelese toată durerea.

Când Lucian intră în casa luxoasă şi plină de mobile vechi, îngrămădite, când văzu pe mătuşa ei, pe prietenele ei evreice, care veneau zilnic,

se simți din ce în ce mai străin. Sub motiv că Ida era însărcinată, n'o scotea în lume, dar nici altfel nu ar fi avut curajul să se expuie cu ea privirilor curioase şi batjocoritoare ale cunoscuților lui. De câte ori se întâlnea cu colegi de şcoală nu scăpa de ironiile lor:

— Bravo măi! recomandă-mi şi mie una îi ziceau ei, râzând.

Gândul că, în curând, va deveni tată şi sentimentul datoriei îl frământau într'una. Slăbise mult şi moartea Anuței îl doborîse aproape. Faptul că-şi publicase versurile, nuvelele şi scria la două reviste, nu-i pricinuia nicio bucurie, după cum nădăjduise. Toate jurnalele, toată lumea vorbea de el, dar laudele îl lăsau acum rece. De atunci, de când fusese singur pe la redacțiile revistelor, pentru a-şi lua rezultatul şi fusese umilit atât de mult, simțea o rană în suflet, care nu se mai vindecase.

Ida pretexta moartea Aniei, pentru a-şi da curs liber durerii ce o rodea din pricină că-şi vedea soțul din ce în ce mai înstrăinat. Pe el plânsul ei, îl enerva, devenise ursuz şi, fără să bage de seamă, îşi descărca necazul pe ea. Simțea, că prin moartea Aniei ceva se sfârşise pentru totdeauna între el şi Ida.

— De sigur, dacă nu mă duceam la Paris, dacă nu mă însuram, aş fi luat măsuri de desinfectare şi nu ajungea epidemia şi în casa noastră. Febră tifoidă, să mori la țară... n'au ştiut, nu s'au priceput... Bătrânii nu cunosc regulile higienice.

Se ducea des în satul lui, de care se simțea mai atras ca oricând. Durerea părinților o lua drept răceală față de el, pentru faptul că se căsătorise fără învoirea lor.

— Fă ce vrei, băiete, eşti major îi zisese tatăl lui; parcă dacă te-oiu opri, ai să mă asculţi!

Iar mama lui i-a spus:

— Ia-o, dacă o iubeşti, iubirea e mai presus de orice. Eu nu stau în calea fericirii copiilor mei. Intreabă-ţi inima, nu pe mine.

Intr'o zi, pe când se găsea la moşie, luă o căruţă şi plecă direct la cimitir. Era noaptea pe la zece. Pe mormântul Anuţei găsi un buchet mare de flori şi o candelă care ardea. Capul îi vâjâia şi-şi rezemă fruntea fierbinte de crucea mare şi văpsită cu alb. Lacrimile îi curgeau de-a lungul obrazului şi o durere năpraznică îi săgeta inima.

Tu stai acolo sub pământ
Durerile nu te frământ
Şi ochii tăi mereu închişi
Sunt doi cărbuni ce-au fost stinşi.

Iar inima nu te mai doare
Ferice-i omul care moare
Şi sânul tău, fecioară albă,
Din el crescut-a doar o nalbă.

Şi pasul tău încet, uşor
S'a dus cu îngerii în zbor
Cosiţa ta nu-i dezlegată
Şi gura ta nu-i sărutată.

Şi nici durerea n'o mai ştii
Ce'n veci trăieşte 'ntre cei vii.
O! Nu plânge nimeni de-a ta jale,
Că lacrimi n'ai ştiut în cale.

Adio... Sufletu-ţi trăieşte
Şi mama, tata, te iubeşte
Şi „Luciul" tău ţi-aduce un crin
Din al vieţii ţintirim.

. . . . . .

După ce stătu mult timp la mormântul Anuţei, Lucian nu mai avu putere să se ducă să-şi vadă părinţii. Se înapoiă, trecu pe la cârciuma lui Şmilovici, mâncă ceva, şi, cu trenul de două noaptea, se reîntoarse la Bucureşti.

BCU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

XXII.

— Mamă, a venit un ofițer să vadă camera „băietului".

— N'o dau la ofițeri, ți-am mai spus odată!

— Bine, mamă, azi n'o dai la ofițeri, ieri la studenți. mai săptămâna trecută la... Ce om cumsecade părea domnul acela...

— Cumsecade? Las'că sunt sătulă până'n gât. Mie îmi trebuie liniște, destul te am pe tine care mă toci la cap toată ziua.

— Dacă n'o mai închiriezi nimănui, să-i scot hârtia dela geam.

— Asta nu-i treaba ta! Du-te mai bine și cumpără jurnalul.

De o bucată de vreme, madam Ionescu citea foarte mult,

— Așa se mai schimbă omul dela un timp, zicea ea Paulinei, când o cam lua la vale.

Nu era revistă să n'o citească; cât despre jurnale, cumpăra azi unul, mâine altul, le schimba în fiecare zi. Când Paulinica îi găsea câte ceva scris despre „Marele nostru poet Lucian Moldoveanu", era sigură fata de o rochie nouă, sau măcar de o pereche de pantofi.

— Dă, mamă, așa mi-au plăcut mie poeziile, și bunicul meu după tata a fost poet; să fi avut și eu timp... zicea madam Ionescu, cu gândul la Lucian.

Cumpăra regulat revistele în cari scria Lucian. Și, când dăduse peste volumul lui de poezii „scris cu litere de tipar și în chip de carte", cumpărase patru exemplare odată.

— Mai ştii, poate se pierde vreunul şi nu se mai găseşte la librărie. Pe toate vecinele şi prietenele le-a întrebat dacă l-au citit şi când le spunea c'a fost chiriaşul ei, i se umezeau ochii.

Acum nu-i mai era urât seara. Punea zăvoraşul la uşă, se desbrăca, şi, culcată în pat, întorcea foaie cu foaie din volumul cu poezii. Câte odată nu putea citi nimic, îl punea sub pernă, dar parcă era ceva care-i ura somnul. A doua zi. avea cearcăne la ochi şi faţa palidă dar găsea ea leacuri.

— Du-te Paulinico, mi s'a isprăvit pudra, să-mi iei roz, mamă, că parcă prinde mai bine.

Intr'o zi Paulina îi zise:

— Doamne, mamă, stau eu şi mă gândesc, de ce toţi îl laudă pe Lucian prin toate jurnalele. Unde priveşti, nu vezi decât: „Un mare talent al neamului", — cel mai mare scriitor al epocii,— „măestria şi sublimul versurilor lui Lucian Moldoveanu...", numai de el şi de el vorbesc, ca şi cum n'or mai fi alţii în toată ţara asta cât e de mare.

— Cum să nu-l laude, mamă, dacă merită băiatul! Doar cei de pe la jurnale nu-s orbi, cunosc ei atâta lucru.

— Dacă nu se însura cu jidanca... n'ar fi avut nimeni ochi să citească ce scria el: banii jidancei, mamă.

— Tacă-ţi gura, toanto! Iar ai început cu prostiile? Doar nu era să ice o calică nebună ca tine. Fată frumoasă, bogată, ce-i pasă lui, tot femeie este... băiet deştept!

La capătul căii Dorobanţi, era o femeie care ghicea în cafea şi care totdeauna „îi spunea bine".

— Mult vă mai doretşe cineva din drum; gân-

durile încrucişate, bani, o duşmancă de roş în cale.

Dar, când isprăvea cu „Odată, ş'odată fericirea 'n poartă", madam Ionescu îi plătea taxa dublă şi pleca repede acasă, cumpărând şi două brânzoaice calde.

Intr'o zi stătea cu Paulina şi făceau nişte socoteli.

— Inchiriază, mamă, camera, îi zicea ea. — I-auzi! Sună. de sigur a mai venit vreunul. Eu nu mă duc, du-te tu, m'am săturat să-i tot dau afară.

Madam Ionescu se ridică cu greu şi se duse să deschidă.

— Sărut mâna! îi zise Lucian, intrând.

— Vai de mine; dumneavoastră?... Nu mă aşteptam. Dar când aţi venit de la Paris?

— Am venit de mult, de două luni, dar am fost foarte ocupat şi vă rog să mă iertaţi că n'am venit pân'acum să vă văd.

— Poftim, vă rog, la mine în odaie, e mai curat, îi zise madam Ionescu, deschizând uşa de la cameră.

Când intră înăuntru, privirea lui Lucian, căzu pe cele patru volume cu poezii, care stăteau rânduite unul lângă altul pe măsuţa de noapte de lângă pat.

Madam Ionescu, crezând că nu le-a observat, le luă şi le puse pe geam dând măsuţa la o parte, ca să nu-i stinghereasca.

— Mă duc să chem şi pe Paulina, — ce bucurie are să aibă...

Şi, alergă în sufragerie. Trase de un sertar, scoase o cutie cu pudră şi, în timp ce-şi dădea pe obraz, zise:

— A venit domnul Lucian, hai şi tu repede,

dar vezi să nu vorbeşti vreo prostie... ai auzit? Dacă vrei să mai trăieşti cu mine în casă...

Nici nu băgă de seamă că nu era nici urmă de fată acolo şi că ea vorbise scaunelor, şi pereţilor. Apoi, sprintenă ca o fetiţă, se întoarse dincolo.

— Are să vie imediat, zise ea tânărului, cu glasul încet şi cu buzele cam strânse.

Lucian stătea gânditor şi tăcut.

— Ce mai face soţia dv.? Ce frumos trebuie să fie pe la Paris.

— E sănătoasă... da, e frumos.

— Dar părinţii dv., d-ra Anuţa?

La auzul acestui nume, o durere îi săgetă inima şi nu avu putere să spuie că sora lui murise.

— Da, sunt bine cu toţii, răspunse el, vorbind din ce în ce mai încet.

— Mă iertaţi, luaţi o dulceaţă?

— A, nu, vă rog, nu vă obosiţi, n'am venit pentru asta. Am stat trei ani aici la dv. şi am fost atât de mulţumit...

Lucian tăcu şi, aruncându-şi privirea în spre camera lui, îi dădură lacrimile.

Madam Ionescu plecă ochii în jos şi oftă adânc.

— Aici mi-am petrecut cei mai frumoşi ani ai vieţei. Speram... aveam iluzia talentului meu. Astăzi sunt...

— Vai de mine, domnule Lucian! Dacă aţi şti cum vă citeşte toată lumea poeziile şi revistele dv. şi toţi vă laudă! Să vedeţi ce zice madam Neculau, ştiţi aceea cu casele cele noi din Matache Măcelaru...

— Ştiu, ştiu, răspunse el, clătinând din cap.

Am venit să vă văd şi să mai calc odată pragul casei unde am fost cu adevărat fericit.

Madam Ionescu, foarte turburată, înghiți un oftat și începu să tușească sec.

— V'aș ruga ceva, dacă se poate, zise el. Aș vrea să închiriez pe un an, camera în care am stat.

— Cum? Dar ați...

— A, nu, sunt foarte mulțumit de soția mea și, în curând, voiu avea și un moștenitor, dar am nevoie de camera asta. Ea îmi amintește cei mai frumoși ani ai vieții mele. Voiu veni numai din când în când, ca să scriu.

— Vă rog, domnule Lucian, pentru atâta, poftim oricând, tot n'o mai închiriam eu la nimeni.

— A... nu... vă mulțumesc, nu pot primi.

Lucian scoase portmoneul din buzunar și plăti chiria pe un an înainte.

— Uitasem să vă rog ceva, să-mi puneți perdelele cele albe, cum era la început și să nu schimbați nimic. Și, dacă se poate v'aș ruga să nu știe nimeni, bine înțeles afară de domnișoara Paulina.

— Să nu aveți nicio grijă, îi răspunse madam Ionescu cu ochii strălucitori.

Lucian se ridică și plecă.

Rămasă singură, madam Ionescu se propti în mijlocul camerii, nu-i venea să creadă, ceea ce văzuse și auzise.

— Mamă, a apărut revista; dacă mă duci la cinematograf ți-o dau, strigă Paulina, intrând.

— Te duc, mamă, te duc. Am închiriat camera, du-te și rupe hârtia, izbucni madam Ionescu, luând revista și amintindu-și de ceea ce-i spusese gicitoarea în cafea.

— Bravooo, mamă! Bravo! făcu Paulina veselă și fugi repede să rupă hârtia de la geam.

XXIII.

Ida stătea în genunchi, lângă patul ei, cu capul rezemat de fotografia Aniei şi plângea.

— Iartă-mă Ania, iartă-mă! Te-am înşelat cu Lucian. De doi ani, nu te mai iubeam pe tine. Fără voia mea, a încolţit dragostea pentru fratele tău.

Acum nu mai eşti lângă mine. Din cer, de sus, tu vezi suferinţele mele. El nu mă iubeşte... nu. Ania, nu! Cheamă la tine pe Ida ta, ia-mă la tine acolo, să fim din nou prietene, să văd iar ochii tăi. Numai tu m'ai iubit.

Mi-am uitat religia, am trecut peste voinţa din urmă a părinţilor mei, ţi-am înşelat iubirea curată şi sfântă şi Dumnezeu mă pedepseşte. Niciodată n'am să uit durerea din ochii tăi când îmi ziceai: „Da, te măriţi, şi de acum vei fi împreună cu dânsul, nu cu mine". Iţi ascundeai lacrimile ca să nu-mi întuneci fericirea, dar erai palidă şi tremurai. „Cum! Pe mine nu mă iei... te duci singură, tu singură cu Lucian, la Paris!?..." Glasul tău atunci... O! Ania! Ania! Tu ai murit de durere! Ce jertfă vrei de la mine, ca să mă ierţi?... Copilul meu? Ia-l, primeşte-l!

Nici la mormântul tău nu mă lasă să mă duc,

nici fotografia ta nu mă lasă s'o pun în perete, ca să te pot privi. Auzi tu, Ania? Înger între îngeri, sfântă între sfinte! El nu mă iubeşte, nu! Aşi vrea să mor, Ania, să viu lângă tine, să-ţi aud glasul, să-ţi văd ochii şi gurița!

Lacrimile îi curgeau şiroaie pe obraz şi stătea îngrămădită pe covorul de lângă pat.

— Ce faci, Ida? o întrebă mătuşa ei, intrând. Iar plângi? De ce nu te gândeşti la copil? Vei fi în curând mamă.

— Lasă-mă, tanti, lasă-mă să plâng. Nu mai pot răbda, nu! El nu mă iubeşte. De când a aflat moartea Aniei, nici nu se mai uită la mine. Vreau să mor, da, să mor!

Puse din nou capul pe fotografie şi începu să plângă şi mai tare.

— Eu ţi-am spus înainte de a te căsători cu el, că nu te iubeşte şi te ia numai pentru averea ta.

— Da... nu m'a iubit niciodată? Dar nu pentru averea mea m'a luat. Nu se poate, el nu cheltuieşte nimic.

— Ba da, Ida, cheltuieşte foarte mult. Cu ce şi-a tipărit douăzeci de mii de volume de poezii, alte douăzeci de mii de roman, acum tipăreşte o carte cu nuvele. Două reviste pe săptămână, pe cari le subvenţionează el; asta e cheltuială nu glumă! Eu ţi-am spus de mult că el îşi iubeşte scrisul lui, nu pe tine.

— Da, scrisul lui şi atât. Şi eu...

Încetă de a mai plânge, se ridică, şi privi ca aiurită în jurul ei.

Mătuşa o luă de mână şi se aşezară amândouă pe pat.

— Lasă Ida, că Dumnezeu are să-ţi dea mângâiere prin copil, el are să te iubească şi tu îl vei

iubi. Dacă plângi, nu folosești la nimic. Am fost ieri pe la madam Calmanovici și m'a sfătuit să aduc Rabinul; tu știi ce învățat este el, are să te sfătuiască ce să faci. Bărbatul tău ne-a trimis vorbă că nu vine azi, nu știu unde a plecat; dacă vrei, mă duc să-l aduc chiar acum pe Rabin. Pentru copil, Ida, pentru copil! Are să facă o rugăciune, poate că te-a pedepsit Dumnezeu. Tu ai călcat religia și dorința părinților... Tu nu te-ai mai inchinat de mult. El este atât de învățat!...

— Da, tanti, da, dar te rog să nu afle Lucian. Mă simt tare rău, poate, cine știe,... mă duc și eu după Ania și trebuie să mă ierte Dumnezeu.

După vreo jumătate de oră, Rabinul Isac Braunheim ședea, înaintea Idei. care-i spunea, durerile ei.

— Nu, nu mă iubește, zicea ea, printre lacrimi. Pleacă de acasă zile întegi și nici nu știu unde se duce. Își iubește arta lui, scrisul, dar pe mine nu... nu! Dacă Dumnezeu vrea să mă pedepsească, roagă-l să mă ia la el; mai bine să mor.

— Ida, Dumnezeu te iubește. El ți-a dat cea mai mare fericire și dragoste de pe pământ. In curând vei avea un copil. La anul are să-ți spuie, cu glasul lui dulce: „mamă". Mai târziu îl vei vedea mergând pe covorul de lângă patul tău, și va sta cu tine la masă. Ochii lui te vor privi, gura lui te va chema, mâinile lui te vor îmbrățișa. Aceea este iubirea cea mare, cea adevărată.

Ida nu mai plângea, stătea nemișcată în fața Rabinului și-i zise:

— E cu putință ca un artist să-și iubească arta lui mai presus ca orice?

— Da, toți artiștii sunt așa. Ida, încearcă să-i

arăți că-i iubești arta și el te va iubi și pe tine puțin.

— Nu, nu... nu pot. Urăsc tot ceea ce scrie el. In ultima revistă a scris rău despre Evrei, tocmai el care-i însurat cu o Evreică. Cu banii mei... Mai bine să mor.

Și, acoperindu-și ochii cu batista, Ida începu să plângă.

— Să nu plângi, să nu-ți dorești moartea, căci ea vine oricum. Când ți se pare că durerea ți-e prea mare, ia o pungă cu bani și du-te într'o stradă unde locuiesc oameni săraci. Intră într'o casă, în două, în trei și acolo vei cunoaște adevărata durere. Du-te la un azil de bătrâni și-ți vei da seamă de tinerețea ta. Du-te la un spital și ai să vezi că unul e orb, altuia i s'a tăiat un picior sau i s'a scos un ochiu și atunci vei ști să prețuiești sănătatea și fericirea ta. Nu sta mereu așa, fără să faci nimic. Incearcă să muncești și puțin câte puțin vei uita gândurile ce te frământă astăzi.

Rabinul făcu o pauză, apoi întrebă:

— El este acasă?

— A... nu, nu este acasă.

— Să mă chemi odată, când are să fie.

— Nu, nu, răspunse Ida, cu teamă.

— De ce ?

— Nu vreau să știe că te-am chemat.

— Te-a oprit el?

— Nu, nici nu l-am întrebat.

— Gândește-te la Dumnezeu și la copilul tău și iubește-i mai mult. Du-te și ajută pe cei săraci și sufletul tău va fi ușurat.

Rabinul se ridică. De când se măritase, Ida nu ma vorbise evreește; se sculă și ea de pe scaun și, fără să-și dea seamă, zise:

— *Io Reba, eih vel priun airă eițăs.*
(Da, voiu încerca să-ți ascult sfaturile).

Când ridică ochii, zări în pragul uşii pe soțul ei, care intrase de câteva minute. Fu cuprinsă de o frică neînțeleasă şi începu să tremure. Lucian salută din cap, apoi trecu în biroul lui.

— Rabin... evreeşte. în casa mea, asta este casa mea?

Se uită îngrozit, la cărțile de pe birou şi avu dureroasa impresie că ceva se rupe într'însul. Până atunci n'auzise pe Ida, vorbind evreeşte. Privi mobila luxoasă, îngrămădită în jurul lui şi simți un miros greoiu care-l înăbuşea. „Evreeşte... casa mea..."! Uită şi anul ce-l petrecuse la Paris şi dragostea nețărmurită a Idei. Un glas de departe, părea că-i zice: „Religia, credința, le-ai călcat în picioare tu, da, tu!"

Când se trezi din visare, Ida era acolo, lângă el. Cu corpul diformat, cu ochii plânşi, cu fața chinuită de suferință nu mai era atrăgătoare.

— Lucian, — zise ea, încet, neîndrăznind să-l privească în ochi, — nu vrei să mănânci?...

— Nu, nu mi-e foame, am treabă în oraş, îi răspunse el, încruntând sprincenele şi uitându-se țintă la pântecele ei.

Incet şi de abia mişcându-se, Ida se duse în sufragerie, dar nu mâncă nimic.

Copilul, da, copilul lui îl înspăimânta. Simți o frică şi o durere neînțeleasă.

— Nu, nu se poate, el e al meu, e sângele, viața mea şi a strămoşilor mei. Femeia...

Lucian nu mai avu puterea să stea în casă. Ochii îi ardeau, iar urechile îi vâjâiau din ce în ce mai tare. Işi luă pălăria şi bastonul şi plecă repede, gonit, parcă.

XXIV.

Lucian colindă străzile Bucureştiului fără nici o ţintă. I se părea că i se aprind creierii. Işi scosese pălăria din cap şi mergea în bătaia vântului. Mulţi trecători, pe care-i lovea în mers, se uitau în urma lui, miraţi.

Işi aduse aminte de camera pe care o reînchiriase la madam Ionescu şi, întorcându-se din drum, o luă într'acolo.

Din întâmplare, găsi poarta descuiată şi intră. Era seară, scăpără un chibrit, văzu lampa pe masă şi o aprinse.

Toate erau aşa cum le lăsase. Patul învelit cu o pătură de catifea cu pătrate brodate la mijloc, o sugătoare mare, roz acoperea toată masa, la geam perdele albe; un dulap pentru haine şi un lavoar. Pe masă era hârtie, cerneală şi câteva cărţi pe cari le uitase acolo.

Se duse la fereastră şi lăsă transparentul în jos, apoi se aşeză pe un scaun. Privi în jurul lui, dar i se părea că vede tot mobila luxoasă şi îngrămădită din casa Idei. Dânsa i se înfăţişă în în minte, cu aerul ei de Evreică pe care nu i-l observase pân'atunci. Văzu Rabinul şi auzi vorbind evreeşte. Se uită pe masă şi i se păru că vede

volumul lui de poezii şi cărţile ce le publicase. „Pentru voi, pentru voi, izvor de durere!“ Stătu câtva timp astfel, apoi se mai linişti puţin. Luă tocul în mână şi scrise cu litere mari.

CONŞTIINŢA

(roman)

Privi câteva minute ceea ce scrisese, apoi mototoli hârtia şi o aruncă într'un colţ. Ii revenise în minte serbarea din pension, unde se recitase poezia lui, redacţiile revistelor la care trimisese spre publicare versurile, durerea tatălui său, când i-a spus că pleacă, tot, tot. Ridică hârtia mototolită, pe care o aruncase, o aprinse cu un chibrit, o puse în sobă şi se uită la ea cum arde. Când văzu dispărând ultima bucăţică, se aşeză din nou la masă şi începu să scrie. Tocul aluneca pe hârtie cu o repeziciune uimitoare. Deodată se opri. I se păru că vede pe Ida, cu ochii plânşi, şi cu corpul diformat de sarcină. Lăsă tocul din mână şi o clipă îşi simţi nervii zguduiţi. Il cuprinse teama. „Dar, dacă copilul meu...?“ Mai stătu câteva minute, apoi fără voie exclamă:

— Nu, nu se poate.

Incepu iar să scrie. Cincisprezece, douăzeci de pagini, se îngrămădiră unele peste altele.

Deodată sticla lămpii plesni. Un fum gros, negru, se ridică. Suflă tare, stinse flacăra şi odaia se umplu toată de fum.

Se întinse pe pat şi încercă să doarmă, îmbrăcat cum era. Prin întunericul nopţii văzu, într'un colţ al odăii, o umbră albă care plutea parcă în aer. Era Ania, sora lui. O arătare ştearsă, ca de vis. Stătea tristă în faţa lui. Se apropiă

de el şi-i se păru că-l roagă, aşa cum îl ruga ea câteodată. Lucian se sculă repede şi, aproape fugind se reîntoarse acasă. Intră la Ida, pe care o găsi bolnavă.

— De ce nu mi-ai spus că ţi-e rău? îi zise el. N'aş fi plecat, ştii cât mă frământ, vreau să muncesc şi eu, nu pot sta aşa, ca un trântor şi să mănânc banii tăi.

Ida îl privi cu drag şi, simţindu-i neliniştea, îşi aduse aminte de vorbele Rabinului: „Incearcă să arăţi că-i iubeşti arta. Dar nu-i trecu nimic prin minte şi zise doar atât:

— Lucian, nu mă simt bine.

Apoi, închise ochii şi se prefăcu că doarme.

XXV.

De trei săptămâni, Lucian se ducea zilnic în camera închiriată la d-na Ionescu şi scria. Aici i se părea că sufletul îi este mai liber, decât la el acasă. Stătea ceasuri întregi, fără să poată însă face nimic. Işi văzuse visul realizat, toată lumea îi cunoştea versurile şi tot ce scria: avusese iluzia, că numai astfel va fi fericit; dar ruinele pe care se ridicase făcuseră din el un învins.

De două ori iubise în viaţă.

Când fusese mic îi plăcuse Lenţa pe care o fugărea prin toată livada. Odată chiar se sărutaseră. Când i-a găsit mătuşa Maria într'un butoiu, jucându-se „de-a nunta", a sărit la el cu cleştele înroşit în foc şi i-a strigat:

— Dacă n'are cine te creşte, apoi te cresc eu; să nu te mai atingi, conaşule, de fata mea, că te pârjolesc.

De câte ori îşi aducea aminte i se părea că vede şi cleştele şi pe mătuşa Maria. Dar de atunci n'a mai iubit-o pe Lenţa, nici nu s'a mai jucat cu ea. Când s'a făcut mare, s'a îndrăgostit de o colegă de universitate; o fată frumoasă şi vioaie. Odată a avut curajul să-i trimită nişte

versuri neiscălite. A doua zi, toate fetele aflaseră aceasta şi-l porecliseră „poetul". Fata era săracă, dar prea zburdalnică şi nici nu se uita la el. Când îl vedea, ridica ochii în sus, prefăcându-se visătoare şi-i recita versurile. După un an, Lucian auzi că s'a căsătorit cu un ofiţer de jandarmi.

Pe Ida o luase pentru avere, dar îl înrâurise la aceasta şi dragostea ce o avusese sora lui pentru prietena ei. Singur nu-şi dădea acum seama cum se hotărîse să facă acest pas. De când murise Ania, dispăruse din sufletul lui orice simţământ de dragoste pentru Ida şi se simţea din ce în ce mai străin de ea şi de casă. O singură nădejde mai avea: copilul. De multe ori, vedea în vis, o fiinţă mică, cu ochii verzi, cu părul negru, aşa cum fusese şi el. Se gândea că-l va lua cu el, acasă, la ţară şi cu ce mândrie îl va arăta la tot satul.

De când se însurase nu fusese niciodată cu Ida la părinţii lui. Cât au fost la Paris, se duceau des la teatru, la Operă şi se plimbau peste tot. Stând cu ea într'o cameră, scrisese foarte puţin, aproape nimic. Acum îl cuprinsese un fel de patimă a scrisului şi stătea ore întregi fără să lase tocul din mână. Fugea de cunoscuţii lui de altă dată, totuşi uneori nu-i putea ocoli. Intr'o zi, trecând pe calea Victoriei, întâlni pe Orăscu.

— Ura, Lucian, marele nostru poet; devenit celebru peste noapte! Ca vântul s'au răspândit versurile tale în ţara românească. Dar, *a propos*, am auzit că te-ai însurat c'o... şi ea te-a inspirat cu banii... Bravo, Luciule! Bravo! Băiat deştept, nu ca tată-tău, care mucegăieşte la ţară. Vreau să dau o lovitură, am multe simpatii la Cameră şi dacă aşi avea câteva brăţări de aur, pe care

să le împart, m'aşi sui pe banca ministerială. Ia gândeşte-te tu la cuvântarea ce aşi ţine-o la deschiderea parlamentului: „Fericită este ţara noastră că unul din fiii ei a străbătut orizontul, cu cântecul poeziei". Dacă-mi faci rost de un împrumut fără termen. îţi garantez statuia după moarte.

Prietenii şi cunoscuţii îl priveau cu pismă şi chiar cu ură. Din această pricină ajunsese de fugea de lume şi se închidea în camera ce-o închiriase şi, unde scria sau cugeta ore întregi.

Slăbit, cu ochii înfundaţi în orbite, se simţea obosit şi plictisit de viaţă. Zile şi nopţi întregi, trăia numai viaţa eroilor din cărţile lui. Când murea câte unul, îl durea rana prin care străbătuse glonţul revolverului, îl frământa ultima lui vorbă, ultima lui privire, ultimul lui gând. A doua zi era cu ochii întunecaţi şi mai palid.

De la moartea surorii sale, scrisese câteva nuvele. Studiase puţin ocultismul, dar nu credea în spirite şi rămăsese cu convingerea că totul se reduce la o supraexcitare a nervilor.

Dese ori, când scria, şi, mai cu seamă, în întunerecul nopţii, i se arăta umbra albă a Anuţei; nu-l înspăimânta, dimpotrivă, o avea ca pe o tovarăşă scumpă şi atunci se simţea inspirat.

Ida mai avea puţin până să nască. Mătuşa ei îi arăta multă dragoste şi-i dădea toate îngrijirile de care avea nevoie. Ii mai adusese Rabinul de vreo două ori. mai venise doamna Calmanovici cu fiul, nişte rude depărtate, câteva prietene şi-şi refăcuse vechiul cerc de cunoscuţi şi de prietene.

— Lasă că n'ai să te prăpădeşti tu, fată aşa de

bogată şi frumoasă, pentru un creştin: se va întoarce el la tine când va vedea copilul, crede-mă, îi zicea de multe ori mătuşa, când o vedea tristă.

Luase obiceiul ca Vineri seara să aprindă lumânări, să aducă Rabinul şi cunoscuţi mulţi la masă. Vorbeau şi se închinau evreeşte.

— Dar ce, poate el să te oprească, aici în casa părinţilor tăi, să te rogi lui Dumnezeu? Nimeni în lume nu poate să oprească pe cineva de a se ruga lui Dumnezeu. Ai văzut cum trăieşti dacă ţi-ai călcat religia?

Aşa-i vorbeau cei din jurul ei.

Ida nu mai avea putere să se împotrivească dorinţelor mătuşii ei. Cu Lucian se vedea din ce în ce mai rar şi treceau zile în cari nu-şi vorbeau. Işi mai trecea timpul cu prietenele şi aştepta ziua fericită, când Lucian se va reîntoarce la ea.

Era într'o Vineri seară. In sufragerie ardeau peste douăzeci de lumânări. In capul mesei stătea Rabinul. In afară de el, mai era familia Calmanovici, şi încă doi sau trei cunoscuţi. Ida stătea în celălalt capăt al mesei. Vorbeau tare şi în limba lor. Cu ochii plini de lacrimi, Ida se uita la ei, cu gândul departe.

Ceasul bătu opt. Lucian intră în casă, trecu prin toate camerile, dar nu găsi pe nimeni. Deodată auzi cuvintele rugăciunii evreeşti. Se opri în loc şi ascultă... Rugăciunea se auzea din ce în ce mai tare.

— Da, credinţa, religia este cea mai mare fericire, — ei sunt fericiţi şi eu... Am zdrobit-o şi am călcat-o în picioare...

Işi aruncă ochii la cărţile de pe biroul lui.

Ceilalţi isprăviseră între timp, rugăciunea; vo-

cile lor vesele, cuvintele evreești îl loviră neplăcut pe Lucian.

— Cum, aici în casa mea? Ce sunt eu? Un nimic?

Făcu câțiva pași într'acolo, dar se opri.

— N'am niciun drept asupra felului ei de viață, dacă nu i-o dau pe a mea, zise el.

Își aminti, apoi de copil și se cutremură. Ca împins de ceva necunoscut, ieși din camera lui, trecu prin sală și intră în sufragerie.

— Poftim! poftim, îi zise mătușa Idei, arătându-i un scaun. Ești așteptat.

Ida se făcu albă ca varul și din privirea lui Lucian îi înțelese gândul. Toți păreau stăpâniți de o teamă neînțeleasă.

— Un om învățat ca dumneata, domnule, nu se poate supăra dacă soția lui se gândește câteodată și la religia ei, zise unul din oaspeți.

Lucian nu avu puterea să plece și se așeză pe scaun. Niciunul nu mai vorbi evreește.

— Am citit ultima d-tale nuvelă și nu m'am putut opri de a nu plânge. Ce frumos scriți! îi zise o domnișoară, prietenă a Idei, care era studentă la Facultatea de litere. — Dar de ce scriți despre lucruri atât de triste?

— In scrierile sale, omul pune, fără voie și ceva din sufletul lui, domnișoară, îi răspunse Lucian.

— Mă simt fericit, că pot să cunosc personal pe marele poet al țării românești, îi zise Rabinul, cu vocea puțin tremurândă. Am și eu un fiu care-i muzicant, studiază la Berlin.

— Da, ne cunoaștem, de când eram mici, — zise Calmanovici.

Ida nu spuse tot timpul nimic și se făcea din ce în ce mai palidă.

După puțin timp se ridicară cu toții dela masă și trecură în salon. Lucian și cu Rabinul stăteau deoparte și vorbeau:

— Dacă am avea noi așa un poet ca d-ta, am fi cel mai fericit popor din lume, îi zise Rabinul, cu o convingere prefăcută.

Toți, afară de Lucian, rugară pe Ida să cânte. Ridicându-se cu greu, ea se duse la pian, făcu o sforțare supraomenească și începu să cânte, acompaniându-se la pian o arie de *Schubert*, pe care o cântase de multe ori cu Ania. Toți tăceau. Glasul durerii părea că plutește prin aer. Glasul ei divin pusese stăpânire pe sufletele tuturor.

Se opri în mijlocul ariei, își ceru scuze că nu se simte bine, și plecă din salon. Când intră în camera ei, căzu pe pat și începu să plângă:

— Ania! Ania! Ia-mă la tine, Ania!... Decât să-l văd rece ca un sloiu de ghiață... Străin... străin... numai el era străin în casa mea!

Peste puțin timp plecară toți, ridicând în slăvi marele talent al Idei și al soțului ei.

Lucian ieși odată cu Rabinul, îl conduse puțin, apoi se despărțiră.

— Păcat de fată, atât de frumoasă și tânără! își zise Rabinul.

Incet și fără să se mai gândească la ceva, Lucian străbătu străzile și ajunse la madam Ionescu.

Incercă să scrie, dar nu izbuti; îi reveneau în minte toți Evreii din casa „lui", rugăciunile, lumânările, tot, tot.

— Ce căutam eu acolo? se întrebă el cu groază. Cu ce drept așI opri-o de a se ruga lui Dumnezeu?

Neliniştea sufletească ce-l stăpânea, îi opria inspiraţia. Se înspăimântă la gândul că nu mai poate scrie. Îi vâjâiau urechile şi, pentru prima oară în viaţă, îi veni gândul morţii. Se îngrozi de el însuşi. Scoase ceasul din buzunar şi văzu că e ora zece.

— Da, am timp, trenul pleacă la unsprezece.

Apoi, luându-şi pălăria, porni repede spre gară.

XXVI.

Era pe la începutul lui August. Soarele îşi trimitea razele binefăcătoare pe pământ. Fusese un an bun, plouase la timp şi oamenii erau veseli, aşteptând să-şi culeagă rodul muncii.

Şi în satul Deleni era belşug şi veselie. Nenorocirile boierului, nu atinseseră decât pe câţiva gospodari ai satului. Astfel părintele Cozmin, mai încercase el, cu rugăciuni, cu vorbe bune:

— Da' lasă, cucoane, Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Lui binecuvântat.

Dar degeaba; inima boierului nu mai venea la loc.

Cât despre cucoana Sofia, nici nu îndrăznise s'o mai vadă, ştia bine că nu mai primea pe nimeni.

Cea mai grea lovită era cucoana Mândica Berloi.

— Hei! Dumnezeu s'o ierte, când trăia fata, mai aveam şi eu un ajutor, la o vorbă măcar; tare i-a mai fript inima! C'apoi mult n'o duce nici maică-sa.

Şi primarul se simţea nenorocit:

— C'apoi dă, sfatul primăriei mai cerea şi de la boier vreun ajutor, fie bănesc, fie ca de la om la om.

Nu că nu i-ar fi dat cuconul Mihai şi acum tot ce-i cerea, dar altfel erau serile când mai scotea Lenţa câte un pahar de vin, curat şi neprefăcut. Cu părintele nu era de vorbit, că nu prea îl găseai acasă, fiind ocupat cu rugăciunile pe la oameni.

Intr'o Duminică, fiind şi sărbătoare naţională, bisericuţa din vale era plină de oameni, printre cari şi fruntaşii satului: primarul, în costum naţional, încins cu un brâu lat tricolor, cucoana Mândica cu pălărie nouă, învăţătorul, notarul şi doi jandarmi.

Se făcu slujbă frumoasă şi, la sfârşit, părintele ţinu o cuvântare. Cucoana Mândica Berloi, pentru a nu fi nevoită să plece cu bărbaţii odată, ieşi mai înainte şi trecu pe la cucoana preoteasă să vadă „dac'o mai ţine'n piept". Acum mergea pe acolo spre a sta de vorbă, dar nu ca la o cucoană de neam mare, născută pe moşie boierească.

— Mi se rupe inima, cucoană preoteasă, eu nu-ţi spun, că nu-i bine să duci o vorbă rea, dar s'o vezi... S'a prăpădit cu firea, sărmana! Ferească Dumnezeu! Ducă-se pe pustiu! I s'arată şi ziua şi noaptea.

— De ce n'o sfătuieşti să vie pe la biserică? îi zise cucoana preoteasă, făcându-şi cruce. Să-i mai facă părintele câte-o pomenire, iaca-i mai anul şi s'ar cădea..

— Şi eu i-am spus, dar nu mai cuprinde cu gândul, tace şi tot într'aiurea se uită.

„Dac'ar fi bocit-o la îngropăciune, aşa cum se cuvine... Ai văzut a lui Ion Panţâru?... Zic şi eu ca răcorit-o Dumnezeu. „Mamă! mamă! Un'te duci, ţârnă'n gură să apuci!" Ţi se rupea inima, sărmana! Da, iaca, Dumnezeu i-a ajutat şi-a u-

şurat-o. Ieri era la muncă şi n'a trecut săptămâna de când a pus-'o în pământ. Trebuie să fie şi Necuratul în casă, că nici tămâie nu primeşte. M'am sfătuit eu cu mătuşa Maria şi i-am spus să mai aprindă nişte tămâie în odaia unde şi-a dat sufletul... dar când i-a mirosit cucoanei Sofiei, foc s'a făcut.

— Cum să nu fie Necuratul în casă când fecioru-su a luat o jidancă, zise cucoana preoteasă.

— Ai dreptate, au fost făcuţi într'un ceas rău. S'a uscat şi cuconul Mihai de nu-l mai ţin picioarele, numai de inimă rea, sărmanul.

. . . . . .

— Ai călcat, părinte. cu dreptul, iaca norocu! zise primarul. intrând cu părintele odată.

— Sărutăm dreapta, cucoană preoteasă şi cucoană Berloaie, le zise primarul, făcând o plecăciune.

— O friptură ş'un pahar de vin, ş'apoi am un gând: mergem cu toţii la boieri. Ia să vedem, nu le-om mai deschide inima, c'a trecut mai anul, să-i facă regulile bisericeşti şi are să li se uşureze sufletul.

— Dumnezeu mai ştie, dacă nu-i prea târziu, zise cucoana Mândica, oftând sgomotos.

— Trebuie să-i facă de un an, trebuie! Mi-a dat pentru împrejmuirea cimitirului, dar ce are aface, un praznic şi o rugăciune e altceva.

— Duhul rău nu i-l mai scoate, păcatul cu jidauca, părinte! D'apoi, când mi-a spus mie, ea cu gura ei şi am auzit eu cu urechile: „De ce să plâng, Mândico? O am aici lângă mine, o văd şi-i aud vocea cum zice: „mamă".

— Da' haide, fârtate, stăm aici şi ne bocim ca muierile. Că Sfinţia ta o mai da cu de-ale Sfin-

ţiei tale, că eu, slavă Domnului, nu sântără de azi de ieri, că'i mai zice şi d-ta, madamă Berloaie, ce te-ai mai pricepe şi cucoana preoteasă cu-ale dumneaei şi să nu-i lăsăm să se prăpădească.

— Se cunoaşte că eşti capul satului, îi zise părintele, sculându-se şi luându-şi potcapul.

— C'apoi să plecaţi dv. înainte, că viu eu cu cucoana Mândica, ştiţi, regula cere să mă pun într'o haină mai aleasă.

— Cu toţii, aşa deodată, acu cât nu ni se schimbă gândurile. Am auzit că vrea să vândă la ţărani, partea fii-si, şi poate c'om fi şi noi oameni.

— Da, că bine zici. spuseră cu toţii, într'un glas.

După ce se mai sfătuiră puţin şi cucoana preoteasă îşi puse o fustă nouă şi nişte pantofi galbeni, plecară cu toţii, pe şoseaua cea mare, în spre curtea boierească.

.....

Odată cu revărsatul zorilor, Lucian ajunse în satul Deleni. Pe cerul de un albastru închis, nu era niciun nor. Din spre răsărit, ca o arătare dumnezeiască, se vedea lumina galbenă roşcată a soarelui, ce da să răsară. Din când în când, câte un lătrat de câine străbătea zarea depărtată.

Lucian mergea încet, oprindu-se câte puţin şi privind la frumuseţea naturii. Văzu, nu departe de el, o căruţă cu doi boi. In ea erau un flăcău şi o fată. Boii mergeau cu pasul lor domol, fără să fie mânaţi de nimeni.

Deodată, flăcăul luă fata de mijloc şi o sărută pe gură. Lucian stătu în loc şi-i privi puţin, apoi

trecu mai departe. Mergea pe lângă şosea topind roua sub picioarele lui.

Soarele începuse să se ivească. Prin iarba din marginea şanţului picăturile de rouă străluceau ca mii de diamante. Din loc în loc, câte o floare galbenă sau albastră se'nălţa, întorcându-şi faţa spre răsărit.

Intâlni un cioban care-şi mâna turma la păscut. Privi oile. Câtă blândeţe şi pace în ochii lor! Rânduri, rânduri, treceau luându-se după măgarul împovărat, dinaintea lor.

Nu departe era o fântână; Lucian se duse până acolo şi se aşează pe lespedea ei. Işi rezemă capul de ciutură şi rămase astfel, fără să mai poată gândi ceva.

Lacrimi amare îi umeziră ochii.

— De ce n'am fost şi eu ca toţi aceşti oameni de la ţară? se întrebă el.

De departe auzi nechezatul unui cal. Făcu o sforţare şi se opri din plâns. Scoase batista din buzunar şi-şi şterse lacrimile. Capul îi ardea şi ochii îi erau roşii 'nsângeraţi. Dădu drumul ciuturei în fântână, scoase apă proaspătă şi se spălă pe faţă şi pe cap; apoi, se aşează iar pe marginea fântânei. Căsuţele mici, albe şi neregulate, pomii înalţi cu frunzele verzi, câmpul plin de porumbul galben, auriu, soarele care începuse a se arăta din ce în ce mai roşu, toată natura, toată, era fericită.

— De ce nu m'a făcut Dumnezeu un pom, un fir de iarbă sau o piatră din fundul fântânii...

Apoi privi în spre cimitir...

— Ania! Ania! Cât eşti tu de fericită!

Işi aduse aminte de părinţi. Văzu pe mama lui, palidă şi cu ochii duşi în fundul capului. Pe tatăl lui, slăbit, de abia ţinându-se pe picioare.

Ei nu-l certaseră niciodată pentru niciuna din faptele sau apucăturile lui rele. Îi reveni în minte desnădejdea tatălui său când îi spusese că se așează în Bucureşti. Tristețea mamei sale când a auzit că vrea să se căsătorească cu o Evreică. Niciunul nu i-au spus un cuvânt rău; dar durerea ce le-a pricinuit a văzut-o şi a simțit-o bine. O clipă se întrebă ce a făcut el pentru părinții lui. Apoi, ne mai gândindu-se la nimic, se ridică de pe marginea fântânii şi porni înainte.

. . . . . .

Cuconul Mihai se sculase mai de dimineață ca de obiceiu. Vechilul cel nou nu prea se pricepea la treburile moşiei şi începuse şi el să se cam învârtească după Lența.

— Dacă-l prind că se leagă de fată, îi trag o mamă de bătaie, să i se ducă pomina, își zise boierul, trăgându-şi, cu greu, ghetele, în picioare.

Când ieşi afară pe balcon, văzu că la odaia cucoanei Sofia transparentul era ridicat.

— Ce s'o fi sculat dumneaei, așa de dimineață? se gândi el.

— Boierule, tare i-e rău cucoanei Sofia, îi zise mătuşa Maria, văzându-l.

Cuconul Mihai se repezi în odaia soției sale. Palidă, întinsă pe pat, părea că nu mai vede şi nu mai aude nimic. Dânsul se așeză lângă ea şi o privi cu lacrimile în ochi.

— Mamă! strigă Lucian, intrând deodată înăuntru.

Fața cucoanei Sofia se coloră puțin şi un zâmbet îi încolți în marginea buzelor. Lucian o îmbrățişă şi o ridică pe brațe.

— Mamă, stau cu voi, rămân cu tine, ce dulce eşti tu, mamă!...

După câteva minute stăteau cu toții împrejurul mesei și luau cafeaua cu lapte. Din când în când, Lucian săruta mâna mamei sale.

— Ați citit ultimul număr din revista mea? întrebă el, cu viociune.

— N'am avut timp, îi răspunse cuconul Mihai, cam apăsat.

— Dar tu mamă, tu?... Tu mai iubești pe Luciul tău.

— E frumos ceea ce scrii, dar vezi... zise cucoana Sofia, făcându-se mai palidă. Dacă te știu fericit, pentru mine, pentru noi, e destul.

— Da, sunt fericit, îi zise Lucian, îmbrățișând-o din nou. Dacă v'aș vedea și pe voi mai veseli, a-și fi mulțumit.

— Suntem sănătoși, slavă Domnului, îi răspunse cuconul Mihai. Dar nevasta ce-ți face?

— Bine. Am lăsat-o puțin, să viu să vă mai văd și pe voi, să fiu și al vostru. Tu, mamă, văd că m'ai uitat de tot.

— Nu... prin viața ta și a lui Mihai mai trăiesc. Am citit ultima ta nuvelă... câtă durere se oglindește în ea...

— Minciuni, mamă! Ce, crezi că pun ceva din sufletul meu în ceea ce scriu?...

Bătrâna oftă puțin și lăsă capul în jos.

— Imaginație, atâta tot; în clipa când scrim, ne transportăm și noi, dar altfel...

Lucian vorbea repede și se uita în altă parte.

După ce luară cafeaua cu lapte, se duseră toți să se odihnească, iar peste vreo două ceasuri se adunară iarăși în sufragerie. Mătușa Maria, ajutată de Lența, le făcuse în grabă doi pui fripți, scrob și niște scovergi cu smântână. Stăteau cu toții la masă și Lucian, vesel turna vin.

— Bea şi tu puţin, mamă, dacă mai iubeşti pe Luciul tău.

— Sărut mâna, cucoane, a venit alde părintele cu domnul primar şi cucoana preoteasa cu alde Berloaia, zise Lenţa, intrând şi uitându-se cu drag la stăpâni.

Cuconul Mihai privi puţin la cei din jurul lui, apoi răspunse :

— Ia să ne mai lase în pace! Spune-le că eu sunt pe moşie, iar cucoana doarme şi de cuconaş să nu le spui nimic.

Lenţa ieşi, veselă, şi, când ajunse la poartă, ţipă cât o lua gura:

— Ia să-i mai lăsaţi în pace! A zis cuconul Mihai că e pe moşie, cucoana mare doarme, iar conaşul Lucian nici n'a venit.

Apoi, se întoarse înapoi, pufnind de râs; din fugă, luă o pisicuţă în braţe şi o sărută.

XXVII.

Lucian stătuse trei zile la părinții lui. Cu gândul și sufletul mai liniștit se reîntorcea acasă. Când ajunse în București, ploua cu găleata. Străzile erau pline de apă. Trăsurile treceau, grăbite, ducându-și mușterii.

Cu cât se apropia de casă, inima lui Lucian se strângea de o tainică suferință.

— Copilul... Dar dacă copilul nu va fi al meu, va fi străin...? Nu, nu se poate, își zise el, uitându-se cum se scurgea apa de pe marginea trotuarului.

Știa că Ida va naște în curând și nu avea curajul să fie acasă. Nu putea lua parte la suferințele ei. Nciodată nu o iubise, totuși era soția lui, și, de multe ori, îi era milă de ea. Nu-și inchipuise, că viața alături de o Evreică îl va face să sufere atât.

— Dar dacă...?! E tânără, frumoasă. bogată, va uita cu timpul și ea și eu. Se va căsători cu altul. Mai târziu e mai greu și pentru ea și pentru mine.

Copilul! Gândul la el îi alunga toate ideile și-l întrista din ce în ce mai mult.

Trăsura se opri. Plăti birjarului și intră în casă. Se lovi în coridor de o femeie grăbită.

— Ce bine seamănă cu Ida... aşa era ea când s'a născut; cu părul şi genele roşii... nasul, ochii,

Din salon se auzeau voci cari vorbeau evreeşte: tot, tot, este din partea noastră.

— Pe unde umblă bărbatul ei? Nici nu ştim unde este.

Intră în biroul lui şi privi în neştire. I se păru că vede un foc mare, în care ardea tot ceea ce scrisese. Flăcările se ridicau în sus, sus de tot. După câteva clipe, focul se micşoră din ce în ce se stinse şi cenuşa fu luată de vânt.

Cât de fericit se simţea în faţa acelui „nimic"!

Deodată, auzi un ţipăt:

— Uaa! Uaa!...

Simţi cum îi înghiaţă sângele în vine. Vru să se mişte din loc, dar nu izbuti.

— Să fie blestemat aşa tată! se auzi pe sală o voce cunoscută.

— Uaa! uaa!

Fără să-şi dea seamă ce face, fugi în camera Idei.

— Uuuuuuu!!

Tunetele şi fulgerele se îngrămădeau din ce în ce mai mult.

Un trăsnet se auzi. I se păru că-i plesneşte capul. Rămase nemişcat, privind la copil.

Da, acela, era copilul lui.

Apoi, totul dispăru şi copil şi mamă. O ceaţă i se lăsă pe ochi. Ingrozit, fugi în stradă. Plecase pentru totdeauna...

Norii începuseră să se împrăştie şi stelele apăreau una câte una. Dar luna acoperită de nori negri nu-şi mai trimitea nici palida-i lumină, nici razele ei blânde.

XXVIII.

— Paulinică, mamă, oare ce o fi însemnând când visezi o apă mare şi parcă tot creştea şi se întindea de era să intre şi în casă?

— Auleu, mamă, da' mai lasă şi mata visele: mie niciodată nu mi s'a înfăptuit nimic din ceea ce am visat; ia, nişte prostii. Când am visat că m'am umplut de noroiu, mi-ai spus: „Păzeşte-te, mamă, să n'ai vreun necaz", şi, când colo, seara am fost la cinematograf. Mai bine haide să mai ieşim, că de o bucată de vreme numai în casă stai, mă mir cum nu ţi se urăşte.

— M'am săturat, mamă, de toate, parcă şi de mine singură. Sună la poartă, ia du-te şi vezi cine-i.

— Mă duc, mamă, numai să nu intre în casă apa care-i visat-o astă noapte.

— O scrisoare, o scrisoare! De la Deleni, de la „băietul".

Şi, Paulinica alerga prin toate odăile, fluturând, din când în când, scrisoarea şi apoi fugind din nou.

— Nu ţi-o dau, ba ţi-o dau.

— N'ai decât, numai să n'o deschizi, că nu te privesc pe tine afacerile mele.

— O citeşti şi Paulinicăi?

— Da'ce, am eu ceva de ascuns față de tine?

— Poftim scrisoarea, mamă, sunt o răutăcioasă, dă-mi o palmă! Dă-mi! Că altfel nu vreau.

Madam Ionescu o lovi peste mână și-i luă scrisoarea.

— Te las singură, mamă, mă duc până în oraș la madam Nicolau.

— Du-te, mamă, du-te, vezi de mai petrece puțin, că eu...

Madam Ionescu intră în camera ei, și, după cum îi era obiceiul, se sui pe pat și citi:

Prea stimată Doamnă Ionescu,

Vă rog să nu-mi luați în nume de rău că am plecat dela dv. fără să-mi iau rămas bun.

Am fost foarte întristat de moartea surorii mele Anuța și de faptul că trebue să divorțez.

O lună voiu mai sta la țară, cu părinții mei, cari sunt foarte slăbiți și pe urmă mă voiu stabili la Iași, unde voiu începe iarăși să scriu.

Camera în care am stat, puteți s'o închiriați. Toate hârtiile ce le veți găsi pe masa mea de lucru, vă rog să mi le trimiteți la țară, pe adresa mea.

Primiți mulțumirile mele și buna amintire ce v'o păstrez pentru totdeauna.

Sărutări de mâini, atât dv. cât și d-rei Paulina.

LUCIAN MOLDOVEANU

După puțin timp, Paulina intră, veselă, ținând un pachet în mână.

— Vai de mine, mamă, dar ce plângi așa?

— A divorțat, i-a murit soră-sa și s'a mutat la Iași, zise madam Ionescu, printre lacrimi.

— Da' lasă, mamă; munte cu munte se întâlnește, dar încă om cu om. Parcă dacă stătea aici, mare scofală era!

— Biata Anuța! Ce fată tânără și frumoasă!... Păcat, mamă, păcat!

Și, din ochii ei, lacrimile curgeau șiroaie.

— Am luat niște marinată de nisetru, zise Paulina, desfăcând pachetul pe care-l adusese. Vezi, mamă, pentru tine m'am dus prin apă, fără galoși.

— Mariițooo... du-te și adu o halbă de bere, că-i e sete mamei.

După câteva minute, Madam Ionescu și Paulinica mâncau marinată de nisetru și beau bere.

— Ce rău îmi pare... biata mamă-sa!

— Lasă că mă duc Duminică și-i aprind o lumânare la biserică.

— Mai dă-mi un pahar cu bere, Paulinică, parcă m'a luat cu frigul.

— Iaca-ți dau. Apă mare de vei visa... moarte... vei afla. — Am să scriu într'un caiet, zise Paulina, umplând paharul cu bere.

XXIX.

Trecuseră două luni de când Ida născuse. Nici copilul, nici timpul nu-i vindecase durerea. Cu patima cu care iubise, cu aceeaşi patimă suferea acum. In fiecare clipă, i se părea că Lucian e lângă dânsa, la orice zgomot spera că e dânsul. Seara, se culca în patul lui şi-l uda cu lacrimi de desnădejde. Intotdeauna la masă era pus şi tacâmul lui.

— Da, tanti , are să vie, are să vie! Pune-i şervet curat, eu ştiu că are să vie, obişnuia dânsa să spună.

Când mătuşa şi rudele ei, văzuseră că copilul seamănă cu Ida, că are părul roşu, că ochii, sprâncenele şi toate trăsăturile feţei sunt ale mamei, se bucuraseră şi-şi ziceau:

— El, el a fost un străin pentru ea, copilul e al ei. Ei şi! Dacă n'are să mai vie, are să-i treacă ei şi plânsul şi tot... aşa a vrut Dumnezeu, s'o pedepsească pentrucă şi-a călcat religia şi dorinţa părinţilor.

Adesea, Ida avea momente când îşi ura copilul şi îi ura pe toţi din jurul ei.

— Voi l-aţi alungat. Dacă m'aşi fi dus cu el,

într'o țară depărtată, el ar fi fost al meu, nu m'ar fi părăsit.

Mătușa ei încercase să o mai ducă pe la Rabin, dar totul fusese în zadar. Copilul creștea vioiu, la sânul doicii sale și zile întregi treceau, fără ca mama să-l vadă. Câteodată îl lua cu patimă în brațe plângea și-l săruta de mii de ori. Seara se închidea în camera ei și scria scrisori nesfârșite pe cari apoi le rupea și le arunca în foc.

— Aud un sgomot, da, un sgomot. Ești tu. Se deschide ușa. Alerg în brațele tale, mă strângi... da... tare... Buzele mele se lipesc de ale tale... Un vis... sublim... Lucian... da, la Paris nu scriai, eu eram flacăra la care te încălzeai... astăzi scrii, iar eu... eu... nu sunt nimic pentru tine...

Te văd plimbându-te cu mâinile la spate. Te oprești și te uiți pe geam. Nu te gândești nici la copilul tău, nici la mine. Tu nu m'ai iubit niciodată. Sărutarea era a mea, surâsul și privirea ta erau ale mele, erau flacăra din iubirea mea. O! Lucian, de ce nu pot să mor? De ce mă leagă de pământ, acest nenorocit copil fără tată...

Sunt Evreică! Sunt Evreică!

Șiroaie de lacrimi îi udau hârtia și cu pieptul săltat de sughițuri scria înainte.

Flacăra din ochii tăi era flacăra geniului, nu a iubirii. Țin copilul tău în brațele mele, îi reazăm capul pe pieptul meu și plâng. Și din ochii lui micuți curg lacrimi. Lucian! Lucian!... Cu mâna lui micuță m'atinge și plânge odată cu mine, el suferă din cauza durerii mele.

Acum stai cu coatele pe masă și scrii. Părul tău negru și ondulat, ochii tăi verzi... Acel geniu prin care ești mai presus de toți oamenii, acel geniu mă stăpânește. Ași jertfi totul pentru tine. Ochii tăi mă urmăresc pretutindeni. Când

îmi sărut copilul te văd înainte-mi, când mă culc... când dorm...

Nu vreau să mă las copleşită de durere, nu pot să mă resemnez să nu te mai văd. In fiecare zi intru în camera ta. Iţi văd cărţile, caietele şi tot ceea ce ai avut acolo. E singura mea bucurie, singura mea plăcere. Mă duc în camera de culcare şi-ţi ating patul cu mâinile. Aici stăteai tu culcat şi dormeai.

Pun copilul cu capul pe perna ta şi mă uit la el. Prin părul lui roş, prin ochii lui negri, prin fiinţa lui toată, te zăresc pe tine.

Pentru mine soarele nu va mai răsări niciodată, nici bucurie nu va mai mai fi. Mă culc seara, ochii mei se închid, dar te văd pe tine, rece şi indiferent ca o bucată de gheaţă. Sunt Evreică! Sunt Evreică! De ce n'a făcut Dumnezeu o singură ţară, un singur fel de oameni? Nu se poate ca gândul meu să nu se strecoare şi în inima ta, nu se poate ca iubirea mea să n'o simţi şi tu, nu, Lucian, nu!

Intr'o zi, când Ida scria, udând hârtia cu lacrimi, mătuşa ei intră şi-i zise:

— Ida, a venit un domn şi vrea să vorbească personal cu tine.

— Da, da, viu îndată.

Fără să se mai uite în oglindă, îşi şterse în fugă ochii şi intră în salon.

— Avocat Negoescu, i se prezintă un domn înalt şi elegant.

— Ida... Moldoveanu.

— Sunt trimis din partea soţului dv.

Avocatul o privi şi, fără voie, se simţi puţin turburat.

— Sunt trimis ca să vă rog să consimţiţi la...

— La ce să consimt? Ah, da, consimt, răspunse Ida, fără să-şi dea seamă ce spune.

— In acest caz, vă rog să iscăliţi această cerere.

Şi, Ida iscăli cererea de divorţ.

— De altfel şi clientul meu era convins că veţi consimţi. E neplăcut să mai invoace şi alte motive decât diferenţa de religie. Domnul Moldoveanu doreşte să nu botezaţi copilul, să-i lăsaţi dreptul de a-şi alege singur religia când va fi major.

— Da, da... când va fi major...

— Sper, doamnă, că vă veţi prezenta la proces, pentru a nu tărăgăni.

Apoi, avocatul salută şi ieşi.

XXX.

După două luni erau la ultimul termen. Procesul fiind public şi Lucian, cunoscut, asista multă lume.

Ida, îmbrăcată cu o rochie neagră, de catifea şi cu o blană mare de *scongs*, era mai frumoasă ca oricând. Ochii nu-i mai erau plânşi, numai în colţul buzelor se zărea un surâs plin de tristeţe.

— Tanti, vino mai aproape, este loc. Domnule Calmanovici, n'are să ţie mult, se sfârşeşte repede.

— Ce bine, Ida, că n'are să ţie mult, zise Calmanovici, vesel.

— Da... bine... bine... tăceţi! S'ascultăm ce vorbeşte avocatul!

Imbrăcat în negru tânărul avocat Negoescu, pleda cel dintâi proces, procesul de divorţ al prietenului său

Preşedintele agita mereu clopoţelul şi cu greu izbutea să menţie liniştea.

De o parte, înconjurat de prieteni, stătea Lucian. Cu capul puţin aplecat, asculta pledoaria prietenului său. Când ajunse pe la sfârşit, vorbele avocatului îi răsunară în urechi:

— Il apăsa conştiinţa, se simţea vinovat de o crimă, de cea mai mare crimă care poate exista, aceea de a-ţi călca în picioare religia.

Părinţii, satul, prietenii şi toată lumea îi deveniseră străini. Recunoştea că a fost un act nesocotit din partea lui, când s'a căsătorit cu o Evreică.

Sufletul lui de poet, devenise o rană mereu însângerată.

Orice greşeală de pe lume se poate îndrepta. Au greşit, recunosc şi unul şi altul, au suferit amândoi din prima clipă a căsătoriei.

Soţia, n'a vrut niciodată să se apropie de religia lui şi continua să vorbească şi să se închine evreeşte.

Când şi-a văzut copilul cu părul roşu, cu nasul şi tipul evreesc, a părăsit casa pentru totdeauna.

In lipsa lui, l-au botezat evreeşte. Nu-i cu putinţă să nu admiteţi imediat acest divorţ.

— Copilul n'a fost botezat, strigă o voce din public.

— Vă rog, întrebaţi pe doamna, mama copilului, zise avocatul. De altfel, se poate dovedi.

— Da, l-am botezat evreeşte, răspunse Ida, fără să mai aştepte să fie întrebată.

— Vedeţi, domnilor!

„Lucian Moldoveanu, marele nostru poet şi scriitor, tatăl unui Evreu".

Preşedintele se adresă Idei.

— De ce-aţi botezat copilul, fără consimţământul tatălui său, şi care sunt motivele ce v'au determinat la acest fapt?

— Il urăsc şi nu l-am iubit niciodată, nu este el tatăl copilului meu. Vă rog să-mi admiteţi imediat divorţul.

Il urăsc... l-am botezat... este al meu, da, ta...

tăl... şi, pronunţând ultimul cuvânt, Ida căzu leşinată.

In mijlocul unui sgomot infernal, divorţul fu admis.

. . . . . .

— Felicitările mele Negoescule, gură-de-aur...
— Dar unde-i Moldoveanu? Ia căutaţi-l, să mergem cu toţii să tragem un chef...
— Ii ţiu eu locul, zise unul dintre cunoscuţii lui.
— A dispărut, să ştii că l-au mâncat jidanii.
— Să ne faci o poezie, altfel nu te primim.

Hai să-i tragem o cântare
Şi să bem cu 'nfrigurare
Luna noaptea, sus răsare!

— Bravoo! Ura! Trăiască poetul!

Grăbit, cu capul plecat, Lucian, pentru a nu fi recunoscut ieşise prin uşa din dos a tribunalului. Zări trăsura în care se afla Ida rezemată de umărul mătuşii ei. Stătu în loc şi ochii i se umeziră de lacrămi. Apoi fugi la hotel şi după ce încuiă uşa, se trânti pe pat şi rămase astfel multă vreme.

Ningea, iarna îşi trimisese primii fulgi acoperind pământul cu un covor alb şi rece.

XXXI.

După divorţ, zilele trecură ca şi norii de zăpadă din cari cad milioane de fulgi, înghețând pământul.

Ida fusese mult timp bolnavă. Se ducea în camera unde stătuse soţul ei şi, rezemându-se de marginea biroului, privea, cu ochii rătăciţi, în jurul ei. Intr'o zi, deschise un caiet şi citi:

REMUŞCAREA

(roman)

Privi mult timp la aceste două cuvinte şi, fără voie, luă un toc şi începu să scrie:

Câtă ipocrizie în voi, în creierul şi inima voastră! Sunteţi cei mai mari criminali, voi, acei cari scriţi. Prin tocul vostru omorîţi, înşelaţi, aruncaţi în temniţe. Nici ultimul călău nu poate fi ca voi. Remuşcare? Roman? O! Minciuni inventate de creierul vostru bolnav!

Tu, care ţi-ai lăsat copilul fără tată, tu vorbeşti de remuşcare? Tu însuţi eşti un criminal. Are să crească mare şi ce am să-i spun eu? Tatăl lui e mort, trăieşte?...

Ida lăsă tocul din mână şi privi aiurită în jurul ei. Apoi, ca şi cum şi-ar fi revărsat toată durerea prin tocul şi hârtia ce era acolo, pe masa lui, începu din nou să scrie:

Dar dacă şi sufletul lui e creştin?

Te urăsc, te urăsc! Niciodată nu va şti c'a fost fiul tău... niciodată! Mă voiu mărita cu Calmanovici, pe copil îl voiu creşte evreeşte şi nu va şti niciodată că e fiul unui creştin. Nu te mai iubesc, nu, nu! Ochii tăi nu se mai uită la mine, gura ta nu mă mai sărută, capul tău nu mai stă pe pieptul meu, nu, Lucian, nu!

Nu te mai aştept seara, patul tău este gol şi rece. Ţi-am încuiat toate poeziile şi cărţile, le-am pus într'o ladă în fundul podului. Acolo eşti tu. Nu le mai citesc, nici să le văd nu mai vreau. Paşii tăi nu-i mai aud, mâna ta n'o mai simt, buzele îţi sunt reci şi nu s'au mai lipit de ale mele!

O, privirea ta din urmă!

De ce n'ai plecat cu o zi mai înainte?... Să mă urmărească ultimul tău sărut, ultimul tău zâmbet.

Dacă te-aşi şti mort, sufletul tău m'ar mângâia şi când aşi muri aşi veni lângă tine; cu fiul tău şi cu braţele pline de flori, m'aşi duce în fiecare zi la mormânt şi am plânge împreună. Iar când ar creşte mare, i-aşi spune: „Acolo-i tatăl tău. Sărman copil!... Ochii lui n'au să te vadă niciodată!"

Te urăsc! Te urăsc! Imi voiu tăia carnea să nu te mai simtă, îmi voiu orbi ochii să nu mai plângă. Voiu lăsa buzele mele să simtă sărutul lui Calmanovici, ca să-l şteargă pe al tău. Se va culca aici în patul tău şi va fi tatăl copilului tău.

Nu voiu mai plânge niciodată, nici nu voiu mai tremura când uşa se va deschide.

Fiului tău îi voiu ascunde totdeauna originea. Ochii tăi, privirea ta din urmă.

Ca o nebună, Ida fugi în camera copilului, îl smulse de la sânul doicii şi zise acesteia să iasă afară până o va chema. Puse copilul pe pat, îi pipăi picioarele, mâinile, îi dezveli tot corpul.

— Tu, tu eşti carnea lui. De ce să te înşel, de ce să-ţi dau un nume de Evreu? De ce?...

Luă copilul în braţe şi-l sărută pe gură pe ochi, pe toată faţa.

Micuţul începu să plângă.

— Plângi? Nici tu nu mă iubeşti?

Il lăsă pe pat şi, păşind încet, intră în camera ei.

— Te voiu înşela eu, ca să nu mă înşeli tu, da, da! Vă urăsc pe amândoi! zise ea, stând în mijlocul camerei, ca o statuie a durerii.

— Ida, a venit madam Calmanovici, îi şopti mătuşa ei, deschizând puţin uşa.

— Da, tanti, da! Viu îndată.

Ochii ei mari, negri, străluceau, buzele şi obrajii îi ardeau. Işi pieptănă puţin buclele roşcate şi se repezi, ca o furtună, lăsând toate uşile deschise în urma ei.

— Bonjur, madam Calmanovici. De ce n'a venit şi Carol? Mi-e atât de urât...

Madam Calmanovici o strânse în braţe şi o sărută de multe ori, zicându-i:

— De ce să stai mereu singură? Fiul meu te iubeşte aşa de mult! Şi ce-i dacă ai un copil?... Nu trebuie să aibă şi el pe cineva care să-l iubească? Dacă vrei, am să viu şi eu şi n'are să-ţi mai fie aşa de urât. Are să fie mai bine, ai să vezi.

Bunica ta, ştii, când i-am închis ochii, a zis: „Ai grijă şi iubeşte pe Ida".

— Da. — Să plecăm toţi la Berlin, cu Carol, cu dumneata, cu copilul şi, acolo, am să mă mărit cu... am să mă mărit...

Se îmbrăţişară în hohote de plâns.

— Carol e afară, vrei să-l primeşti?

— De ce n'a intrat? De ce stă afară?

— N'a îndrăznit.

Madam Calmanovici plecă grăbită şi, peste câteva clipe, se întoarse cu fiul ei.

— Carol, Carol, mergem la Berlin şi acolo...

Carol stătea cu ochii în jos, rezemat de uşă, iar Ida îl privea, aiurită.

— Şi, acolo am să mă mărit cu tine Carol, iar tu ai să fii mama mea, zise ea, doamnei Calmanovici; apoi, întinzând mâna lui Carol să i-o sărute, adăogă: Şi, cel mic are să fie fiul tău, da, fiul tău.

— Fiul meu... sunt atât de fericit... zise Carol.

Ida îşi luă rămas bun şi fugi în camera ei, iar madam Calmanovici şi fiul ei plecară acasă.

— Fiul lui!?... Nu, nu mai stau aici, plec.

Se îngrozi de ea însăşi. Îşi puse pălăria, haina şi fugi pe urma lor, până-i ajunse.

— Am să mănânc cu voi, am să stau... cu tine şi cu Carol, până plecăm la Berlin; te duci tu cu tanti, faci tot ce trebuie acasă, eu nu mai intru acolo, mi-e urât; casa voastră, da, a voastră mi-e mai dragă. Cheamă o trăsură, sunt obosită, nu pot să merg pe jos.

După o jumătate de oră Ida stătea culcată pe un pat îngust într'o cameră mică şi sărăcăcioasă.

Prin geamul deschis intra aerul rece și soarele o mângâia cu razele lui strălucitoare.

In bucătărie, madam Calmanovici spăla vasele stând de vorbă cu Carol.

— Vezi, Carol, cât de mult te iubește Ida... Ți-am spus eu întotdeauna, că te iubește.

— Şi mie mi-e dragă, zise Carol, şi vrând să ajute mamei sale la spălatul vaselor, scăpă o farfurie.

PARTEA TREIA.

XXXII.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20.

Să nu vă supăraţi că v'am înşirat aceste numere; gândiţi-vă că sunt „douăzeci de ani"!, un sfert de veac aproape. Câte vieţi nu s'au stins şi câte n'au răsărit în locul lor!

Războiul? Războiul Mondial?

O! Ce grozăvie şi pentru învinşi şi pentru învingători! Fiecare om, bărbat sau femeie, copil sau bătrân, toţi i-au simţit urgia, toţi, chiar acei cari s'au născut după aceia!

Nervii slăbiţi au trecut asupra copiilor noştri, ca o tristă moştenire. Generaţia viitoare se va bucura poate mai mult de roadele României întregite, noi însă, o simţim numai cu sufletul. Astăzi viaţa s'a făcut mai grea şi ne apasă pe toţi. Astăzi lui cuconul Mihai, boierul de altădată, i s'a luat jumătate din moşie, iar mâna de lucru o plăteşte cu 50 de lei pe zi şi mâncare.

Poetul, scriitorul...? Cine vrei să-l mai citească? Şi când? Cei din clasa mjlocie, cari îşi hrăneau sufletul cu o carte bună, cad seara de obo-

seală. Sunt bucuroşi să aibă pe masă ce le trebuie pentru a nu flămânzi. Săracii de altădată au şi bani şi timp, dar lor nu le trebuie cărţi de citit. Bogaţii?!... Da, şi bogaţi sunt astăzi, dar dacă, pentru cincizeci de lei văd la cinematograf un roman... şi mai ieftin şi mai plăcut, de ce să mai cumpere o carte?... Şi apoi, ce scumpe sunt cărţile astăzi!

De aceea îl găsim pe Lucian Moldoveanu atât de slab, prost îmbrăcat şi locuind în nişte camere friguroase. Dacă i-ar fi plăcut să facă politică, s'ar fi găsit un loc în vreo dregătorie de a statului şi ar fi scos-o mai uşor la capăt.

Ida nu fusese nici ea cruţată de timpurile grele. Averea-i administrată de actualul ei soţ, care, cu toate că învăţase şcoala comercială, nu prea avea aptitudini pentru afaceri. Mama lui, care-l ajutase mult, murise de spaimă în timpul războiului, iar fiul lui, Albert Calmanovici, avea înclinaţie la muzică nu pentru negoţ.

Madam Ionescu o ducea mai bine decât toţi. Prin ochelarii prinşi pe după urechi, tot mai vedea să citească, dar mai mult îi citea fiica ei. Intr'o zi stătea cu o pisică mare în braţe şi Paulinica îi dădea zor la o carte.

— Vai de mine, mamă, eu îmi bat gura citind şi tu dormi?

— Ce ai spus, Paulinico? Are să apară un roman nou de Lucian Moldoveanu? Numai de n'ar fi prea scump, îi răspunse madam Ionescu, scoţându-şi ochelarii şi ştergându-i.

Paulinica se măritase de două ori: primul bărbat o lăsase şi plecase cu alta, iar al doilea murise în războiu. Acum închiriau două camere, cu câte două mii de lei pe lună şi timpul trecea repede.

Şi în satul Deleni multe se schimbaseră. Pe cucoana Sofia o luase Dumnezeu, cu doi ani înainte de războiu.

Părintele, Dumnezeu să-l ierte murise tot spunând:

— Potopul, fraţilor, sfârşitul lumii, nu altceva.

Primarul, bietul, îşi dăduse sufletul, ca atâţia alţii, pe câmpul de luptă.

Cât despre cucoana Mândica, uita să-şi mai puie pălărie şi cucoana preoteasa pantofi galbeni.

Cucoana Mândica moştenise dela prietena ei un şal cenuşiu, care-i ţinea iarna de cald şi vara de răcoare; iar cucoana preotească tot mai purta târlicii răposatului. Iarna învăţase meştegul de-i tăia carâmbul cizmelor şi tare mai erau bune de purtat. C'apoi prin fustele groase făcute din anteriurile răposatului, nu se prea băgau de seamă.

Cuconul Mihai, mergea tot mai domol şi tare mai clătina din cap când îşi arunca ochii în spre bucata de moşie pe care, după noua lege, o „vânduse" ţăranilor. Că nu-i plătiseră mai nimic pe ea, nu prea îşi făcea inimă rea, dar îl supăra că nu lucrau pământul cum trebuie; nu mai puneau oamenii grâu şi pe unele locuri rămânea pământul chiar nearat şi nesămănat.

Stătea puţin pe balcon, şi Lenţa îi punea pătura să nu-l tragă. Ş'apoi la ce era să se mai uite? Pomii din livadă fuseseră tăiaţi aproape toţi, de o brigadă care stătuse mai mult în timpul războiului, iar via fusese distrusă de copitele cailor.

In părul Lenţei începuseră a se ivi fire argintii, pe care cuconul Mihai le privea cu ochii înlăcrmaţi.

— Rău îmi pare Lenţo, că n'ai vrut să te măriţi, îi zicea câte odată cuconul Mihai.

— Iraca'n de mine, cucoane, nu-s sătulă eu de golani. Ş'apoi, ce-mi trebuie stăpân pe cap, — ca să facă ce vrea din mine? Atunci n'aşi mai fi sluga dv. aşi fi sluga lui.

Pe toţi îi îngropase şi-i bocise, cu toată inima, şi după regulile creştineşti. Ba, când a murit, Dumnezeu s'o ierte, nevasta de-a doua a lui cuconul Lucian, i-a făcut şi praznic. Cine i-a crescut cuconaşul cel mic care-i rămăsese, fără să-şi cunoască pe maică-sa? Tot ea. Taman atunci fătase şi vaca o viţică, norocul băiatului, şi l-a crescut şi pe el cu laptele de la mama Joianei şi'n toamnă erau amândoi de o măsură. Când băiatul s'a făcut mare şi conaşul Lucian l-a dat la învăţătură la Iaşi, Lenţa a plâns ca după mort. Ce vrei? Crescută şi botezată la curtea boierească îi trăise toate necazurile şi bucuriile. Când ştergea nasul „conaşului Liviu" sau îi dădea chiar cu palma când îi schimba pantalonaşii, nu era ca şi cum ar fi fost chiar mama lui?

Pe maică-sa n'o bocise mai mult ca pe cucoana Sofia şi nu umblase cu broboadă neagră în cap, după niciuna.

Cuconul Mihai o privea din ce în ce mai lung. La cine vroiai să se mai uite omul, când îi dispăruse odată cu brigada care stătuse în casă, cele mai frumoase tablouri? Intr'o iarnă, rău a mai fost bolnav, bietul cuconul Mihai, şi cel puţin dac'ar fi ştiut din ce i-a venit boala! Fără frecături cu rachiu de perje şi fără vin fiert cu piper, gata, gata era să intre în lumea odihniţilor. Când se uita la Lenţa, îi se înlăcrimau ochii.

— Lenţo, mă prăpădesc, Lenţo! Şi, tu ai să rămâi singură.

— Vai de mine, cucoane, da' nu mai cobiți atâta... Ia uite ce bine ați asudat, îi zicea Lența, schimbându-i cămașa și ștergându-și cu dosul mânecii fața udă de lacrimi.

Multe mai vorbeau gurile rele pe socoteala Lenții și a lui cuconul Mihai, care trecuse de șaptezeci de ani. Dar Dumnezeu îl ajută și scăpă și din iarna ceea. Lența își strânsese simbria și din părăluțele ei își cumpărase și ea o bucățică de loc din moșia boierului. Tot din munca ei își făcuse două odăi cu o tindă la mijloc și cu o bucătărioară în fund. Și, în curte, mai la o parte, era un coșar, o șură și un loc de ținut o vită.

Cuconul Mhai sta mai mult în casa ei. Vara i se părea mai răcoare și pereții mai albi. Chiar și iarna parcă era mai altfel. Sobele erau noi, dădeau căldură mai multă și nu miroseau. Era strâmt, dar decât odăi multe și goale, mai bine lipsă. El stătea într'o odaie, Lența peste sală. Se gândea că pentru iarna care bătea la ușă să se așeze cu totul acolo. Un singur cusur avea Lența; nu știa să citească și cuconul Mihai nu mai prea deosebea literile una de alta.

— Ce păcat, Lențo, că nu te-am dat la învățătură! îi zicea cuconul Mihai.

— Da' lasă, cucoane, mie nu-mi pare rău că nu mi-am uscat sufletul pe băncile școalei. Nu vedeți la cuconul Lucian cum se topește cu slovele, parcă-i cu douăzeci de ani mai bătrân. Iaca așa îl chinuiește și pe alde fiu-su săracu, mai bine l-ar aduce aici, să vadă de treburile moșiei. Ca o pâine era când i l-am dat, și acum... Băiat de nouăsprezece ani, parcă-i o scrumbie sărată. Ce față au flăcăii de pe la noi și el parcă i-a băgat crucea'n piept de atâta învățătură. Așa ați chi-

nuit-o și pe duduia Anuța de ați băgat-o în pământ.

— Așa-i Lenţo, la boieri, copiii trebuie să învețe carte multă.

— S'o ia dracu de boierie, bine că nu m'a făcut și pe mine vreun boier, zise Lența, întinzând repede o foaie de plăcintă.

Cuconul Mihai stătea pe marginea laviței din bucătărie și, împletind un gând din trecut, o privea cu drag.

XXXIII.

In două camere mici şi sărăcăcios mobilate, pe una din cele mai populate străzi ale Iaşului, locuia Lucian Moldoveanu cu fiul său.

Cei douăzeci de ani cari trecuseră îl îmbătrâniseră prea mult. Goana anilor, îi argintase părul, durerile şi grijile îi încreţiseră fruntea, iar rana conştiinţei îi sângera încă, săpând la capătul buzelor două dungi adânci şi amare.

In ochii lui întunecaţi, tot se mai vedea lucirea de altădată, dar faţa palidă, corpul slab, mersul lui grăbit, îţi dădeau impresia că trăise viaţa tuturor eroilor descrişi în versurile, romanele şi nuvelele lui.

Dar romanul vieţii lui, îl apăsa mai mult ca orice. Copilul, da, copilul lui, acela pe care îl părăsise, acela pe care îl sacrificase din pricină că se căsătorise cu o Evreică. Acel copil creştea în inima şi în ochii lui, ca şi cel de al doilea pe care îl avea lângă el.

Ştia că Ida îl botezase evreeşte, se căsătorise cu Calmanovici şi plecase la Berlin. Un an după divorţ s'a căsătorit şi el. Vroia să stingă dorul primului copil, prin altul, dar nu izbutise. A doua soţie fusese fiica unui profesor din Iaşi şi murise la naşterea copilului.

Moartea soției, moartea mamei sale, războiul, un întreg șir de întâmplări dureroase, s'au perindat în cei douăzeci de ani ai lui Lucian. Fiul său, Liviu, îi semăna foarte bine ca fizic, dar ca fire, era cu totul străin de el și de familia lui. El n'avusese timp să se ocupe de educația lui sufletească și se simțea lipsa mamei. Copilul crescuse numai pe băncile școalei și prin școală.

Acum se făcuse mare, dar îl simțea din ce în ce mai străin. Era îndrăzneț, svăpăiat și niciodată nu asculta vorbele și sfaturile părintelui său. Legăturile între tată și fiu ajunseseră astfel, încât ambii erau bucuroși să se întâlnească cât mai rar.

Fiul nu cunoștea greutățile și munca istovitoare a tatălui, care împrumuta, de azi pe mâine, bani, ca să aibă cu ce să-l țină. De multe ori, seara, nu mânca nimic, pentru a avea ce să-i dea a doua zi fiului său.

— De ce-ți vinzi, tată, cărțile atât de ieftin? îl întreba de multe ori Liviu.

— Le vei vinde tu mai scump, pe mine lasă-mă în pace, îi răspundea el, supărat.

De la cuconul Mihai nu mai ceruse un ban, vedea bine că nu câștigă nimic cu moșia și nici n'ar fi îndrăznit să-i ceară. Nădăjduia să vadă pe Liviu cu școala terminată, ca să nu mai trebuiască să-i poarte de grijă. Drept servitor avea pe moș Vasile, un bătrân din satul lui. Le fusese argat în curte și, de când cu războiul, plecase la Iași odată cu el. Acum devenise bucătarul lui, îi curăța camerile și făcea de toate în casă.

— D'apoi am să cumpăr niște sodă să pun în apă și să nu mai plătim „noi" zece lei, pentru spălat o cămașă, zicea el spălătoresei, care făcea scandal că nu-i plătise.

Intr'o zi, Lucian stătea ghemuit la masa lui de scris şi se gândea la sfârşitul unui roman. Simţea o greutate şi o durere în cap, care-i întuneca orice idee. Trase sertarul mesei şi scoase un colţ de pâine. pe care îl mâncă.

Cu faţa aprinsă şi cu glasul tremurând de fericire, fiul său, Liviu, deschise uşa şi, intrând, zise:

— Tată, l-au achitat!

— Da, mă aşteptam, trebuia să-l achite.

— Acum... cine are dreptate?

— Legea umană l-a achitat pentrucă nu poţi condamna un copil pentru păcatele unei întregi naţiuni. Dar mai este altă lege, care nu-l va achita niciodată... Conştiinţa, remuşcarea. Acel coleg, care a murit de mâna lui, are o mamă, un tată. Lacrimile lor îi vor întuneca tot restul vieţii. „Nu face rău altuia, că-ţi faci ţie însuţi". Aceasta ar trebui să fie deviza voastră. Acea minte exaltată care a tras cu arma în fratele lui...

— Pardon, tată, duşmanul lui, duşmanul naţiunii.

— Pe câmpul de războiu, nu la şcoală...

— Aici este războiul cel mai crâncen.

— Taci, te rog! Lasă-mă să vorbesc.

Acela care a tras cu arma, este şi va fi un criminal!

— Un viteaz! Un erou!

— Faţă de el însuşi este şi rămâne un criminal. Viaţa lui va fi veşnic pătată cu sângele celui căzut. Liniştea lui va fi întotdeauna turburată, inima lui va fi întotdeauna strânsă de amintirea acelei clipe nesocotite. Prin crimă nu s'a făurit nimic sănătos în lume.

— Toţi vorbiţi astfel când sunteţi bătrâni, după ce în tinereţea voastră aţi făcut fel de fel

de năzbâtii. Poate fi nesocotință mai mare decât faptul c'ai fost însurat c'o jidaucă?

— Da, ai dreptate, a fost un act nesocotit, inspirat de vanitatea mea, de talentul meu, pe care credeam că nu-l voi putea face cunoscut, fără bani. Aceasta o cred şi astăzi, dar cu mintea de acum n'aşi mai face aşa ceva.

— Atunci, revenim la vorbele mele: „bătrânii cu ideile şi tinerii cu faptele".

— Acea căsătorie mi-a rămas ca o pată neagră pe conştiință şi mă va apăsa toată viața.

— Şi crezi tu că pata de pe conştiința ta, poate servi altuia ca exemplu? Ca formă da, însă ca fond... Eu unul nu m'aş însura c'o jidaucă, să știu de bine că are toate milioanele din lume.

— Cred, pentru că tu ai trăit durerea vieții mele.

— Mai curând aşi omorî o sută de Jidani, decât să sărut unul.

— Ura voastră... n'o înțeleg. Nu prin ură îi veți învinge, alte arme vă trebuie.

— Vorbe, vorbe, tată. S'au înmulțit şi ne-au umplut şcolile, de nu mai au loc Românii.

— Cine e de vină?... Noi, nu ei.

— O, tată! Se poate să vorbeşti astfel?

— Da, repet, noi suntem de vină. Să ne însurăm de tineri, să facem copii...

In legea lor e scris, bărbatul are dreptul să se despartă de soția care nu face copii.

— Acum înțeleg de ce ai părăsit-o pe prima ta soție.

— Liviu, la ei, soții, îşi iubesc şi respectă mai mult femeile, le îngrijesc mai mult şi aproape toți se însoară de tineri.

— Iarăşi vorbe, tată, vorbe şi nimic altceva.

— Nu, Liviu, eu m'am însurat a doua oară, la

un an după divorț, numai ca să am copii și mama ta a murit când te-a născut.

— Te rog, nu-mi aminti o durere pe care nu pot s'o uit. Mai bine să-ți spun ceva nou, am aflat încă o grozăvie: aproape toată presa e în mâinile Jidanilor.

— Știu asta de mult, dar, iarăși, nu le găsesc nicio vină, dimpotrivă, un merit.

— Ar trebui legi, ca la toate redacțiile să nu fie primiți Jidanii. Presa, a patra putere în stat, e în mâinile dușmanilor.

— Nu orice națiune străină de religia țării se numește o națiune dușmană.

Luptați contra unui vrăjmaș închipuit și luptați cu niște arme care astăzi sunt o rușine pentru o țară civilizată. Ura și crima sunt armele războiului, nu la școală. Dacă fiecare Român, bărbat, femeie, copil sau bătrân și-ar face, atât cât îi stă în putință datoria, toți „dușmanii voștri" ar fi doborîți. Să nu bem rachiu, să nu facem afaceri murdare, să muncim și să fim cinstiți. Acestea ar trebui să fie armele cu care să lupte fiecare Român. Să înmulțim poporul românesc, făcând copii, nu omorînd pe ai lor. Să ne servim de religie și de credința strămoșească mai mult ca de ei. Cei bogați să ajute pe cei săraci. Să se încurajeze arta și talentele, înainte de moarte, nu ridicând statui artiștilor ce mor de mizerie.

Voi, studenții, faceți scandaluri în loc să vă vedeți de cursuri. Vă luați după capete strâmte și vă țineți numai de prostii, iar acei pe cari îi numiți dușmani, stau închiși în odăițele lor și învață, îmboldiți mai mult de ura voastră.

— Ii vom zdrobi, tată!...

— Mijlocul? Crima?

— Da!

— Voi veți omorî unul, și din ei se vor naște o mie. Și sfârșitul?

— Auzi, tată? Soldați, pompieri!... Mă duc să văd ce este. Săptămâna asta avem o mare întrunire la București, te rog să-mi dai bani să mă duc. Este neapărată nevoie de prezența mea.

— Nu-ți dau nimic, banii mei nu sunt pentru zăpăciți ca tine și pentru scandaluri.

La sunetul goarnei, Liviu ieși repede, fără să fi auzit ce-i spusese tatăl său. După vreo jumătate de oră se întoarse înapoi, fugind, și ud de apa pompierilor. Foarte turburat, zise:

— M'a lovit unul cu patul puștii. Soldații, frații noștri! Dacă nu intram mai repede, mă prindeau.

— De ce-ai fugit? Care ți-e eroismul? Trebuia să te închidă și să-ți dea o sfântă de bătaie, pe care ași fi trebuit să ți-o dau eu de mult.

— Imi pare rău că te-aud vorbind astfel și că am un astfel de tată...

La vorbele fiului său, Lucian nu mai răspunse nimic, încruntă din sprâncene și intră în camera lui.

XXXIV.

După căsătoria cu Calmanovici, Ida stătuse la Berlin cinci ani. Când se înapoiă în țară se mută într'o casă mai mică, dintr'un cartier depărtat al Bucureștiului.

In decursul celor douăzeci de ani se schimbase mult, se îngrășase și-și pierduse vioiciunea. Pasul ei sprinten și ușor de odinioară dispăruse. Părul își pierduse din strălucire, dar rămăsese tot creț și bogat. In ochii ei negri și în câteva cute ce-i brăzdau obrazul, citeai durerea celor douăzeci de ani. Dacă n'ar fi avut în fiul ei, oglinda vie a trecutului, poate că ar fi putut uita pe fostul ei soț, pe care îl iubise atât. Copleșise pe acest copil, cu dragostea ei de femeie și mamă. Lipsa dragostei de tată și lipsa oricărei religii, în care fusese crescut fiul ei, îl făcuse puțin pesimist. Avea mult talent muzical. Prin coardele vioarei lui străbătea durerea sau veselia, viața și moartea, fericirea sau nenorocirea eroilor sublimelor compoziții ale tatălui său. Erau aceleași: sunetele muzicii și sunetele vorbelor. Copilul se desvoltase de minune. Părul roșcat, trăsăturile feței, totul se transformase an cu an; băiatul crescuse ca un pom frumos.

Şi peste Calmanovici trecuseră anii; spinarea îi se încovoiase puţin şi se făcuse mai uscăţiv. Când o vedea pe Ida mai gânditoare, se ducea în oraş şi se întorcea cu un carton de prăjituri.

— Asta este pentru tine, asta pentru Albert şi două pentru mai târziu.

— Pentru tine de ce n'ai luat? îl întreba Ida.

— Da ce? Mie prăjituri îmi trebuie? Nu vă am pe voi?

Altădată venea c'un jurnal de modă sau cu un bilet de teatru şi micile mângâieri înveseleau zilele lungi şi posomorâte ale Idei.

Dese ori Ida observase pe fiul ei stând în faţa lui Calmanovici şi privindu-l cu o nemărturisită curiozitate. Ea îl mustra şi-l trimitea în altă cameră. Ii era parcă teamă că, uitându-se mult la el, îşi va da seamă că nu este fiul lui. Câteodată o mustra conştiinţa şi se hotăra să-i spuie totul; dar teama că-l va pierde, o oprea de fiece dată. Calmanovici îndeplinea toate dorinţele Idei sau fiului ei. El îi cumpăra jurnale, el îi târguia tot ceea ce-i trebuia pentru casă.

— Da' de ce să mai meargă Lina după mine, parcă e n'am mână ca s'aduc? Poate că în timpul ăsta ai tu nevoie de servitoare.

Când ştergea pălăria şi hainele lui Albert zicea:

— Da' cum să iasă aşa în lume? Este băiat mare acum.

Dintr'o anumită rezervă, vorbeau întotdeauna româneşte în faţa copilului, astfel că el nici nu ştia limba evreiască.

— Nu, trebuie să fii supărat, Albert, ce-ţi pasă ţie de vorbele lor! Tu eşti un băiat aşa de frumos şi cânţi atât de bine! — îi zicea tatăl său.

De multe ori îşi ştergeau lacrimile când îl auzeau cântând. Intr'o zi, Ida îi zise:

— Albert, de ce nu vrei să te faci medic? Ai câştiga mai mult.

— El e milos ca şi mine, îndrăzni să spuie Calmanovici.

— Nu am înclinare pentru medicină, îmi place muzica. Cât despre milă, nimic nu oglindeşte mai mult durerea ca muzica.

Intr'o zi erau cu toţii la masă. Albert era foarte neliniştit şi mai mult vorbea decât mânca.

— Săptămâna aceasta are să fie o mare întrunire a studenţilor din toată ţara. Nici nu vă închipuiţi câtă ură ne poartă studenţii de religie ortodoxă. Ieri, unul din ei s'a suit pe scaun şi striga de-ţi spărgea urechile: „Jidanii s'au unit cu gândul de a distruge tot ce e bun în ţara noastră. Românii tac şi rabdă. Sfârşitul va fi prăbuşirea noastră, dacă vom continua a fi civilizaţi cu bestia roşie. Să-i ucidem, căci altfel ne ucid ei pe noi". N'am putut să mai ascult vorbele astea nedrepte, m'am suit pe bancă şi cu vreo zece colegi în jurul meu am strigat: „Evanghelia creştină zice: „Să nu ucizi! Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuţi". Aţi uitat pe Dumnezul vostru, v'aţi uitat legea creştinească!"

Nici n'am apucat să isprăvesc şi s'au repezit să ne bată. Erau mai mulţi şi ne-au bătut şi unul mi-a spart vioara.

— Lasă Albert, am să-ţi cumpăr alta, aşa sunt ei. Te sfătuiesc să părăseşti cursurile pentru câtva timp, şi, când ei vorbesc, nu răspunde. Au minte de copil, nu-s ca noi... Să nu-ţi ude hainele ca rândul trecut, păcat de ele că sunt noui.

— Nu, tată, nu pot. Colegii mei, fraţii mei se luptă şi eu să fug ca un mişel? Nu, nu pot. Sunt

Evreu şi am datoria sfântă să-mi apăr legea şi rasa.

— Mai bine lasă-i pe ei să se lupte, iar tu învaţă, să vezi că mai mult ai să foloseşti.

După prânz, Albert fu mai trist ca de obiceiu, se odihni puţin, apoi se duse în salon şi cântă. Capul rezemat de vioară, mâna întinsă şi corpul lui subţire erau acele ale tatălui său cu douăzeci de ani în urmă. Ida venise dela o prietenă şi, când îl văzu, rămase ca împietrită în uşă. Durerea care se revărsa prin notele lui, corpul, fiinţa lui toată îi deschiseră rana mereu sângerândă. Întinse mâinile spre el şi-i strigă:

— Albert!

O clipă avu dorinţa să-i spuie totul şi să se ducă cu el la Iaşi să-l mai vadă odată pe Lucian, o singură dată...

Dar nu se putu hotărî şi, căzând pe o canapea, începu să plângă.

— De ce plângi, mamă? Nu ţi-e bine? Te rog, te rog, taci, îi zise Albert, mângâind-o.

— Ida, am adus nişte lacherdă proaspătă, zise Calmanovici, intrând. De ce plângi? Parcă plângând îndrepţi ceva?... Mâncăm şi mergem cu tramvaiul la şosea. Am auzit că e încă frumos şi că mai cântă muzica.

Peste două ore stăteau cu toţii pe o bancă la şosea.

Acum douăzeci de ani, cu o trăsură, trăsura ei, trecea, cu ea, cu Ania, Lucian şi... speranţele ei. Acum...

— Mamă, ce ai avut tu azi? Ochii tăi şi acum sunt umezi.

Ii luă mâna într'ale lui, o mângâiă şi i-o sărută. Albert.

XXXV.

Moşia boierească părea că se stinge odată cu cuconul Mihai. Lanurile de grâu nu mai erau atât de galbene, părângul nu mai înflorea atât de frumos, lucerna nu mai creştea atât de înaltă. Pădurea fusese aproape toată tăiată şi, din rădăcinile lăsate în pământ, răsăriseră mlădiţe subţiri şi neregulate.

Şi în clopotniţa bisericii căzuse o bombă dintr'un aeroplan, dar cine era s'o mai dreagă dacă părintele cel tânăr stătea în alt sat? O singură podoabă nouă avea satul: „Cimitirul eroilor". Sub fiecare cruce dormea un viteaz.

Sufletele Aniei şi al mamei ei, erau desigur, fericite; acum nu le mai despărţea nimeni şi nimic; nici durerea. nici uitarea. Iarna îşi aşternea zăpada albă peste mormintele lor, iar primăvara răsăreau flori, îngrijite tot de mâna Lenţei.

De Paşti se juca horă frumoasă în sat. Ca şi altădată flăcăii şi fetele zdrobeau pământul cu călcâiele şi pe sub genele lor lucea focul dragostei. Cei „de atunci" stăteau la mese, iar cei cari trăseseră cu praştia sau se jucaseră în arşici le luaseră locul. Mai vedeai şi câte unul cu un

picior de lemn sau cu mâneca sumanului slobodă, stând mândru cu decorația pe piept.

Multe căruțe încărcate plecau pe șoseaua mare în spre târg. Când toată moșia fusese numai a lui cuconul Mihai, mai ducea cu trenul prin alte părți, dar acum unii oameni având căruță fiecare își ducea la târg ceea ce avea de prisos.

— Măi, un franc kila, să nu le dai mai ieftin, doar îs cartofi sămânați și munciți, că's plini de bani pe acolo.

Mai învățaseră și ceva grădinărie, dar tot popușoiu puneau oamenii mai mult. Cu hăinăritul nu se mai trudeau femeile, găseau materie cum le cerea inima: „tancamon", pestrițiu... Intr'o zi fusese un scandal mare la marginea șoselei.

— Să știi, Safto, că de nu-i bagi, dau cu ei în tine pân' s'o alege: ori ei, ori tu!

Safta plângea, uitându-se la pantofii de lak, pe cari Ghiță Zăvoiu, bărbatu-su, dăduse cincisute de lei. Mersese ea cu ei până la jumătatea drumului, dar i-a mai scos oleacă să-i mai răcorească picioarele și. mai cu vorba, mai cu una alta, tot în mână îi ținuse. Când să se apropie de cârciumă își aduse aminte:

— Da' stai Ghiță oleacă, cum vrei să intru așa, c'alde Tasia și toate și-au luat.

— Da că bine zici fa, îi răspunse Ghiță, așezându-se pe marginea șanțului.

Când să-i bage în picioare, lakul se cam supărase și n'asculta de loc.

— D'apoi că de asta am dat eu pe ei o groază de bani? Ca să mă faci de râs și să intri desculță în cârciumă?

Și unde luă Ghiță Zăvoiu pantofii, și dacă n'ar fi fost niște oameni să-i despartă, nu știu

cine ieşea învingător: capul Saftei sau pantofii *Louis quinze*.

In capătul celălalt al satului, era mai bine; cârciuma lui Nae Hâţu, avea de toate. Când oamenii nu mai aveau timp să facă mămăligă, găseau întotdeauna pâine coaptă, că doar făcuse şi brutărie.

Cuconul Mihai tot mai încet mergea şi parcă din ce în ce se uita mai agale după Lenţa.

— Lenţo, seara să nu mai faci pentru mine nimic, mă simt sătul de cu ziuă, un ceaiu de flori de tei mi-e deajuns, nu pot mânca aşa de mult.

— Ba să mâncaţi. cucoane, daţi-o încolo de moşie, ce tot vă faceţi inimă rea, că doar tot doi metri de pământ ne-or trebui la toţi.

— Da' nu-mi pare mie rău de moşie; când n'oiu mai fi eu, tot străinii au s'o stăpânească, că n'am avut parte...

— Dapoi decât să ai moşii în ziua de azi, mai bine să fii slugă. Au venit să ceară foncieru, auzi, cincisprezecemii de lei, îs nebuni, nu altceva.

Intr'o zi, Lenţa, după ce-şi văruise casa, îşi scutura velinţele cele noui să le puie pe pereţi.

— Da'ce Lenţo, vine Paştele? o întrebă cucoana Mândica Berloi, care trecea pe acolo.

— Cum? Da' nu ştii că se mută boierul la mine pe iarnă, îi răspunse Lenţa, dând cu bâţul mai tare în lăicere.

„Sărmana cucoana Sofia, Dumnezeu s'o ierte, îi spuneam eu, că de mult îşi arăta asta arama. Păcătoasa dracului, i-a sucit capul moşneagului şi a pus mâna pe sacul cu bani".

Şi, tot batjocorind, cucoana Mândica plecă înainte.

— Eu cred, Lenţă, c'ar fi mai bine să mă mut mai din timp, să nu m'apuce iarna pe acolo pe sus, îi zise cam îngândurat, cuconul Mihai.

— D'apoi că bine ziceţi, boierule, numai s'aduc velinţele dv.; îs pereţii subţiri, să nu mai răciţi ca as'iarnă.

— Nu, Lenţo, lasă-le pe ale tale, nu-ţi mai strica rostul casei. Când o veni de Crăciun, alde ficioru-meu cu fiu-su, m'oiu muta sus, aşa că să nu mai schimbăm pereţii. Să-i spui vătăjelului când s'o mai duce pe la târg, să cumpere şi pe Regele nostru; acela care-i la tine, îi nemţesc.

— Hă! Mânca-l-ar pustia! Şi când l-am cumpărat mi-au spus că-i a-l nostru.

— Eu mă duc până sus, să-mi mai orânduesc treburile, când oiu veni, să am de un ceaiu.

Cuconul Mihai plecă şi după ce merse puţin, ajunse obosit în curtea care altădată era mare şi frumoasă. Mai erau şi acum câteva păsări, pisici, câini, dar parcă nu era ca atunci, când se mătura ograda în toate zilele şi se stropea cu noaptea'n cap.

Încet şi suind scările greu, cuconul Mihai ajunse pe balconul lat din faţa casei. Se opri puţin, privi de jur împrejur, apoi deschise uşa cea mare care dădea în sală. La dreapta fusese camera soţiei, mai încolo era a lui Lucian, colo a Anuţei şi la stânga fusese camera lui.

Mergea încet prin sală şi tare cu greu mai deschise uşa dela odaie. Strănută odată tare de răsună toată casa. Il cuprinse un fel de frică şi privi în juru-i. Merse încet de tot, se opri în faţa scrinului, şi se aşeză pe un scaun. Cu barba-i albă ca zăpada, cu ochelarii pe după urechi, părea umbra unei vieţi trecute.

„Dar dacă n'o luam?" se gândi el. Se văzu în

urmă cu patruzeci de ani şi gândul, se opri la un punct din tinereţea lui. Avusese şi el un păcat... c'o fi fost a lui..., că nu... nu fusese sigur, dar mama i-o pusese într'o legătură, la poartă. Era frig şi i s'a făcut milă de copilă, n'avea nici zece zile. A luat-o şi a dat-o mătuşii Maria.

— S'o creşti ca pe-a ta, c'oiu avea grijă şi de tine şi de fată.

Şi s'a ţinut de cuvânt cuconul Mihai, nu le uitase pe niciuna. Mătuşa Maria, cât a trăit, de multe ori poruncea ea în casă, iar de Lenţa avusese milă ca de copilul lui.

Cuconul Mihai se uită lung la scrin, apoi scoase o cheiţă din buzunar şi trase un sertar. In fund găsi nişte hârtii îngălbenite. Işi aşeză mai bine ochelarii, se uită la ele, le păturі bine, şi le puse la loc. Apoi trase alt sertar. Luă un plic şi, desfăcându-l, căzu o hârtie. Se plecă cu greu o ridică şi citi:

Testamentul meu.

Las toată averea mea, fiului meu cum drept i se cuvine; îl rog, însă, să aibă grijă de Lenţa, care m'a îngrijit toată viaţa, pe mine şi pe toţi cari mi-au fost scumpi; ea este fiica mea nelegitimă.

Aşa să-mi ajute Dumnezeu şi să mă ierte pe mine păcătosul.

MIHAI MOLDOVEANU

După ce termină de citit, îşi aduse aminte de vorbele Lenţei: „C'apoi mai bine slugă în ziua de azi, decât boier cu moşie". Se uită lung la testament şi, după ce-l mai ţinu puţin în mână, îl rupse.

Apoi îi apăru în minte imaginea fiului său. Tare-l mai văzuse slăbit şi tot dus pe gânduri.

— Ia, fecioru-su l-o fi supărând şi pe el, — îşi zise dânsul.

Se duse la sobă, zvârli înăuntru bucăţelele de hârtie, apoi le dădu foc c'un chibrit.

Pe urmă se aşeză din nou în faţa scrinului, scoase o cutie cu fotografii, luă una de-a cucoanei Sofia, una de-a Anuţei şi mai găsi una prin alt sertar. Se uită mult la cea din urmă.

— O mai fi trăind, sau...

Apoi puse fotografia aceasta, într'un buzunar din vestonul ce-l purta pe dedesubt, iar pe celelelate două, în buzunarul celui de deasupra. Inchise sertarele scrinului, fără să le mai încuie, se ridică de pe scaun şi plecă încet, încet, cu capul aplecat şi fără a mai arunca o privire în urma lui.

XXXVI.

După discuţia pe care o avusese cu tatăl său, Liviu împrumută bani de la un cunoscut şi împreună cu alţi colegi plecă la Bucureşti. In gară se întâlniră cu alţi mulţi studenţi veniţi din toate unghiurile ţării. Cu ochii aprinşi şi cu inimile înflăcărate, ei se agitau în jurul ideii: „Numerus clausus".

Grupuri, grupuri plecară cu toţii, să-şi spună ideile lor, într'o sală publică. Se hotărîră ca a doua zi, să dea o bătaie zdravănă studenţilor evrei, cari vor îndrăzni să vie la cursuri. Işi alcătuiră un plan de luptă, şi aveau siguranţa că vor ieşi învingători.

— Să nu daţi înapoi, când armata vă va ameninţa; sunt fraţii noştri şi nu vor trage în noi, le strigă Liviu Moldoveanu, unul din cei mai înflăcăraţi studenţi ce venise din Iaşi.

— Să le dăm o sfântă de bătaie, să nu mai vadă soarele universităţii noastre, strigară alţii.

— Cadavrele! Pe cadavrele jidoveşti să lucrăm noi Românii nu să ne spurce cu mâinile lor murdare, morţii noştri.

Aproape toată noaptea o petrecură făcând pla-

nul de luptă. A doua zi de dimineață se îndreptară grupuri, grupuri, în spre Universitate. O parte din ei intrară în sală, iar altă parte, după planul întocmit, rămase afară. Deodată se produse o mișcare. Studenții evrei încercau să intre înăuntru. Cei din sală se despărțiră în două și baricadară ușile.

— Mai bine murim cu toții, decât să-i lăsăm să intre! se auziră glasuri amenințătoare.

— Săriți! La dreapta închideți!

Liviu Moldoveanu se sui pe catedră și începu să strige:

— Sculați, voi morți, vitejii României Mari! Sculați din mormintele voastre și priviți pe frații voștri pe acei pentru cari ați luptat.

Numai moartea să ne dea înapoi de la datoria noastră. Să murim cu toții și din sângele nostru românesc să iasă statuia dreptății. *Numerus clausus.* Jos cu jugul jidovesc!

Nu trebuie să poruncească străinii, legile țării românești. Armata condusă de politicieni mârșavi ne oprește de la drepturile noastre.

Un alt student se sui pe catedră și începu și el să vorbească:

— Să nu lovim cu armele, să nu tragem niciun glonte, fraților!

— Jos cu el! Trădătorul! Vândutul! îi strigară toți, și, în ghionturi, îl dădură jos de pe catedră.

— Baricadați ușile cu trupurile voastre, să murim ca vitejii! Să ne lase să vorbim! Cerem dreptate pe pământul țării noastre.

Ușa din dos fu luată cu asalt și un ofițer, în fruntea unei companii de jandarmi, îi somă să se predea.

— Mişeii! Laşii! Se predau în mâinile vânduţilor, săriţi, fraţilor!

Şi, armata năvăli asupra lor. Ghionturi, ţipete, lovituri cu patul puştii, fluierături. Se produse o învălmăşală groaznică.

Liviu, cu vreo sută de studenţi, ieşi pe altă uşă şi întâlni un grup de Evrei.

— Staţi, câinilor! răcni el.

Scoase din buzunar revolverul încărcat, îl îndreptă în spre grupul evreilor şi trase. Unul căzu, iar ceilalţi o luară la fugă.

Liviu se opri în faţa celui căzut şi privi cum îi curgea sângele din piept. Un grup de soldaţi îl înconjurară. Un sergent îi puse mâna pe umăr, întrebându-l:

— Dumneata ai tras?

— Da, eu.

— Cum te numeşti?

— Liviu Moldoveanu.

Doi soldaţi se urcară cu el într'o trăsură şi plecară la secţie; cel împuşcat fu dus la spital.

După două ore, în urma unei emoragii interne, rănitul muri.

Străzile capitalei erau ocupate de armată. Zeci de studenţi fură arestaţi, iar ceilalţi împrăştiaţi. A doua zi toate ziarele anunţau:

„Din cauza scandalurilor studenţeşti, universităţile se închid până la noui dispoziţiuni".

XXXVII.

Anii făcuseră o ruină din Lucian. „Iluzii, speranțe" aceste două cuvinte erau atât de străine de el! Le trăise o clipă doar, o clipă numai. Astăzi nu mai avea lacrimi să plângă, inima-i îmbătrânise și trecutul adormise sub pătura grea a anilor. Stătea în camera lui sărăcăcioasă și nimic, nu-l mai interesa. Nici cămașa de pe el, când trecea o săptămână fără s'o schimbe nu-l mai supăra. Lumea nu-i mai citea cărțile și de multe ori, se bucura la gândul că operele sale, în cari se oglindea sufletul lui, nu va ajunge în gura tuturor.

Niciun tată nu și-a iubit vreodată fiul cum și l-a iubit el pe al lui, dar nu pe acesta de lângă el, ci pe acel pe care îl părăsise. In închipuirea lui îl văzuse crescând... Il dăduse la școală, se făcuse mare, îi zicea „tată". Da, îl auzea, îl vedea și-l trăise toată viața lui. Acum era la universitate, la Berlin sau în țară. dar el îl simțea acolo, în inima și în visul lui de totdeauna.

— Cucoane, a venit un Jidan și vrea să vă vorbească, îi zise moș Vasile, intrând.

— Spune-i că nu sunt acasă. Ba nu, zi-i să intre!

După câteva minute intră un Evreu mic, încovoiat şi ţinând la subsuoară o geantă mare.

Trecuse jumătate de oră de când vorbeau. Atât Lucian cât şi Evreul păreau că nu înţeleg ceea ce îşi spun, şi, ca să termine mai repede, Lucian se scula, din când în când, în picioare, şi Evreul făcea la fel.

— Vă garantez, cucoane, dacă-l vindeţi, vă cumpăraţi o tipografie. A mai dat o editură faliment.

— Nu, nu pot, am să mă mai gândesc. Mi se pare că-mi vând sufletul, viaţa mea... d-ta nu ştii...

— D-ta ai dela Dumnezeu darul pentru scris, acela are darul să facă bani, d-ta îi dai ceva din ceea ce ai d-ta şi el îţi dă din ceea ce are el. Asta se numeşte că-ţi vinzi sufletul?

Pentru ca să poţi scrie, trebuie să mănânci, să te îmbraci, să ai lumină, căldură... poate că şi asta este ceva. Flămând şi în frig nu se poate scrie. Să pui o haină bună pe d-ta, să te sui în maşină, să apeşi un buton şi să se lumineze toată casa. Talentul d-tale este mare, dar aici la noi i-a scăzut preţul; adică am vrut să zic că au scăzut acei cari vă citeau. Nu mai au bani pentru cărţi, nu mai au timp. Când cade omul de oboseală, nu mai citeşte, ci doarme. Acolo... acolo... este lume de tot felul.

— Un roman este o viaţă, mi-e prea greu, nu pot. D-ta nu înţelegi...

— „Să-i dai oricât va cere", aşa mi-a spus. Dacă te-ai gândi puţin... Parcă are să ştie cineva? Ce-i dacă-l citeşte o lume străină? Nu eşti tot d-ta? Lasă, că şi acei din ţara noastră, tare mai sunt străini la citit. Soarele stă sus pe cer,

toți se încălzesc la razele lui și toți văd la lumina lui: și Turc și Român și Jidan.

— Vezi d-ta, dacă s'ar întreba cineva cum de toți scriitorii sunt săraci și eu....

— Dacă d-ta ai să rabzi de foame și de frig, au să vie ei, acei cari s'ar întreba așa, să-ți dea un lemn sau o pâine?

— Am să mă mai gândesc, să vii peste o săptămână să-ți dau răspunsul.

— Am să viu. „Oricât va cere" așa mi-a spus. Orice marfă se exportă când e de prisos, și grâu și lemne... Ar trebui să moară toți negustorii de supărare atunci... Are să-ți rămâie bani să mergi și în străinătate, ai să vezi...

— Nu m'atrage străinătatea, să vii săptămâna viitoare după răspuns.

— Cu bine, am să viu.

Lucian rămase singur, cu ochii ațintiți la cele o mie de volume îngrămădite în colțul odăii lui.

— Nu, nu te dau murmură el. Tu ești viața, tu ești gândul, inima mea. Visul nopților mele, iubirea primăverii. Floarea durerilor ascunse. Să citească? Cine? inimi de ghiață, voi oameni morți înainte de a vă naște? Ce-mi pasă?... De departe sau de aici, cu nume sau fără, tot străini îmi sunteți mie.

Unul, una... dacă ar simți sau ar trăi viața lor de acolo, pentru acela... dar nu, nu este nimic. Și nimeni.

Palid și cu ochii adânciți în orbite, Lucian sta drept, în fața celor o mie de exemplare, romanul lui cel mai drag. Cu gândul citi una din pagini. Lacrimi fierbinți îi brăzdau obrazul.

— Copilul meu! Să te dau în gura șerpilor înflămânziți? Nu, niciodată! Pentr'o pâine? Pentr'un lemn?... Nu!

— Nu, nu te dau nimănui! Nimănui! Ochii voştri orbi, gurile voastre murdare!

Se duse repede la uşă şi apăsă pe butonul soneriei. După câtva timp apăru un moş, care de abia se mai mişca.

— M'aţi chemat, cucoane?

— Da, moş Vasile. Uite cărţile astea, adu-ţi un om de ajutor şi, până mâine, vreau să nu mai fie niciuna, da' niciuna, înţelegi? Să faci un foc să ardă toate, până mâine. Incepe acum, chiar acum!

Lucian plecă repede de-acasă, se duse într'o cofetărie unde stătu aproape două ceasuri, apoi se întoarse înapoi. Camera era goală. In curtea din dos a casei, ardea un foc. Doi băieţi desfăceau foile cărţilor şi aruncau câte puţin pe foc, să nu se facă flacăra prea mare. Moş Vasile, cu un băţ gros, le aduna la un loc.

Prin geamul din camera lui, Lucian se uita la flăcările cari se ridicau tot mai sus.

— Ce albastru frumos! îşi zise el.

O uşoară adiere de vânt, purta scrumul dintr'un loc într'altul. Unele flăcări, mai galbene, porneau de jos răsucindu-se în dungi de multe culori. Două zile a ţinut focul. Scrumul negru acoperise curtea.

— Să măturі tot, moş Vasile. Toarnă apă multă, să se spele tot, tot.

Câtă linişte, câtă fericire, în ochii lui! Luă, apoi manuscrisul unui roman pe care-l isprăvise de curând. Nu-i pusese încă titlul. Se uită la el şi nu-i veni niciun gând. Se aşeză pe un scaun lângă birou, îşi acoperi picioarele cu un palton vechiu şi puse mâna pe un creion.

Cineva bătu la uşă.

— Intră!

— Cu noroc, cucoane! îi zise Evreul care fusese cu două zile mai înainte.

Când îl văzu, Lucian se cutremură puțin, deșteptându-se ca dintr'un vis.

— Să nu vă fie cu supărare, am venit mai curând. Eu știu că v'ați hotărît. Un om ca mata, nu trebuie să gândească mult, ca să facă ceva bun. „Oricât" așa mi-a spus, „oricât". Un roman, ce-i un roman? L'ai scris într'o lună.

— Nu, nu mai pot. Am fost nevoit, trebuia să cunosc această senzație, durerea sau fericirea... Sunt fericit, da, sunt fericit. Fără fum, fără cenușă, uite, privește și d-ta! Nimic nu se mai cunoaște, nimic. Flăcările nu se ridicau prea sus, doi metri cât le trebuie și celor cari stau sub pământ. Ce fericit mă simt! N'aș fi crezut... dacă scriam fără să văd, să simt, scriam greșit. Trebuia...

Evreul se uita la el, ridicând sprâncenele și făcând ochii mari. Nu înțelegea nimic.

— Pentr'o pâne? Pentr'un lemn? Nu. Sunt atât de fericit!... Nimic... Cel mai sublim cuvânt din lume. Știi d-ta ce este „nimic"? Un cuvânt fără durere, fără foame, fără frig.

— Cucoane, „oricât" mi-a spus. Vă plătesc acum, imediat.

Și, Evreul deschise o geantă plină cu bani.

— Ce-mi folosesc mie banii d-tale? Ce să fac cu ei? Uite, privește.

Și, luându-l de mână îl duse la geam.

Și fără fum, în nori s'a dus
Și apa limpede-a spălat
Un suflet stins, făr'de păcat.

— Ediție specială! Ediție specială! Mari de-

zordini la Unversitate. Victimele lui „Numerus clausus!" Un mort şi mai mulţi răniţi. Studentul Moldoveanu arestat!

Moş Vasile intră c'un jurnal, pe care-l ţinea de un colţ. Lucian i-l luă din mână, se uită la el, citi, dar păru că nu înţelege nimic.

— Adu-mi geanta, moş Vasile! Plec. Cât e ceasul? Am timp?... Opreşte o trăsură!

Şi, ca şi cum Evreul n'ar fi fost acolo, nu-i mai dădu nicio atenţie. Deschise o valiză şi băgă în ea o cămaşă de noapte. Moş Vasile puse într'o bucată de jurnal, o bucăţică de săpun de rufe şi un prosop rupt, şi le băgă înăuntru. Lucian luă manuscrisul ultimului său roman şi un volum de versuri, le înveli într'o jiletcă, puse şi un revolver deasupra şi închise valiza.

— Cucoane, zise moş Vasile, ţinând o pereche de papuci în mână, nu mai au loc, să scoatem cărţile...

Lucian nu-i răspunse, încuiă valiza îşi îmbrăcă pardesiul, îşi puse pălăria şi fără să se mai uite în juru-i, luă drumul gării.

Evreul se uită mult după el, salută pe moş Vasile, şi plecă în spre hotelul de unde venise.

XXXVIII

Când iubirea rătăceşte singură prin grădina vieţii noastre, seamănă numai durere. Parfumul florilor ei, ne ameţeşte o clipă, dar o clipă numai. Desamăgirea, lacrimile, formează şirul lung al anilor noştri. Câte suflete chinuite trăiesc numai prin suferinţă! Şi, câţi ochi nu ştiu decât să verse lacrimi!

Dacă iubirea noastră cea mai mare, ar fi îndreptată în spre Dumnezeu, El ne-ar ajuta întotdeauna. El nu înşeală, nu minte, nu uită. Viaţa noastră nu ar fi brăzdată de atâtea suferinţe. Paşii noştri ar merge pe calea dreaptă a vieţii. Sublimul, da, sublimul fericirilor de-o clipă am şti să-l ocolim!

Şi pe Ida, ca şi pe mulţi alţii, o găsim după douăzeci de ani de suferinţă, strângând în braţe, florile durerii supreme. Prin voalul negru care-i acoperea faţa, nu-i se mai vedeau nici ochii plânşi, nici durerea care-i contractase obrazul. Intr'o trăsură, pe calea Victoriei, stătea nemişcată, lângă soţul ei, ţinând două jerbe mari de flori albe.

Cu mâna atinse fără voie o floare, o simţi rece şi se cutremură. In sufletul ei se stinse parcă ceva. Albert.

Ii apăru în minte fiul ei. Simţea că nu va avea puterea să-l vadă mort.

Trăsura înainta. Ida îşi simţea trupul tot mai uşor, parcă plutea. Nu credea că vreodată va mai ajunge „acolo".

Trăsura se opri. Coborî încet, ajutată de soţul ei, fără să ştie ce face şi unde se află. Auzi spunându-i-se ceva, dar nu înţelese nimic. Stătu puţin singură pe trotoar şi Calmanovici intră în morgă. După câteva minute veni la ea, o luă de braţ şi se'ndreptară amândoi spre sala mortuară. El îi deschise uşa şi o ajută să meargă.

Intrară înăuntru. Un ţipăt de groază şi durere străbătu sala. Ida căzu peste fiul ei.

.. ..

ochi îi fulgerau flăcări sinistre. Își întoarse privirea în altă parte. Acolo era fiul său între doi jandarmi. Intoarse capul și văzu pe Ida.

— E fiul... fiul... da... tu, Ida?!...

Zâmbi îndurerat și se uită iarăși la mortul de pe masă.

— Omul acela da, acela de acolo, mortul, priviți-l, uitați-vă la el, este fiul meu... m'ați chemat, pentru ce m'ați chemat? Ce credeți că sunt orb? Să plâng? Lacrimi, suspine, voal negru, forma durerilor femeiești, el, el a murit, ei și? e fiul meu, de mult murise și ea o femeie, o Evreică, domnilor! Națiunea noastră nu se poate înegri, nu se varsă lacrimi pentru orice, și Evreii sunt oameni, au minte și suflet, n'ați știut, întrebați-mă pe mine; cel de colo e un asasin, trebuie să vă faceți datoria, criminalii la ocnă, ce caută aici? Pentru ce l-ați adus aici? Arestați-l, crima trebuie pedepsită și mortul îngropat, numai lașii bocesc, ea, ea este mama lui, o cunosc de mult și el e bărbatul ei; mortul de acolo și asasinul sunt fiii mei, adică au fost, acum nu mai am nimic, ce fericit sunt! „Nimic" știți ce cuprinde acest sublim cuvânt? Nu, desigur, pentru asta se omoară fiii mei între dânșii. *Numerus Clausus* — acela este Numerus și celălalt Clausus doi copii, da, doi copii, domnilor din același tată.

O Evreică se poate numi mamă? Eu n'am crezut, dar așa este, domnilor. Eu sunt... un asasin?...

Privi o clipă îngrozit, apoi începu să râdă.

Un țipăt se auzi, Ida căzu jos leșinată.

La auzul vorbelor rostite de Lucian, procurorul și judecătorul se priviră înspăimântați și

descoperiră asemănarea uimitoare dintre asasin şi victimă. Liviu păli şi se clătină. Cei doi gardişti îl susţinură să nu cadă.

— O femeie! Mofturi, slăbiciuni de mamă, domnilor, eu stau în faţa lor şi-i privesc, nu simt nimic, de ce-aţi făcut aşa cald aici? Mă duc, domnilor, am de scris îmi trebuie pâine, haine, lemne, mâine voiu veni iarăşi. La revedere! Să aveţi grijă de ei, femeia se trezeşte singură, e tare, mofturi, n'o doare, nu simte nimic. Bună ziua, domnilor, să vă faceţi datoria, am îngropat sute de morţi şi în ocnă şi în pământ, ei şi?!... Numai eroii romanelor mai plâng, domnilor, noi bărbaţii suntem tari, ochii noştri nu varsă decât lacrimi falşe, poruncite. Numai când minţim, gura noastră spune astfel, pentru dureri adevărate nu se plânge, niciun câine nu latră când îl tai în două, mormântul este pentru morţi, ocna pentru asasini, fiecare la locul lui, să vă faceţi datoria, nu am timp de bocit, am minţit o viaţă, am înşelat sute de femei pentru o pâine, am furat, am asasinat, da, domnilor, un scriitor este cel mai ticălos om din lume, cel mai criminal, copiii mei ce puteau să fie? Nişte nebuni, nişte descreeraţi, eu plâng veşnic când scriu, plânsul este o minciună pentru proşti; dacă râd nu mă citeşte nimeni, trebuie să scriu ca să mănânc, fierbe creierul, domnilor! Oamenii n'au timp să citească orice, viaţa s'a scumpit, nu mai sunt bani pentru cărţi, pentru fleacuri, un Român a împuşcat un Evreu, ei şi? In pământ, în ţărână, viermii cari vor roade Evreul vor trece şi la Român, orice bestie umană tot un os rămâne. V'am vorbit prea mult, mă iertaţi, nu mai am timp, bună ziua domnilor, bună ziua.

XXXIX

Se întunecase. Cerul era acoperit de nori. Fulgii albi începuseră să cadă din ce în ce mai des. Pe ici, colo, se zărea câte o stea acoperită repede de nori albi. Fum negru ieşia de prin coşuri, ca un trist prevestitor al unei ierni grele.
.. ..

Se duse şi stinse lumina electrică.

Cum e'n mormânt? Şi eu sunt mort?
E noapte? E'ntuneric?

Cu ochii scăldaţi în lacrimi, se uita la un punct fix, strălucitor.

Tu vei pătrunde'n veci de veci
Şi peste tot pământul.
Iar eu „Numerus" eu mă duc, eu i-am săpat mor-
[mântul.
O! „Clausus", nu, n'ai murit, tu vei trăi cu mine.
Acolo jos pe sub pământ. O! cât va fi de bine!

Ajunse lângă masă, pipăi cu mâinile prin întuneric. Găsi manuscrisul ultimului său roman, îl strânse la piept şi, scoţând un creion din buzunar, scrise cu litere mari: „Numerus Clausus".

Apoi scăpă creionul din mână şi vrând să-l caute, pierdu şi manuscrisul.

Nu sunt nebun, nici n'am murit,
Voi scumpii mei copii!
Şi pe „Numerus" şi pe „Clausus"
Sunteţi doar mititei, da „fiii mei".

Rămase sdrobit fără să mai poată vedea, sau gândi ceva. Deodată i se păru că-i ies flăcări din cap şi începu să alerge prin întuneric cu mâinile întinse.

Cum? Diavol! tu, de ce-mi dai foc?
Pe morţi eu nu-i răzbun.

Se opri în loc şi se ghemui într'un colţ. Ceva i se păru că-l străpunge.

O! Soartă!... vis, nebun!...

SFÂRŞIT

lei 25.-

CU IAS/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

COLECȚIA CELOR 15 LEI

axim de perfecție tehnică și literară la minimum de cost!

ducem cititorilor, volume minunat tipărite, cărți cu adevărat occidentale, de cca 250 pagini, fiecare cuprinzând romane din toate literaturile, de cei mai buni scriitori, pline de interes, menite să o podoabă pentru biblioteca oricui. E un „tour" de forță, bazat o adâncă cunoaștere a vieții literare și pe siguranța că romanele se vor fi în asentimentul publicului așa că, dela început, „COLECȚIA LOR 15 LEI" s'a bucurat de o imensă desfacere, întrecând toate redurile realizate până astăzi în librăria românească.

TEVA TITLURI DIN SCRIERILE APĂRUTE IN ACEASTĂ COLECȚIE:

deta (H. Possendorf)
ământul (Baroneasa Orczy)
eana (I. S. Fletcher).
spânzurătoare (Hugo Bettauer).
gma (M. Kretzer).
nera No. 7 (Clev Moffet).
năriile unei căsătorii dragoste (A. Galopin)
făcitor printre stele (Jack London).
spiratorii (Contele H. Berndorff).
rșitul lumii (Col. Royet).
ectivul (P. Wentworth)
erta (P. Benoît).
ita (H. Duboque).
ja nudului (R. de Rienzi).
ionul tăinuit (E. Wallace).
ugărița și Palata (F. W. Koehner).
sul fără jidovi (Hugo Bettauer).
gele opiului (S. Rohmer).
a cu șapte broaște (E. Wallace).
iana (W. Klöpffer).
paia (Th. Dreiser).
amantul fatal (A. Galopin).
ndestin prin Rusia (R. H. Savage).
tima (A. Varaldo).
amea cea mare (J. Bojer).
margînea prăpastiei (A. Grancea).

Fata din California (John Chancellor).
Sandala roșie (A. Galopin)
Trei ore de căsnicie (H. Bettauer).
Misiunea Doctorului Fu Mandschu (Sax Rohmer).
Corsetul negru (A. Laubreaux).
Logodnica mortului (S. A. Steeman).
Un proces senzațional (J. H. Rosny).
Femeia care ucide (G. Sim).
Macul roșu (Baroneasa Orczy).
Trei puncte negre (O. Binns).
Vreau să devin mamă! (A. Kachina).
Nebunul negru (S. S. van Dine).
Cazul Soniei Dimitrievna (C. Riulet).
Diavolul alb (L. de Oteyza).
Ispita aurului (J. S. Fletcher).
Lucia (M. S. Pallade).
Neponta Regelui (S. Phillips Oppenheim).
Sărmanii bogați (M. Jókai).
Prizonier în Germania (P. Benoît).
Masca roșie (E. May).
Moartea misterioasă a Președintelui (G. B. Means).
Căpcăunul (A. Machard).
Cadavrul din tren (J. S. Fletcher).

Cetatea lui Bucur (E. Harold).
Bosfor (Izzet Melih).
Disparitia lui Delora (E. Phillips Oppenheim).
Amprenta pe oglinda misterioasă (Sisi Cair).
Procesul Gregor Kaska (F. Andreas).
Asociația secretă „Broscoiul" (Edgar Wallace).
Taina ghețarilor (J. O. Curwood).
Cercul negru (Mansfield Scott).
Ducesa excentrică (E. Kem
Dansul macabru (W. Harrich).
Invierea lui Edgar Pipe (A. Galopin).
Corcitura (P. de Hahn).
Visuri spulberate (Lily Brodi).
Pielea Ingerului Negru (Const. Riulet).
O tragedie la vânătoare (A. Cehov).
Insula misterioasă (Luca Stăvilaru).
Masca de bronz (E. Letailleur).
Etajul 500 (K. Alexander)
Prevestiri fatale (H. Possendorf).
In împărăția prigoniților (Maurice Level).
Aur (Victor Margueritte)
Pădurea în flăcări (J. O. Curwood).
Suflet pierdut (E. Harold)
Sărmanul Florian (Walter Kloepffer).
Grădina supliciilor (Octave Mirbeau)

EREȚI CATALOGUL SPECIAL AL COLECȚIEI

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CU IASI/CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY